

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

PREDATORY YAYINCILIK: TÜRKİYE'DE PREDATORY DERGİ YAYINCILIĞI

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Nurgül KILIÇ

Ankara,2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

PREDATORY YAYINCILIK: TÜRKİYE'DE PREDATORY DERGİ YAYINCILIĞI

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Nurgül KILIÇ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Doğan ATILGAN

Ankara,2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

PREDATORY YAYINCILIK: TÜRKİYE'DE PREDATORY DERGİ YAYINCILIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Doğan ATILGAN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- 1- Prof. Dr. Doğan ATILGAN**
- 2- Prof. Dr. Sacit ARSLANTEKİN**
- 3- Doç. Dr. Mustafa BAYTER**

Tez Savunması Tarihi: 07.07.2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Doğan ATILGAN danışmanlığında hazırladığım “Predatory Yayıncılık: Türkiye'de Predatory Dergi Yayıncılığı (Ankara 2021)” adlı yüksek lisans tezimdaki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

08.07.2021
Nurgül KILIÇ

ÖNSÖZ

İnternetin keşfi ve ardından bilginin internet ortamına aktarılması erişilebilirlik açısından son derece önemli bir kazançtır. Bu erişilebilirliğin bedeli giderek pahalılaşmaya başlamıştır. Kütüphanelerin ve yazarların bütçeleri bu tür bilgi alışverişi için yetersiz kalmıştır. Birçok yazar dergilerde yayınlanan makalelerine erişim sağlayamamaktadır. Bu gereksinim açık erişim yayınlarının doğmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum giderek popülerlik kazanmış ve araştırmacıların çalışmalarını daha geniş bir alana yaymalarına, yayınlar için daha fazla etki kazanmalarına ve böylece kariyerlerini geliştirme şanslarının artmasına olanak sağlamaktadır. Dergilerin etki faktörleri ve yayınların atıf sayıları araştırmacılar için çok büyük önem taşımaktadır. Üniversiteler akademik ilerleme, kadro süresi ve görevlendirme gibi konular için yayın sayısı ve kalitesi esasına dayalı ödüllendirme sistemi uygulamaktadır. Bu durum sadece araştırmacılara değil şaibeli yayıncılar için de büyük fırsat yaratmıştır.

Bu çalışmayı hazırlamamdaki amaç, üzerinde uzun yıllardır çalışmakta olduğum atama yükselme ve teşvik dosyalarında yer alan yayınların akademik değerlendirme sürecindeki etkileri olmuştur. Araştırmacıların farkında olmadan şaibeli dergilerde yapmış oldukları yayınlar akademik değerlendirme sürecinde etkisiz hale gelmektedir. Bu durum hem araştırmacıların hem de akademik hayatın olumsuz parçasıdır. Kütüphaneci olarak bu çalışmaların içerisinde görevli olmam amacıyla yola çıkılarak bu çalışmayı hazırlanmış bulunmaktayım.

Gerek Daire Başkanım olduğu süreçte, gerekse araştırma sürecinde bilgisi ve yönlendirmeleriyle bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği olan değerli danışmanım Prof. Dr. Doğan ATILGAN'a, Jüri Üyeleri Prof. Dr. Sacit ARSLANTEKİN ve Doç. Dr. Mustafa BAYTER'e, manevi desteğini esirgemeyen BBY Bölüm hocalarıma ve arkadaşlarıma,

sürekli bana destek olan aileme, dostlarıma ve manevi desteğini esirgemeyen Ümit Can SÖYLEMEZ'e çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca yüksek lisans sürecinde hiçbir desteğini esirgemeyen Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Tuna CAN'a, anket değerlendirme sürecinde destek sağlayan Prof. Dr. Cemal ATAKAN'a, anketin oluşturulması aşamasında desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Cem BABADOĞAN'a, Doç. Dr. Nevzat ÖZEL'e, Doç. Dr. Birce TABAN MERCANOĞLU'na, Doç. Dr. Ömer ORKUN'a ve değerli anket katılımcılarına teşekkür ederim.

Tez yazım sürecinde desteklerini her an yanımda hissettiğim Dr. Öğr. Üyesi Mithat Baver ZENCİR'e ve Arş. Gör. Ayşenur VAROL'a çok teşekkür ederim. Tüm bu süreçleri kendisi de yaşayan, her konuda fikir alışverişi sağladığım oda arkadaşım Özge SÖYLEMEZ'e de tüm katkıları için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR.....	viii
1. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotez.....	3
1.3. Araştırmanın Kapsamı	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	7
1.5. Araştırmanın Yöntemi	7
1.6. Araştırmanın Düzeni	11
1.7. Kaynaklar	12
2. BÖLÜM	14
Şaibeli Dergiler	14
2.1 Tanım	14
2.2 Literatür Değerlendirmesi	17
2.3 Şaibeli Dergilerin Özellikleri	21
2.4 Dünya’da Şaibeli Yayıncılığın Tarihsel Gelişimi	31
2.5 Şaibeli Yayıncıların Uygulama Yöntemleri	37
2.6 Saygın ve Şaibeli Dergiler Arasındaki Farklar	41
2.6.1 Açık Erişim Açısından Değerlendirme	47
2.7 Şaibeli Dergilere Karşı Önlemler	49
2.8 Açık Erişim ve Şaibeli Dergi İlişkisi	55
3. BÖLÜM	59
AKADEMİK YAYINCILIKTA ŞAİBELİ YAYINCILAR OLGUSU	59
3.1 Akademik Yayıncılık.....	59
3.2. Şaibeli Dergi Listeleri	65
3.2.1 WHITELIST	67
3.2.2 BLACKLIST.....	79
3.3 Türkiye’de Durum	82
3.3.1 Örnek Kararlar	84
4. BÖLÜM	87
BULGULAR	87

4.1. Demografik Özellikler	87
4.2 Şaibeli Yayınlar – Dergiler Hakkındaki Görüşler	89
4.3 Şaibeli Dergilerde Yayın Yapmak	90
4.4 Davet e-postalar	91
4.5 Şaibeli Dergi – Editör İlişkisi	93
4.6 Şaibeli Yayıncı Tanımı	93
4.7 Şaibeli Dergileri Tanımlamayı Etkileyen Nedenler	95
4.8 AE Dergilerin Değerlendirilmesi	102
4.9 Dergilerin AE Politikaları	103
4.10 AE Dergilerin Makale Yayınlama Ücreti	106
4.11 AE Dergilerde Şeffaflık	107
4.12 Konu Hakkında İletilen Diğer Görüşler	108
5. BÖLÜM	121
SONUÇ VE ÖNERİLER	121
KAYNAKÇA	126
EKLER	136
ÖZET	141
SUMMARY	143

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. PubMed, MEDLINE ve Pubmed Central örtüşmesini ve benzersiz özelliklerini gösteren Venn diyagramı.....	81
--	----

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Örnekleminin Unvanlara Göre Dağılımı	6
Tablo 2. Beall'in listesindeki Türk dergilerin yayın hayatına başlama tarihlerine göre	21
Tablo 3. Yazarlar için yayın yapacakları dergileri değerlendirme kriterleri.	50
Tablo 5. Araştırmaya katılan editörlerin unvana göre dağılımı.....	88
Tablo 6. Ankete katılan editörlerin dergideki diğer görevleri	88
Tablo 7. Şaibeli yayıncılar hakkında bilgi sahipliği durumu	89
Tablo 8. Katılımcıların şaibeli dergileri öğrendikleri kanallar	90
Tablo 9. Şaibeli dergide yayın yapma durumu	90
Tablo 10. Şaibeli dergi deneyimi durumu	91
Tablo 11. Davet e-postaları ile ilgili durum.....	91
Tablo 12. Israrcı e-postaların şaibeli yayıncılara ait olma durumu	92
Tablo 13. İzinsiz editör ataması durumu	93
Tablo 14. Şaibeli yayıncıları tanımlayabilme durumu	94
Tablo 15. Şaibeli Dergileri Tanımlamayı Etkileyen Nedenler	99
Tablo 16. Dergilerin AE sistemi içerisinde olduğu bilgisi	102
Tablo 17. Dergilerin AE olarak yayınlanma nedenleri.....	105
Tablo 18. Makale yayınlama ücreti durumu.....	106
Tablo 19. Makale gönderim ve yayınlama tarihleri durumu	107
Tablo 20. Yayın kurulu bilgisi durumu	107
Tablo 21. Dizin bilgisi durumu.....	108

KISALTMALAR

AE	Açık Erişim
AHCI	Arts & Humanities Citation Index
APC	Article Processing Charges
APC	Makale İşletim Ücreti
CARE	Consortium of Academic and Research Ethics
CCI	Cabell's Classification Index
COPE	The Committee on Publication Ethics
COPE	Yayın Etiği Komitesi
CSAB	Content Selection and Advisory Board
DOAJ	Directory of Open Access Journals
DOAJ	Açık Erişim Dergileri Dizini
DOI	Digital Object Identifier
e-posta	Elektronik posta
ESCI	Emerging Sources Citation Index
GOA	Gold Open Access
INANE	International Academy of Nursing Editors
INANE	Uluslararası Hemşirelik Editörleri Akademisi
ISSN	Uluslararası Standart Seri Numarası
ISSN	International Standard Serial Number
JCR	Journal Citation Reports
JoTT	The Journal of Threatened Taxa
MeSH	National Library of Medicine Medical Subject Headings
MeSH	Ulusal Tıp Kütüphanesi Tıbbi Konu Başlıkları
MSE	Ministry of Science and Education
MSE	Bilim ve Eğitim Bakanlığı
NLM	National Library of Medicine
NLM	Ulusal Tıp Kütüphanesi
OA	Open Access
OASPA	Open Access Scholarly Publishers Association
OASPA	Açık Erişim Bilimsel Yayıncılar Derneği
PMC	PubMed Central
RSS	RDF Site Summar
SCI	Science Citation Index Expanded
SPSS	Statistical Package for Social Sciences
SSCI	Social Sciences Citation Index
STM	Uluslararası Bilimsel, Teknik ve Tıbbi Yayıncılar Birliği
STM	International Association of Scientific, Technical & Medical Publishers
t.y.	Tarih yok
ÜAK	Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı
WOS	Web of Science
WOS	Web of Science
WWW	World Wide Web
YÖK	Yükseköğretim Kurumu

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

Günümüzde yayın sayısından çok yayınların kalitesi konuşulur hale gelmeye başlamıştır. Dergilerin etki faktörleri ve yayınlara yapılan atıf sayıları araştırmacılar için daha da fazla önem taşımaktadır. Akademik dünyada “açık erişim” yayınların giderek daha fazla önem kazanmaya başladığı bu dönemde, yayınların ve dergilerin değerlendirilmesi kaçınılmaz bir hal almaktadır. Yayın sayıları günden güne katlanarak çoğalırken bazı fırsatçı yayıncılar bu olumsuzluğu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır.

Bilimsel bilgiyi kaydetmek ve aktarmak için kritik bir önem taşıyan akademik dergiler, doğru araştırmanın tanıtılması ve daha sonraki araştırmalara yön vermesi açısından köprü görevi sağlamaktadır. Bu sebeple bir alanda yapılan araştırmaların artması o alanda yayın yapan dergi sayısının da artma olasılığını doğru orantılı etkilemektedir.

Yayın sayılarının katlanarak artmasındaki etkenlerden biri de akademik yükselmeler ve teşvikler olduğu görülmektedir. Bu durum araştırmacılara alanlarında çıkan yayınları takip etmeyi zorlaştırırken, aynı zamanda yayın yapılacak dergi piyasasında da yeni dergi gereksinimlerini de beraberinde getirmektedir. Dergilerin sayısal değerlerinin artması yayınların kalitesi ile paralel gitmesi açısından son derece önemlidir. Alanında öncü bir dergiden ret alan bir araştırmacı için yayınlama konusu, özellikle de zamana karşı yarış ve rekabet içeriyorsa, büyük bir baskı altına girmesine neden oluşturmaktadır.

Dergilerin kalite ve güvenilirliğinin temel göstergelerinden biri dergilerin etki faktörleridir. Bu bakımdan bir yayının değeri, yayınlandığı dergi için de son derece önemlidir. Dergilerin yayın politikaları yayın kalitesini destekleyici nitelikte olması gerekmektedir. Bazı dergilerde yayın sürecinin neredeyse iki yıl sürdüğü durumlar yaşanmaktadır. Bu durum birbiri ile bağlantılı olarak şaibeli yayıncılar açısından bir takım girişimlerin başlamasına imkan sağlamaktadır. Şaibeli bir dergide yayın yapmak, şüpheli araştırma davranışı olarak kabul edilebilir olsa da, kesin olarak amacın aldatmak mı yoksa yayın yapmak mı olduğu tartışılması gereken büyük bir durumdur.

Şaibeli yayıncılar konusunun ortaya çıkması ve ardından yaşanan sorunlar aslında terimin tam anlamı ile tanımlanamaması ve iyi uygulama ile kötü uygulama arasında ince bir çizginin olmasıdır. Bu bağlamda şaibeli davranışı tanımlamanın, intihal gibi etik dışı konuları tanımlamak gibi zorlukları bulunmaktadır. Pek çok derginin endişe verici derecede düşük standartlara ve sahte etki faktörlerine sahip olduğunun gözlemlenebiliyor olması şaibe durumunun en belirgin temel özelliğidir.

Hakemli dergilerde yayın yapmak, araştırmacılar için gerekli bir durumdur ancak bu durum saygın ve etik olmayan yayıncıların ve dergilerin çoğalması ile birlikte bilimsel literatürde kalite ve doğru bilgi açısından tehdit oluşturmaktadır. *“Yayınla ya da yok ol”* baskısı sonucunda yapılan yayınların alanında öncü dergilerde yer bulamaması sonucu, amacı sadece ticari kaygı olan dergilerin varlığı akademik yayıncılık için endişe verici bir durumdur. Bu tür dergiler birbirlerine vermiş oldukları alakasız atıflar ile yayınlarda ve dergilerde şişirme etki faktörleri oluşmasına sebebiyet vermektelerdir.

Akademik dergilerin sayısındaki artış bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu fazla artış şaibeli dergilerin tespit edilmesini zorlaştırırken, aynı zamanda yayın hayatına yeni başlamış dergilerin indekslere uygunluk standartları

kazanmasını da engelleyebilmektedir. Bir derginin şaibeli sayılabilmesi için en belirgin özellik olan genel konularda yayınlara yer veriyor olması koşulu, çok köklü ve uluslararası dergiler tarafından da sağlanabildiği için maalesef bu özelliğin şaibeli dergilerin tespit edilmesinde net bir belirteç olduğu görülemeyebilir. Yine aynı şekilde her sayıda aynı yayın sayısına erişemeyen ya da yayın sayısına erişmek için alanındaki akademisyenlere çokça davet yazısı ileten dergiler de şaibeli dergi tanımlaması kriterleri içerisine girdiği için risk altında kalabilmektedir. Aslında ilk olarak makale yayınlama ücreti konusunda, makalenin kalitesinden öte aldıkları paraya önem veren dergiler ile açık erişim yayınlama karşılığında yüksek ücretler talep eden yayıncıların varlığı da şaibeli dergiler konusunda ele alınması gereken önemli bir konudur.

Şaibeli dergilerin varlığı ve çeşitli genel özellikleri biliniyor ancak konu bu tür dergilerin tespit edilmesine geldiği zaman maalesef tüm bu durumlar anlamsız kalabiliyor. Örneğin uluslararası saygın bir indeksten çıkan bir dergi için şaibeli şüphesi o dergi için artık sonun geldiği anlamına gelebilir. Oysaki durum sadece indeks kriterlerini sağlayamıyor olmasından ibarettir. Bir de hali hazırda uluslararası saygın indekslerde yer almaya devam eden ancak henüz şaibeli olduğu belli olmayan dergilerin de varlığı bilinmekte ve her geçen gün bu dergilerin tespit edilmesi yönünde çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotez

Araştırmanın amacı Türkiye’de 2015-2020 yılları arasında Sosyal Bilimler alanında Kültür Bakanlığı’ndan ISSN almış dergi editörlerinin “şaibeli dergi ve yayıncılar” hakkındaki farkındalığın ve şaibeli dergiler ile yayın hayatına yeni başlamış olan dergilerin farklarına dair görüşlerin belirlenmesidir.

Bu araştırmada ele alınan temel sorun akademik yayın yapmak isteyen yazarların yayınlarını dergilere göndermek isterken şaibeli dergiler engeline takılma tehlikesidir. Bu engel yayının kalitesini düşürebileceği gibi yazarın akademik hayatını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu kapsamda yapılması gereken ilk adım dergi seçiminde dikkat edilecek unsurların belirlenmesidir.

Bu sebeple **araştırmanın temel hipotezi**; “şaibeli yayıncılar konusunda belirli kriterler ve düzenlemeler (politika, yönerge, yönetmelik vb.) bulunmamaktadır” olarak belirlenmiştir. **Araştırmanın alt hipotezleri** ise;

1. şaibeli dergiler konusunda farkındalık vardır.
2. şaibeli yayıncı tanımlaması konusunda fikir birliği yoktur.
3. şaibeli bir dergiyi değerlendirme konusunda kriterler bulunmaktadır. Ancak ulusal anlamda bir değerlendirme kriteri bulunmamaktadır.
4. şaibeli bir dergi ile yayın hayatına yeni başlamış saygın bir dergiyi ayırt edebilmek konusunda henüz netleşmiş kriterler bulunmamaktadır.

Belirlenen hipotezleri test etmek için sorulan sorular aşağıda sıralanmıştır:

1. şaibeli yayıncılar hakkında bilgi sahibi misiniz?
2. şaibeli bir dergide yazınız yayınladı mı?
3. Saldırgan e-posta yolu ile iletilen yayın davet maillerini şaibeli yayıncılardan geldiğini düşünüyor musunuz?
4. Bilginiz dahilinde olmadan bir dergiye editör olarak atandınız mı?
5. şaibeli bir dergiyi nasıl karakterize edersiniz?
6. Akademik yayıncılıkta dergi seçim sürecinde dikkat edilmesi gereken özellikler nelerdir?

7. Akademik yayıncılıkta ölçülebilirlik kriterleri nelerdir?
8. Şaibeli yayıncılık akademik yayıncılığı nasıl etkiler?

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışma kapsamında şaibeli yayıncı ve dergiler hakkında bu güne kadar yapılmış tanımlar ve şaibeli dergilerin ayırımının yapılabilmesi için deneyimler sonucu belirlenmiş kriterler doğrultusunda ele alınacaktır. Bunun yanı sıra ülkemizde yayınlanmakta olan dergilerin editörlerinden bu konular hakkında görüş alınarak durum değerlendirmesi yapılacaktır.

Araştırmanın evreni Türkiye’de 2015-2020 yılları arasında Sosyal Bilimler alanında Kültür Bakanlığı’ndan ISSN almış akademik dergi editörleri oluşturmaktadır. Başlangıçta, 2015-2020 yılları arasında ISSN almış olan 492 dergiden oluşan mevcut bir veri setini kullanarak anketimiz için bir katılımcı örnekleme belirledik. Bu veri seti doğrultusunda ilgili dergilerin editörleri için iletişim bilgilerine Dergipark ve dergi web sayfaları üzerinden erişimi sağlanmıştır. Bazı dergilerin yayın hayatı sonlanmış, bazı dergilerin ise web sayfasına erişim mevcut değildi. Bu sebeple bazı dergiler kapsam dışında bırakılmıştır. Dergi editörleri listesinde gerçekleştirilen bu işlemler neticesinde ulaşılan toplam kişi sayısı **377** olarak belirlenmiştir.

Araştırmayı oluşturan evren içerisinde, belli bir örneklem grubuna ulaşılması hedeflenmektedir. Örnekleme ulaşma yönteminde, olasılıklı örneklem seçimi tekniğinden faydalanılmıştır. Olasılıklı örneklem tekniklerinin seçilmesinde, evrenin büyüklüğü kesin olarak bilinmesi ve üyelerinin tamamının listelenmesi ile mümkün olmuştur. Ayrıca, evreni oluşturan tüm kişilerin eşit seçilme olasılığına sahip olması göz önünde tutulmuştur (Başaran, 2017, s.485).

Örnekleme oluşturan dergi editörlerin erişilmesi gereken örneklem sayısı %95 güven aralığında t =güven düzeyinin tablo değeri (1.96), $PQ= (.50)*(.50)=.25$ maksimum örneklem büyüklüğü ve d =tolerans düzeyi (0.05) olarak hesaplanmıştır (aktaran Başaran, 2017, s.493).

$$n = \frac{N(t^2) p \times q}{d^2 (N - 1) + t^2 p \times q}$$

$$n = \frac{377(1,96) (0,5) \times (0,5)}{(0,05)^2 (377 - 1) + 1,96^2 (0,5) \times (0,5)}$$

$$n \cong 191$$

Örneklem büyüklüğü (örnekleme dahil edilecek birey sayısı) belirleme formülüne bağlı olarak yapılan işlemler neticesinde %95 güven aralığında ulaşılması planlanan editör sayısı **191** olarak hesaplanmıştır. Çalışmamıza toplam **196** dergi editörü katılmış, bununla birlikte örneklemin istatistiksel olarak evreni temsil gücü sağlanmıştır. Evrene bağlı olarak hesaplanan örneklemin unvanlara göre dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur.

Unvan	n	%
Doçent	66	33,7
Profesör	61	31,1
Dr. Öğretim Üyesi	45	23,0
Akademik Unvanım Bulunmuyor	10	5,1
Dr. Araştırma Görevlisi	5	2,6
Araştırma Görevlisi	4	2,0
Öğretim Görevlisi	3	1,5
Dr. Öğretim Görevlisi	2	1,0
Toplam	196	100

Tablo 1. Araştırma Örnekleminin Unvanlara Göre Dağılımı

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsamında bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu sınırlılıklar;

1. Etik nedenlerden dolayı çalışma kapsamında şaibeli yayıncı ve dergi ismi belirtilmemiştir.
2. “Predatory” terimi konusunda kavramsal ya da tanımsal sınırlılıklar kapsamında genel bir terim kullanılamamıştır.
3. “Predatory” terimi konusunda henüz Türkçe bir terminoloji belirlenmemiştir.
4. Çalışma kapsamında Türkiye’den predatory dergiler hakkındaki örnekler kısmında Hacettepe, İhsan Doğramacı Bilkent, Ankara Üniversitesi Senato Kararları ve YÖK Genel Kurul Kararı kullanılmıştır.
5. Araştırmada anket kapsamında 2015-2020 yılları arasında yayın hayatına başlamış sosyal bilimler alanındaki dergiler değerlendirmeye alınmıştır.
6. Anket kapsamında alınan dergi listesinde bazı dergilerin yayın hayatı sonlanmış ve bazı dergilerin de iletişim bilgilerine erişim sağlanamamıştır. Bu durum örneklem sayında değişikliğe sebebiyet vermiştir.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmaya katılan dergi editörlerinin, şaibeli yayıncılar hakkında görüşlerini tespit etmek için betimleme yöntemi kullanılmıştır.

“Betimleme yöntemi olayların, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan incelemelerdir. Bunlar nedir? sorusuna cevap bulmaya yöneliktir. Bununla mevcut durumlar, koşullar, özellikler aynen ortaya konmaya çalışılır. Betimleme araştırmaları, mevcut

olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedefler” (Kaptan, 1998, s.59).

Çalışmada editörlere ilişkin veriler “anket tekniği” ile toplanmıştır. Anket yöntemi “Sistematize edilmiş, bilimsel bir şekilde, hem klinik, hem de saha araştırmalarında amaçlara yönelik bilgi toplamak amacıyla yaygın olarak kullanılan bilgi toplama aracıdır” (Güven Tezcan, 2017, s.304).

Anket katılımcılarına şabelli yayıncılar ve dergiler konusunda farkındalıklarının tespit edilebilmesi amacı ile demografik özellikler, farkındalık ve çalıştıkları dergiler hakkındaki sorular ve önerileri kapsayan 3 bölümden oluşan bir anket uygulanmıştır. Tek seçenekli, birden çok seçenekli ve likert ölçeği ile hazırlanmış soruların bulunduğu karma bir anket kullanılmıştır (Ek 1). Anket verilerinin çözümlenmesinde ve değerlendirilmesine yardımcı testlerin uygulanmasında SPSS programından faydalanılmıştır. SPSS programının kullanımına yönelik olarak Hamza Gamgam ve Bülent Altunkaynak’ın (2017) “SPSS Uygulamalı Parametrik Olmayan Yöntemler” adlı kitabından faydalanılmıştır. Anket verilerinin yorumlanmasında aritmetik ortalama, sıklık (frekans) değeri ve oranları içeren betimleyici yöntemler kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan anket sorularının bir kısmı konu ile ilgili yapılmış olan çalışmalardaki gözlem ve bulguların incelenmesi sonucunda oluşturulmuştur (Akça, 2018,Beall, 2010,Berger ve Cirasella, 2015,Björk ve Solomon, 2013,Christopher ve Young, 2015,Deprez, 2017,Graziotin, Wang ve Abrahamsson, 2014,Xia, 2015). İlgili çalışmalara 2. ve 3. bölümde derinlemesine değinilmiştir.

Anket sorularında olası hataların ve anketin uygunluğunu tespit edebilmek adına 30 katılımcıya pilot olarak uygulanmıştır ve 28 yanıt alınmıştır. Bu sonuçlar anketin uygunluğunu ve uygulanabilirliğini test etmeye yönelik hazırlandığı için anket veri

sonuçlarına dahil edilmemiştir. Pilot çalışmaya katılan katılımcıların geri dönüşleri ile anket soruları içerisinde yer alan 5 adet bipolar soru %'li likert ölçeğinde yeniden oluşturulmuştur.

Anket verileri SPSS yardımı ile değerlendirilmiş ve araştırmanın güvenilirliğine ilişkin ölçüm aracı olarak Cronbach Alfa Testi gerçekleştirilmiştir. Anket sorularında yer alan toplam 25 likert ölçekli sorunun Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı 0,836 olarak hesaplanmıştır. SPSS yardımı ile hesaplanan Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı değeri, ilgili likert soruların, yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2006, s.404).

Çalışmada ayrıca Cronbach Alfa dışında ki kare ve t testi gibi testlerden faydalanılmıştır. Anket katılımcısı editörlerin gözlenen ve beklenen frekanslar arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığını belirleyebilmek adına iki değişken ki kare testi ve Fisher's exact testi birlikte uygulanmıştır. *"Fisher's exact testi ki-kare bağımsızlık testinde beklenen değer tablosunda sıklık değeri 5'ten küçük ve/veya örneklem genişliği 20'den küçük olduğu durumlarda kullanılabilen bir testtir. İlgili test, yaygın olarak 2x2 tablolar için tercih edilse de büyük boyuttaki (r x c) tablolar için de kullanılabilir" (aktaran Zencir ve Oğuz, 2020)*. Ayrıca bağımsız iki değişken arasında anlamlı fark olup olmadığını gözlemek adına T testi kullanılmak üzere anket katılımcısı editörlerin diğer değişkenler üzerindeki farkları gözlemlenmiştir. İstatistiksel olarak testlerin anlamlılık düzeyi için $p < 0.05$ değeri kabul edilmiştir.

Anketin güvenilirliğinin belirlenmesi adına ankette yer alan tüm sorular için sağlanan Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı 0,82 olarak hesaplanmıştır. Kalaycı'ya (2006) göre Alpha katsayısı değerlendirilmesinde kullanılan değerler göz önünde

bulundurulduğunda ankette yer alan soruların “yüksek derecede güvenilir” olduğu anlaşılmaktadır. Değerlendirmeye esas ölçütler;

.00 ≤ α ≤ .40 ise anket güvenilir değildir.

.40 ≤ α ≤ .60 ise düşük güvenilirliktedir.

.60 ≤ α ≤ .80 ise oldukça güvenilir.

.80 ≤ α ≤ 1 ise yüksek derecede güvenilirdir.

Çalışmada ‘Anket Yöntemi’ uygulanmıştır. “Anket belli bir konuda saptanmış hipotezlere ya da sorulara bağlı olarak, bir evren ya da örnekleme oluşturan kaynak kişilere sorular yönelmek suretiyle sistemli veri toplama tekniği olarak tanımlanabilir. Anketler sosyal bilimlerde gözlemleri standartlaştırmak üzere başvurulan araçlardan biridir”(aktaran Balcı, 2021, s.150).

Anket ölçeğinde yapılan normallik testi için anket katılımcılarının unvanları için skewness (çarpıklık katsayısı) değeri esas alınmış, bu ifadenin normal dağılım gösterip göstermediği saptanmaya çalışılmıştır. Normallik testi için uygulanan “Kolmogorov-Smirnov (K-S) Testi” sonucunda, deney grubunun (n=197) p değerinin 0 olduğu ve belirtilen p değerinin 0,05’ten küçük çıkması (p<0.05) nedeniyle anket katılımcılarının unvanları normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Bu durum araştırma evrenini oluşturan editörlerin dağılımlarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

“Evrende gözlenen değişkenlerin büyük çoğunluğunun çan eğrisine benzer bir dağılım gösterdikleri kabul edilmektedir. Değişkenlere ilişkin verilerin oluşturduğu çan eğrisine benzer olan bu eğriye normal dağılım eğrisi, bu eğrinin yatay eksene göre gösterdiği dağılımı da normal dağılım denilmektedir” (aktaran Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2020, s.57).

Anket katılımcılara elektronik olarak iletilmiştir. “Kişisel, özellikle diz üstü, bilgisayarların yaygın kullanımı ile uygulanmaya başlanmıştır, bu yöntemde de sorular

açıklamaları bilgisayar aracılığı ile kişilere gönderilir. Kurumsal çalışmalarda yararlıdır. Çalışmaya katılacak kişilerin belirlenmesi, bunlara elektronik ortamda ulaşılması, katılıp katılmayanların belirlenerek tekrar hatırlatmaların yapılması, klasik postaya göre çok daha çabuk, kolay ve ekonomiktir, ayrıca anlaşılmayan soruların yanıtlayıcı tarafından sorulması, araştırmacı tarafından açıklanması daha kolaydır” (Güven Tezcan, 2017, s.307).

1.6. Araştırmanın Düzeni

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konunun önemi bakımından genel bir giriş yapılmış olup, araştırmanın amacı, hipotezi, kapsamı, yöntemi düzeni ve literatür incelemesi ile ilgili bilgi verilmektedir. İkinci bölümde predatory dergilerin tanımı, özellikleri, tarihsel süreci, uygulama örnekleri ve açık erişim ile olan ilgisi hakkında bilgi verilmektedir. Üçüncü bölümde akademik yayıncılıkta predatory yayıncılık olgusu, predatory dergi listeleri, saygın ve yağmacı dergiler arasındaki farklar, predatory dergilere karşı alınan önlemler ve Türkiye’de predatory dergilere karşı olan durum detayları hakkında bilgi verilmektedir. Dördüncü bölümde gerçekleştirilmiş olan anket çalışmasında edinilen bulgular bu bölümde sunulmaktadır. Beşinci bölümde genel olarak çalışmada elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlar doğrultusunda konuya ilişkin öneriler, bu kısımda yer almaktadır.

1.7. Kaynaklar

Konuya ilişkin güncel ve önemli kaynaklara erişim amacı ile kaynak taramaları gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, ulusal veritabanlarında gerçekleştirilen kaynaklar şu şekilde sıralanabilir;

- YÖK Tez Kataloğu
- Dergipark
- Bilgi Dünyası Dergisi (2000-)
- Türk Kütüphaneciliği Dergisi (1980-)
- Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri

Konu taraması ulusal kaynakların dışında uluslararası veritabanlarında da incelenmiş olup kaynaklar şu şekilde sıralanabilir;

- BMJ Journals Collection
- Cambridge
- Clinical Key
- De Gruyter
- Directory of Open Access Journals (DOAJ)
- Ebrary
- EBSCO Discovery Service
- EMERALD
- Google Scholar (<http://scholar.google.com>)
- JSTOR
- Oxford
- ProQuest Dissertations & Theses (PQDT)
- Medline
- Nature
- SAGE
- ScienceDirect
- Scopus
- Springer Link
- Taylor & Francis
- Turcademy
- Web of Science
- Wiley

Bu araştırmanın hazırlanması aşamasında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Web sayfasında yer alan “Tez Yazım Önergesi” kullanılmış olup atıf gösterme

ve kaynakça oluşturulmasında ise APA (American Psychological Association) atıf stiline altıncı sürümü kullanılmıştır.



2. BÖLÜM:

Şaibeli Dergiler

Dünyadaki bilimsel gelişmelere paralel olarak bilgi teknolojilerinin de yaygınlaşmasıyla birlikte elektronik dergi yayıncılığı kolaylaşmakta ve yayın sayılarında hızlı bir artış gözlenmektedir. Bilimsel iletişimdeki gelişmeler, elektronik yayın sayılarındaki hızlı artış ve hızlı ve kolay akademik yükselme amacı kimi yayınların literatürde “predatory journals” olarak bilinen dergilerin artmasını beraberinde getirmiştir. Bu tür yayınlar, kaliteli araştırma bulgularının yayılması ve bilimin geliştirilmesinin amaçlanması yerine, sadece kar elde edebilmek amacı ile yayınlanan dergilerdir. Bu dergilerin, etik ilkeleri göz ardı etmesi ve bilimsel süreçleri etkin olarak kullanmaması en temel özellikleridir.

Çalışmanın bu bölümünde akademik yayıncılıkta önemli bir yer alan şaibeli dergilerin ne olduğundan, literatürde nasıl yer edindiğinden, nasıl ortaya çıktığından ve bilimsel yaklaşımlardan bahsedilecektir.

2.1 Tanım

“Predatory Journals” terimi ortaya çıktığından bu güne çok hızlı bir şekilde tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Birçok üniversite bu tür dergilere karşı önlemler alırken, bu dergilerde kendilerini gizlemek amacıyla yeni yollara başvurmuştur. Öncelikle şaibeli dergilerde yayın yapmamak adına o dergileri tanımak ve tanımlamak gerekmektedir.

Predatory dergiler için yine aynı anlama gelen “yağmacı dergiler”, “istismarcı dergiler”, “karanlık dergiler”, “kötü niyetli dergiler”, “sahte dergiler”, “korsan (hijacked-illegitimate) dergiler”, “şüpheli dergiler”, “avcı dergiler”, “yanıltıcı dergiler”, “gayri

meşru dergiler”, “aldatıcı dergiler”, “şaiBELİ dergiler” gibi terimler de kullanılmaktadır. Bu araştırmada belirtilen kavramlar arasından “şaiBELİ dergiler” kavramı kullanılmaktadır.

ŞaiBELİ (predatory) dergiler terimi henüz kullanılmazken Gunther Eysenbach 2008 yılında bu tür dergiler için yayıncıların kendilerine açık erişim (AE) yayıncı izlenimi vererek yazarlara fazlaca davet mailleri ilettiklerini belirtmektedir (Eysenbach, 2008). Yayıncılar bu durum ile kar elde edebilmek amacıyla hedef kitlelerine ulaşabilmek adına uzun bir süre kendilerini legal yayıncılar olarak göstermeye devam etmiştir.

ŞaiBELİ yayıncıların en büyük gözlemcisi, Colorado-Denver Üniversitesi'nde bir kütüphaneci olan ve “potansiyel, olası veya muhtemel (potential, possible, or probable) şaiBELİ AE yayıncılarının ve dergilerinin bir kara listesinin küratörlüğünü¹ yapan Jeffrey Beall'dir (Berger ve Cirasella, 2015, s.133). Kendisi “Predatory Journals” terimini ilk olarak kullanan kişidir².

Beall'in (2016) ilk tanımları, şaiBELİ yayıncıları “*yazarın ödeme yaptığı açık erişim modelini kullanmak için sahte dergiler yayınlayan*” ve “*dürüst olmayan ve şeffaflıktan yoksun*” olarak ve şaiBELİ dergileri ise “*kolay, açık ve anlaşmazlık olmadan*” olarak tanımlamaktadır. Predatory yayıncılar, yayının yayıncıya teslim edilmesi ve yayınlanması arasında çok hızlı bir zaman vaadinde bulunur, sahte etki faktörlerinin kullanımını, yayınlanan makalelerde intihalin bulunmasını, yayıncının mülkiyeti ve merkezi konumu ile ilgili şeffaflık veya dürüstlük eksikliğini içerirler. ŞaiBELİ bir yayıncının özellikle birinin önceki yayınlarını övmek gibi istenmeyen yönlendirmeleri bulunur. ŞaiBELİ yayıncılar

¹ “Müze, kütüphane, sergi, hayvanat bahçesi vb.ni yöneten ve etkinliklerini düzenleyen yetkili kimse.” Sözlük, T. G. T. (t.y.). Küratör. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

² Deprez, E. E. a. C., C. (2017). Medical journals have a fake news problem. Erişim adresi: <https://www.bloomberg.com/news/features/2017-08-29/medical-journals-have-a-fake-news-problem>

genel olarak hileyi kullanır, şeffaf değildir ve bilimsel yayıncılık sektörünün iyi uygulamalarını takip etmezler.

Şaibeli dergiler için yapılan bir diğer tanıma göre, *“makalelerini yayınlamak için yazarlardan genellikle makale işletim ücretleri aracılığı ile gelir elde etmeye çalışırlar, ancak saygın dergilerin yaptığı gibi standart yazım, hakemlik veya diğer etik yayıncılık uygulamalarını destekleyemezler. Bu dergiler genellikle yazarları ücretler ve yayın süreci hakkında bilgilendirmez, yalan söyler veya yanıltırlar. Dergide bu tür bilgiler eksikse veya bulunması zorsa, bu derginin yasallığını daha fazla kontrol edilmesi gerektiğini gösteren bir uyarı işaretidir”* (ThinkSCIENCE, 2015). 2015 yılında yapılan bu tanımlar çerçevesinden bakıldığında araştırmacılara daha önce yayın yapmadıkları dergileri derinlemesine incelemeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

Literatürde şaibeli dergiler için birçok tanım ve niteleme yapılmaktadır ancak üzerinde anlaşılacak herhangi bir tanım olmadığı için şaibeli dergiler ile mücadele tam olarak sağlanabilmiş değildir. Son olarak 2019 yılında 10 ülkeden 43 katılımcı bir araya gelerek şaibeli dergiler tanımı için fikir birliği oluşturdular. Varılan fikir birliği tanımı;

“Şaibeli dergiler ve yayıncılar kendi kişisel çıkarlarına öncelik vermek pahasına bilimi yanlış veya yanıltıcı bilgilerle karakterize eden, yayıncılık uygulamalarından ve editöryal değerlendirmelerden saptırarak, şeffaflıktan yoksun ve/veya agresif ve ayırım gözetmeyen talep uygulamaları kullanan kuruluşlardır”. (Grudniewicz ve diğerleri 2019, s.211).

Bu tanımlardan yola çıkarak şaibeli dergiler için az ya da hiç hakem değerlendirmesi yapmayan, kurgu, aldatmaca ve saçma makaleler için kalite kontrolü

sağlamayan, makale yayınlama ücretleri (APC³ - Article Processing Charge) konusunda şeffaf olmayan, akademisyenlerden makale toplayabilmek adına saldırgan bir şekilde e-postalar ileten, yayın kurullarına sahte akademisyen atayan ya da akademisyenlerin izni dahilinde olmadan dergilerinde editör ve yayın kurulu üyesi olarak ilan eden ve bu akademisyenlerin isteseler bile bu kurullardan çıkmalarına engel olan, köklü dergilerin isimlerine çok benzer dergiler çıkaran ve bu dergilerin orijinal web sayfalarını kopyalayan, dergilerin konum bilgilerini saptıran, prestijli indekslerde yer aldığını iddia eden, yanlış ISSN bilgisi ve olmayan etki faktörlerini kullanan, etik değerlere ve telif haklarına saygı göstermeyen kuruluşlar olarak tanımlayabiliriz.

2.2 Literatür Değerlendirmesi

Yazarlar, editörler, yayıncılar ve hatta kütüphaneciler tarafından sunulan birden çok şaibeli dergi tanımı bulunmaktadır. Tanımlar arasında kesin olarak bir tanım belirlemek ya da seçim yapmak hala karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle kurumların (üniversitelerin ya da fon sağlayıcıların) dergi seçim kriterleri açısından kendi kurallarını belirlemesi son derece önemlidir. Ancak bu durumda da bir kurumun akademik yükselmede değerlendiremeye almadığı bir dergiyi başka bir kurumun değerlendirmeye alacağı anlamı çıkarımı yapılabilir.

Şaibeli dergilerin giderek arttığı bir dönemde Jeffrey Beall kişisel bloğu olan Scholarlyoa'da araştırmaları sonucunda keşfettiği ve potansiyel, olası veya şaibeli bilimsel AE yayıncıları akademik olarak listelemiş ve incelemiştir. Beall bloğunda

³ Yayın ücreti olarak da bilinen makale işleme ücreti (APC), bazen yazarlardan bir çalışmayı açık erişimli bir dergide veya hibrid bir dergide açık erişim sağlamak için alınan bir ücrettir. Bu ücret yazar, yazarın kurumu veya araştırma fon sağlayıcısı tarafından ödenebilir.
[https://en.wikipedia.org/wiki/Article_processing_charge#:~:text=An%20article%20processing%20charge%20\(APC,institution%2C%20or%20their%20research%20funder](https://en.wikipedia.org/wiki/Article_processing_charge#:~:text=An%20article%20processing%20charge%20(APC,institution%2C%20or%20their%20research%20funder)

predatory yayıncıların amaçlarının açık erişimli dergilerin uyguladığı hakem incelemesi için yazarlardan ücret toplama modelini esas alarak bu model doğrultusunda yazarları sömürmek olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca bu yayıncıların yazarları ve okuyucuları aldatma niyetlerinden, yayınevlerinin çalışmalarında ve yayınlama süreçlerinde şeffaflık eksiklerinden de bahsetmiştir.

Jeffrey Beall yazarlardan aldığı şikayetler ve mailler doğrultusunda çalışmaya başladığı ilk predatory yayıncı listesini 2010 yılında yayınlamıştır. Beall bu çalışmasını akademik kütüphaneci olarak çevrimiçi kaynakları değerlendirmek ve kullanıcıların *“bilimsel yayın dolandırıcılıklarını tanımak ve onlardan kaçınmak”* amacıyla yaptığını belirtmiş ve ayrıca yayın sonrasında aldığı *“özel ve çok olumlu geri bildirimler”* ile motive olduğunu iletmiştir (Butler, 2013). Ancak bu durum yayınları bu listede yer alan dergilerde yayınlanmış yazarları olumsuz etkileyen bir önemli bir sorundur.

Beall (2012b)'in kişisel blogu yayınladığı listelerden ve yazılardan sonra bilim adamlarının uygulama konusundaki endişelerini dile getirebilecekleri bir forum haline gelmiştir. Kendisine spam talepleri ileten veya belirli bir yayıncının yasal olup olmadığını soran yüzlerce e-posta gönderildiğini iletmiştir. Beall bir kütüphaneci olarak aldığı e-postaları cevaplamak için elinden geleni yaptığını ancak konuların çoğunun genellikle yazarların çalışma alanında uzmanlık gerektirdiğini iletmiştir. Bu sebeple daha fazla bilim insanının bu sorunun farkında olması önemliydi.

Declan Butler 2013 yılında Nature dergisinde yer alan raporunda gelişmekte olan ülkelerde yer alan yayıncıların Beall'in listesi sebebi ile haksız yere risk altında olduğunu iletmiştir. Çin ve Hindistan'da hızla yayılmaya başlayan birçok açık erişimli yayıncı bu durum sebebiyle zor dönemler geçirmiştir. Özellikle yayın hayatına yeni başlamış

dergilerin bu listeler tarafından şaibeli dergi sınıfında değerlendirilmiş olması çıkarımı yapılabilir.

Wager 2017 yılında yaptığı çalışmada şaibeli dergiler için amatörce ama kasıtlı olarak yanıltıcı olarak nitelendirirken aynı zamanda iyi dergi ile kötü dergi arasında çizgi çekmenin etik olarak zor olabileceğine değinmiştir. Bu durumun şaibeli davranışı tanımlamanın intihal gibi diğer etik olmayan davranış türlerini tanımlamakla benzer zorluklar ortaya çıkarabileceğinden bahsetmiştir.

Dünyada hızlı bir şekilde yayılan şaibeli yayıncılar farkındalığı Türkiye’de de etkisini göstermeye başlamıştır. Ancak Türkiye’de şaibeli yayınları inceleyen çalışmalar çok fazla değildir. Bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri Öztürk (2012) tarafından kaleme alınan yazısıdır. Bu çalışmada Türkiye adresli bir derginin başka bir yayınevi tarafından çıkarılan dergilerden fazlaca atıf aldığını ve bu işlemin bilinçli yapılarak dergiyi suni yollardan kaliteli dergi haline getirmeye çalıştıklarından bahsedilmektedir.

Ardından Al ve Soydal (2012) birlikte yaptıkları bir çalışmada Öztürk (2012)’ün dile getirmiş olduğu konularda destekleyici tespitlerde bulunmuşlardır. Çalışmada “*yayınla ya da yok ol*” (publish or perish) yaklaşımının giderek yaygınlaştığından, bu durumun dünya da ve ülkemizde yayınlanan dergilerde fazlaca görülmeye başladığından ve bu sürecin nasıl ilerlediğinden bahsetmektedir. Ayrıca yayında tüm bu durumların ortaya çıkmasında yayın teşvikleri ve akademik yükselme kriterleri yayın sayılarının artmasında ne denli katkısı olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum dizinlerde yer alan ve etki faktörü birden yükselen tüm dergileri kontrole yöneltmiştir.

Şencan (2017) şaibeli dergiler ile ilgili olarak Türkiye’de yapılmış bir diğer çalışmada yazarların sahte yayıncılara, dergilere ve konferanslara bakış açısından bahsedilmektedir. Yine akademik yükselme kriterleri sebebi ile kimi yazarların kolay

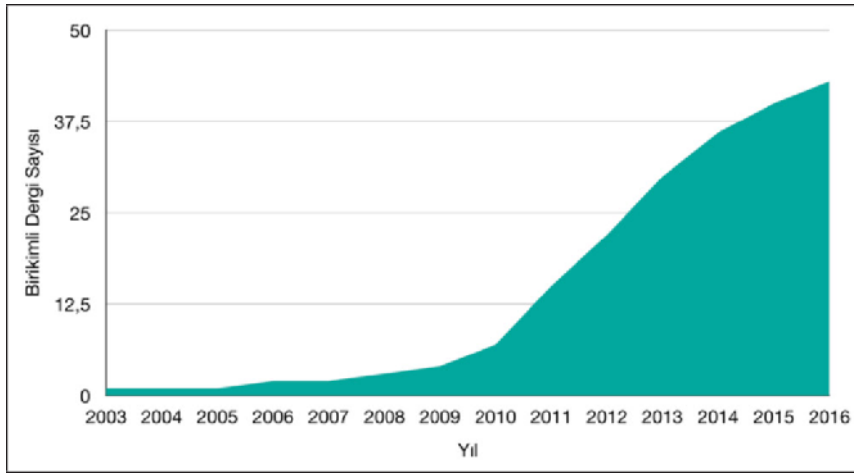
yayın yapma yolunu tercih etmelerinden dolayı şaibeli yayıncılığın desteklendiğinde bahsetmiştir.

Bu önemli çalışmaları takiben 2018 yılında önemli ölçüde yayın sayısı artışı ortaya çıkmıştır. Taşkın (2018) yılındaki ilk yayınında akademisyenlerin kalitesinin yayın sayısı, atıf sayısı, h-indeksi⁴ gibi sayısal göstergelerle ölçülebildiği bir düzende sahte dergilere yöneldiklerine değinmiştir. Yayının da kullandığı bir atıfta *“Bir görüşe göre de ölçekler hedef haline getirildiklerinde, sahip olduklarından daha fazlasını elde etmek isteyen insanlar sistemlerle oyun oynamaya yöreklendiriliyor.”* ile de bu durumu desteklemiştir. Taşkın ve Doğan (2018) yayınladıkları bir başka yayında AE yayıncılık modelinde yer alan makale yayınlama ücretleri için bir kısım dergilerin bu yöntemi kendi çıkarları için kullandıklarına, bu durumun hem yazarların hem de şaibeli yayınevlerinin çıkarlarına hizmet ettiğinden bahsetmektedir.

Akça ve Akbulut (2018) Beall listesinde yer alan şaibeli dergilerden Türkiye adresli dergileri tespit etmek ve bu dergiler hakkında bilgi toplamak adına bir çalışma yapmışlardır. Yayında Beall List’de yer alan şaibeli dergilerden %3.2’sinin Türkiye adresli olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda 2015 yılında yürürlüğe giren Akademik Teşvik Yönetmeliği⁵ ile şaibeli dergilerin bir artış olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu durum Tablo 2’de görülebilir.

⁴ H-indeksi, bir bilim insanı veya akademisyenin yayınlarının hem üretkenliğini hem de alıntı etkisini ölçen yazar düzeyinde bir metriktir. H-indeksi, verilen yazar / derginin her biri en az h kez alıntılanmış h makale yayınlamış olması için maksimum h değeri olarak tanımlanır. <https://en.wikipedia.org/wiki/H-index>

⁵ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151218-4.pdf>



Tablo 2. Beall'in listesindeki Türk dergilerin yayın hayatına başlama tarihlerine göre

2.3 Şaibeli Dergilerin Özellikleri

Beall şaibeli yayıncıları ve dergileri listelerken yaptığı çalışmalarda, “deneysel veri toplama süreci” ile işe başlamıştır. Beall, bir yayıncının / derginin şaibeli olup olmadığını belirleyebilmek için ayrıntılı bir kriterler listesi tanımlamıştır. Listeler, yayıncı veya bireysel dergi için 48 kriterden oluşmakta ve dört ana başlık altında toplanmıştır (editör ve personel, işletme yönetimi, bütünlük ve diğerleri). Bu kriterler, yayınlanmış makalelerin “titiz bir bilimsel kalite kontrolünün eksikliği”nin yanı sıra, gönderileri çekmek için saygın bir imaj oluşturmaya çalışan yayıncıların çok çeşitli doğrudan ve dolaylı göstergelerini kapsamaktadır. Örneğin, yayıncılar web sayfalarında konum bilgisi bildirmedikleri için yayıncının pratikte hangi ülkede faaliyet gösterdiğini öğrenmek genellikle çok zordur. Diğer bir gösterge de, bazı yayıncıların, çoğu içerikten yoksun bilim dallarının hemen hemen tüm alanlarını kapsayan geniş dergi portföylerini hızla oluşturmuş olmalarıdır. Üçüncüsü, birçok yayıncının, gönderimden yayına kadar çok hızlı geri dönüş sürelerinin reklamını yapmasıdır; bu durum yetkin araştırmacılar tarafından akran incelemesinin amacını geçersiz kılmaktadır (Shen ve Björk, 2015, s.3).

Şaibeli dergilerin tanımlanamadığı ilk dönemlerde araştırmacılara bu konuda yardımcı olabilmek ve şaibeli yayıncıları niteleyebilmek adına değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmelerde ilk olarak Jeffrey Beall'ın 2010 yılında yapmış olduğu bir yayında ilan ettiği **şaibeli yayıncıların** genel özellikleri yer almaktadır. Bu özellikler şöyle sıralamıştır;

- Dergiler açık erişim politikası uygulamaktadır.
- Dergilerin konusu disiplinler arası ya da çok disiplinlidir.
- Dergilerin adresleri genellikle Avrupa Ülkeleri gibi ilan edilir ancak Kenya, Nijerya, Pakistan, Yeni Zelanda gibi ülkelerdedir.
- Dergilerde yer alan içerik yok ya da çok az, editör listesi yok ya da yakında yayınlanacak notu bulunuyor.
- Dergi sayılarında standart bulunmuyor. Sayıların içerisinde 2 ya da 3 makale bulunmaktadır.
- Dergilerde ISSN bilgisi var ancak DOI'leri yoktur.
- Dergi web sayfalarında Scopus ve Web of Science (WOS) üzerinde indekslendiği bilgisi bulunmaktadır. Ancak gerçek dışıdır.
- Sayılarda yer alan makale bağlantıları başka sayfalara yönlendirilmiştir.
- Dergilerin editör ve yayın kurulu listesi bulunmamaktadır.
- Dergilerin çoğunda iletişim sayfasında adres bilgisi yer almaz sadece iletişim formu bulunur.
- Google Akademik alanına eklenmiş bağlantılar hata mesajı verir.
- Web sayfalarında hakem değerlendirmesi 2-3 gün, editörün kararı 24 saat içinde tamamlanır notu bulunmaktadır.

- Dergilerin sayıları süreklilik göstermemektedir.
- Bazı dergilerin makaleleri renkli resimli ve yazarları saygın kurumlarda olduğu belirtilmiştir
- Dergilerin bilgi alanlarında faktör değeri belirlenmiştir.
- Dergilerin Amercan, Academic, Insight, Scientific gibi etkileyici kelimelerle başlamaktadır.
- Neredeyse tüm dergilerin editörü aynı kişidir.
- Sahte akredite bilgisi içerir.
- Yayın kurulu listesinde yüzlerce isim bulunabilir.
- Güven kazanmak için körleme yöntemi (quadruple-blind review system) kullandıklarını belirtirler bu sayede editör listesi yayınlamamış olurlar (Beall, 2010).

Beall yaptığı yayında yer alan liste ile yayıncı dünyasında büyük bir yankı uyandırmıştır. Beall'e karşı olumlu eleştiriler yanında karşıt görüşlerde yer almıştır. O zaman kendisine yöneltilen karşıt görüşlerde bu yayıncıların piyasaya yeni girmiş olabileceğinin de göz önünde tutulması gerektiği dile getirilmiş ve bu konuda keskin eleştiriler de almıştır. Birçok yayıncı ise bu listenin sadece web sayfaları üzerinden değerlendirildiğini, bu değerlendirmenin yanlış ve erken sonuçlandığı düşüncesinde olduklarını kendisine iletmiştir. Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA)⁶

⁶ Open Access Scholarly Publishers Association, tüm bilimsel, teknik ve bilimsel disiplinlerde küresel olarak açık erişimli dergi yayıncılarının çıkarlarını temsil eden, kar amacı gütmeyen bir ticaret birliğidir. https://en.wikipedia.org/wiki/Open_Access_Scholarly_Publishers_Association

ve Hindawi Publishing Corporation⁷ Beall'i şaibeli olarak sınıflandırdığı yayıncılarla doğrudan iletişim kurmadığı için eleştirmiştir (Butler, 2013).

2012 yılında Jeffrey Beall tarafından predatory/şaibeli AE yayıncıları belirleme kriterleri yayınlanmıştır. Bu yayında açık erişim yayıncıları dernekler (Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), Committee on Publication Ethics (COPE)⁸, International Association of Scientific, Technical & Medical Publishers (STM⁹)) tarafından belirlenen etik standartlara yer verilmektedir. Beall 2010 yılında yaptığı ve büyük ses getiren değerlendirmelerin ardından 2012 yılında yaptığı bir diğer yayıncı şaibeli yayıncıları ayrıntılı olarak nitelendirmiştir. Bu yayında şaibeli dergilerin **editör ve yayın kurulu** için;

- Yayınevi sahibi tüm dergilerin editörü olarak görülmektedir.
- Derginin editörü olarak hiç kimse tanımlanmaz.
- Dergi için resmi bir yayın / inceleme kurulu tanımlanmamaktadır.
- Editör, editör kadrosu ve/veya yayın kurulu üyeleri hakkında akademik bilgi verilmemektedir. (ör. Kurum bilgisi)
- Editör ve/veya yayın kurulu üyelerinin, derginin alanında akademik uzmanlığa sahip olmadığını gösteren belirgin veriler mevcuttur. (konu ile alakaları olmayan kişiler gibi)

⁷ Hindawi Publishing Corporation, bilimsel, teknik ve tıbbi literatürün ticari bir yayıncısıdır. 1997'de kurulan Hindawi şu anda 230'dan fazla hakemli bilimsel dergi ve her yıl yaklaşık 20.000 makale çıktısı olan bir dizi bilimsel monografi yayınlamaktadır. https://en.wikipedia.org/wiki/Hindawi_Publishing_Corporation

⁸ Yayın Etiği Komitesi, misyonu bilimsel yayıncılık etiğindeki en iyi uygulamaları tanımlamak ve bunu başarmak için editörlere, yayıncılara vb. Yardımcı olmak olan kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. https://en.wikipedia.org/wiki/Committee_on_Publication_Ethics

⁹ Adının son bölümü olan STM'nin baş harfleriyle anılan Uluslararası Bilimsel, Teknik ve Tıbbi Yayıncılar Birliği bilimsel, teknik, tıbbi ve profesyonel yayıncılar yararına düzenlenmiş ve işletilen uluslararası bir ticaret birliğidir. https://en.wikipedia.org/wiki/International_Association_of_Scientific,_Technical,_and_Medical_Publishers

- İki veya daha fazla dergide yinelenen yayın kurulları vardır. (birden fazla dergi için aynı yayın kurulu)
- Dergilerde yeterli sayıda yayın kurulu üyesi bulunmamaktadır, editöryal kurullarda (isimler oluşturmuştur) ancak bilgisi veya izni olmadan yayın kurulunda yer alan akademisyenler bulunur, önde gelen araştırmacı olan ancak isimleri ve/veya fotoğraflarının kullanılması dışında dergiye herhangi bir katkısı olmayan yayın kurulu üyeleri vardır (Beall, 2012a, s.1).

Beall yine aynı yayında **yayıncılara** dair kriterler belirtilmiş. Bunlar;

- Derginin adı ile misyonu uyumsuzdur.
- Derginin adı, kökenini yeterince yansıtmamaktadır (ör. bir dergi adında “Kanada” veya “İsviçre” kelimeleri geçmektedir ancak dergi Asya kökenlidir.)
- Dergi yanlış bir etki faktörüne sahip olduğunu iddia etmektedir.
- Yayıncı, kendilerine gönderilen makaleleri incelemek için konu ile alakası olmayan akademisyenlere akran değerlendirmeleri için talep gönderir.
- Yayıncı asılsız indeks ve dizin bilgisi beyan eder.
- Yayıncı intihal konusunda yetersizdir.
- Konuyla ilgili yazarlardan yayınları gözden geçirmelerini isterler ve kontrolsüzce yayınlarlar.
(Bu durum yazarların kendi makalelerini incelemek için sahte çevrimiçi kimlikler oluşturmalarına da izin verebilir)
- Daha önce başka yerlerde yayınlanmış makaleleri yayınlarlar.
- Kendilerini önde gelen yayıncı olarak nitelendirirler.
- Gelişmekte olan bir ülkedeki akademisyenler için kendilerine Batılı süsü verirler.
- Hiç akademik olmayan yayınlara yer verirler. (iş adamlarının yayınları gibi)

- İletişim alanında yayın yerleri belirtilmez sadece iletişim formu bulunur (Beall, 2012a, s.2).

Beall (2012) aşağıda belirtilen uygulamaların **kötü dergi standartlarını** yansıttığı düşünüldüğünü ve şaibeli kriterlere eşit olmamakla birlikte, potansiyel yazarların makale gönderilmeden önce bu maddelere gereken önemi vermelerini iletmektedir.

- Yayıncı, diğer yayıncılardan "yazarlar için rehber" içeriğinin tamamını (veya küçük düzenlemelerle) kopyalar.
- Yayıncı, genel merkez konumunu açıkça belirtmez veya genel merkez konumunu yanlış temsil eden iletişim bilgileri de dahil olmak üzere yetersiz iletişim bilgilerini listeler. (Genellikle mail adresleri kullanılır ya da sadece iletişim kutusu bulundurulur)
- Yayıncı, daha fazla makale çekmek ve yazar ücretlerinden daha fazla gelir elde etmek adına aşırı geniş kapsamlı dergiler yayınlamaktadır (ör. Journal of Education).
- Yayıncı, normalde birlikte ele alınmayan iki veya daha fazla alanı birleştiren dergiler yayınlar (ör. International Journal of Business, Humanities and Technology).
- Yayıncı, telif hakkı devrine ihtiyaç duyar ve dergi içeriğinin telif hakkını elinde tutar. Yayıncı, makalenin gönderilmesi üzerine telif hakkı aktarımını talep eder.
- Yayıncı web sitesini oluştururken ölü bağlantılar, önemli yazım hataları ve dilbilgisi hataları kullanır.
- Yayıncı, web sitelerinde, açık erişimden alınan, telif hakkı sahiplerinin izni veya lisansı olmadan lisanslı görüntülerin izinsiz kullanılmasını sağlar.

- Yayıncı yayın ya da yayın kurulu üyelikleri istemek için spam e-postaların aşırı kullanımı ile uğraşmaktadır.
- Yayınevi çalışanları “@gmail.com, @yahoo.com” ile biten kişisel e-posta adreslerini kullanır.
- Yayıncı, makaleler hakkındaki lisans politikası bilgilerini açıklayamaz veya tanınmış AE dergisinin makale lisanslama standartlarını anlamadığını gösterir.
- Yayıncı, yayınlanmış bir makale geri çekme politikasından yoksundur veya resmi bir bildirimde bulunmadan makaleleri geri çeker; ayrıca yayıncı düzeltme veya açıklama yayınlamaz ve bu sorunlar için bir politikası yoktur.
- Yayıncı ISSN numaraları, DOI numaraları kullanmaz ya da yanlış kullanır.
- Yayıncının adı için, yayıncı yalnızca bir yayıncı olduğunda ve kullanılan terimin tanımını karşılamadığında "Network", "Center", "Association", "Institute" ve benzerlerini kullanır.
- Yayıncı, sitede gezinme ve içerik erişimine müdahale ettiği ölçüde aşırı reklamlara sahiptir.
- Yayıncının endüstri derneklerine üye olmaması ve/veya bilerek endüstri standartlarına uymaması.
- Yayıncı ana web sitesinde kabul görmüş konferansların ve derneklerin bağlantılarını içerir sanki onların bağlantısı gibi onları över.
- Yayıncı, hızlı yayın ve/veya alışılmadık derecede hızlı akran değerlendirmesi vaat eden öne çıkan ifadeleri sergiler.

- Yayıncılar sadece yazarlara ve alacakları ücrete odaklanır. Okuyucular için web sitelerinde Really Simple Syndication (RSS)¹⁰ ve Hotlink¹¹ bağlantıları kullanmaz. Dijital korumayla ilgili politika veya uygulamaları yoktur.
- Yayıncı veya dergileri standart dizinlerde listelenmez veya kütüphane veritabanlarında yaygın olarak kataloglanmaz.
- Yayıncı, diğer yayıncıların dergi başlıklarını kopyalar veya taklit eder.
- Derginin yayın kurulu üyeleri hiçbir dergide makale yayınlamamıştır.
- Sözde bilim makaleleri yayınladıklarını iddia ederler.
- Birinin dairesi olduğu ortaya çıkan bir iletişim adresine sahiptirler.
- Bir yazar bir makale gönderdiğinde, yayıncı ilgili yazardan önerilen eleştirmenleri ister. Daha sonra yayıncı, yeterliliklerini yeterince kontrol etmeden önerilen hakemleri kullanır. Bu, yazarların sahte çevrimiçi kimlikler oluşturmalarına ve kendi makalelerini incelemelerine olanak tanır.
- İnsan veya hayvan denekleri içeren araştırmalar hakkında rapor veren yaşam bilimleri dergileri için, yayıncının bu konularla yapılan araştırmalarla ilgili herhangi bir etik kuralı yoktur.
- Telif hakları içeriği zayıftır.¹²

¹⁰ RSS, kullanıcıların ve uygulamaların web sitelerine yönelik güncellemelere standartlaştırılmış, bilgisayar tarafından okunabilir bir biçimde erişmesine olanak tanıyan bir web beslemesidir. Bu beslemeler, örneğin, bir kullanıcının tek bir haber toplayıcıda birçok farklı web sitesini takip etmesine izin verebilir. <https://en.wikipedia.org/wiki/RSS>

¹¹ Hotlink, siteniz üzerinde yer alan müziklerin, görsel dosyaların ve video dosyalarının farklı web siteleri üzerinde kullanılmasını engellemeye yardımcı olan bir nevi koruma sistemidir. Hotlink koruması sayesinde tüm materyallerinizi yalnızca kendi web sunucunuz üzerinden paylaşabilir ve telif hakkı korunan içeriklerinizi başka kullanıcıların izinsiz paylaşmasının önüne geçebilirsiniz. <https://www.hosting.com.tr/bilgi-bankasi/hotlink-nedir-hotlink-korumasi-ve-hotlink-nasil-aktiflestirebiliriz/>

¹² Beall, J. (2012b). Predatory publishers are corrupting open access. *Nature*, 489(7415), 179. doi:10.1038/489179a

Shamseer ve Moher 2017 yılında Times Higher Education'da (THE) ¹³ yayınlanan yazılarında birkaç yayıncı meslektaşlarıyla birlikte saygın ve şaibeli dergilerin Beall'in kriterlerine (ve kendi oluşturdukları kriterlere) ne kadar aykırı olduğunu öğrenmek için bazıları Beall's List'ten, bazıları bilinen saygın kaynaklardan olmak üzere birkaç yüz biyomedikal dergiyi karşılaştırmışlardır. Bu çalışmanın bulgularından yola çıkarak "13 kırmızı bayrak" olarak adlandırdıkları bir liste hazırlanmıştır. Bu liste ile araştırmacıların potansiyel olarak yasal olmayan bir yayın kuruluşunu bulmalarına yardımcı olabilecekleri amaçlanmıştır. Bu listede;

1. Dergilerin ilgi alanı, bağlantılı olmayan konuları içerir.
2. Web sitesi veya yayınlar yazım ve / veya dilbilgisi hataları içerir.
3. Web sayfasında yer alan görüntüler bozulmuş / bulanık, olmadıkları veya izinsiz oldukları bir şeye benzemek üzere tasarlanmıştır.
4. Ana sayfa dili yazarların ve gönderilerin ilgisini çekmeyi hedefler.
5. "Copernicus Value" indeksi yazışmalarda veya web sayfasında vurgulanmıştır.
(Bu sahte bir dizindir).
6. Makale işleme sürecinin açıklaması çok az veya hiç yoktur.
7. Makaleyi elektronik bir gönderi sistemi yerine e-posta yoluyla dergiye / editöre göndermeniz istenir.
8. Hızlı yayın vaadi verir.
9. Yayını geri çekme politikası yoktur.
10. İçeriğin dijital olarak nasıl korunacağına dair bilgi yoktur.

¹³ Times Higher Education World University Rankings, Times Higher Education (THE) dergisinin yıllık üniversite sıralaması yayınıdır. Yayıncı, 2010-2013 arasında yeni bir sıralama sistemi için Thomson Reuters'a dönmeden önce, 2004'ten 2009'a kadar ortak THE-QS Dünya Üniversite Sıralamalarını yayınlamak için Quacquarelli Symonds (QS) ile işbirliği yaptı. Dergi 2014'te Elsevier ile sıralamaları derlemek için kullanılan verileri onlara sağlayan yeni bir anlaşma imzaladı. https://en.wikipedia.org/wiki/Times_Higher_Education_World_University_Rankings

11. Makale işleme / yayınlama ücreti çok düşüktür.
12. Açık erişime sahip olduğunu iddia eden dergiler ya yayınlanmış araştırmaların telif hakkını saklı tutar ya da telif hakkından bahsetmezler.
13. İletişim e-posta adresi profesyonel değildir ve dergi ile bağlantılı değildir (ör. @gmail.com veya @yahoo.com) (Shamseer ve Moher, 2017).

Cobey ve arkadaşları (2018) tarafından şaibeli dergilerin epidemiyolojik özelliklerini tanımlamak ve şaibeli dergilerin potansiyel özelliklerinin ampirik tanımlarını çıkarmak amacı ile bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada 901 makale ele alınmış ancak şartları uyan 334 makale ile çalışma başlatılmıştır. Bu çalışma sonucunda şaibeli yayınlar 6 kategoride gruplandırılmıştır. Şaibeli yayınlar için belirlenen tematik sınıflandırma ve tanımlayıcı özellikler aşağıdaki gibidir;

Dergilerin en yaygın özellikleri;

- *“Dergiler düşük düzeyde şeffaflık, bütünlük, dergi işlemlerinde düşük kaliteli uygulamalar sergilemektedir.*
- *Yayıncının iletişim bilgileri yok veya kolayca doğrulanamıyor.*
- *Dergiler ağırlıklı olarak belirli ülkelerden yazarlar tarafından yayınlanmaktadır”.*

Makale kategorisinin en yaygın özellikleri;

- *“Dergiler ağırlıklı olarak belirli ülkelerden yazarlar tarafından yayınlanmaktadır.*
- *Kötü olarak derecelendirilen makalelerin kalitesi yapılmaktadır.*
- *Makalelere yetersiz atıfta bulunuluyor olması”.*

Editör ve hakem değerlendirmesi kategorisinin en yaygın özellikleri;

- *“Dergiler düşük kaliteli hakem değerlendirmesi yapmaktadır.*
- *Dergilerin kısa hakem değerlendirme süreleri vardır.*
- *Yayın kurulu belirtilmemiş veya eksiktir.*
- *Editöryal yayın meşruiyetten yoksundur (bilgi olmadan atanmış, yanlış beceri seti)”*

İletişim kategorisinin en yaygın özelliği;

- *“Dergiler agresif e-posta taktikleri yoluyla makale talep ediyorlar”.*

Makale işleme ücretleri kategorisinin en yaygın özellikleri;

- *“APC'ler yasal dergilerden daha düşüktür.*
- *Dergi, APC'leri belirtmez.*
- *Dergide gizli APC'ler veya APC'ler hakkında gizli bilgiler vardır”.*

Yayma, indeksleme ve arşivleme kategorisinin en yaygın özellikleri;

- *“Dergiler açık erişim olduklarını belirtirler.*
- *Dergi DOAJ'da listelenebilir.*
- *Dergiler indekslenmez.”*

2.4 Dünya’da Şaibeli Yayıncılığın Tarihsel Gelişimi

Yayıncılık sektöründeki hızlı artış, beraberinde gelen akademik yükselme ilkeleri ve ticari kaygı duyan yayıncılar “hızlı ve etik değerlere uymayan yayınlar” yaparak yayıncılık sistemini olumsuz yönde etkilemiştir. Hızlı akademik yükselme kaygısında olan

araştırmacılar bu tür yayınları teşvik ederek sistemi desteklemekte ve hızla artmasına olanak sağlamaktadır.

İnternetin yaygınlaşmasında önce tüm bilimsel dergilere basılı olarak abonelik sağlanabiliyordu. O zamanki dergilerin çoğunun genellikle saygı gördüğü, iyi kalitede ve hakem değerlendirmesinin ciddiye alındığı, iyi yönetilebiliyor olduğu düşünülüyordu. *“Birkaç düşük kaliteli bilimsel yayıncının varlığı biliniyordu ancak araştırmacıların bunların farkında olduğu ve yazarların onlardan kaçınmayı bildiği ifade ediliyordu”* (Beall, 2017, s.273).

Şaibeli terimi öncesi dergilerde karşılaşılan en yaygın durum *“tuzağa yakalanan”* olarak adlandırılmaktaydı. Yazarların bir, iki, hatta üç şaibeli olmayan dergiden *“ret”* almasından sonra başka dergilere yöneldiği ve sonunda makalelerini düşük kaliteli bir dergiye göndermek durumunda kaldığı aktarılmaktadır (Nicoll ve Chinn, 2015).

Daha tam olarak nasıl nitelendirileceği belli olmayan şaibeli dergiler için yeni yeni tanımlamalar oluşturulmaya, sınıflandırmalar yapılmaya başlanmıştı. 2008 yılında dergi yayıncısı olan Gunther Eysenbach *“açık erişim yayıncıları ve dergileri arasında kara koyun”* tanımlaması ile bazı dergilerin başka bir dergi başlığını veya söz konusu derginin web sitesini taklit ettiğini belirterek bu tür yayıncılara dikkat çekmek istemiştir (Eysenbach, 2008).

Bu gelişmeler devam ederken Richard Poynder'in bir röportajında şaibeli yayıncılar için *“yeni ortamın fırsatlarından daha iyi yararlanabilen”* söylemi ile yeni tür yayıncıların uygulamalarına dikkat edilmesi gerektiğini iletmiřtir¹⁴. Bu günlerden sonra hızla yayılmaya başlayan sözde AE dergi yayıncıları yazarlara çokça spam (sahte) davet

¹⁴ Poynder, R. (2008). The Open Access Interviews: Dove Medical Press. Erişim adresi: <https://poynder.blogspot.com/2008/11/open-access-interviews-dove-medical.html>

mailleri iletmeye başlamışlardır. Bu hızlı artışın ardından önde gelen AE dergi yayıncıları bir araya gelerek Açık Erişim Akademik Yayıncılar Birliği'ni (OASPA - Open Access Scholarly Publishers Association) kurmuşlardır.¹⁵

2010 yılında Nature dergisinde yayınlanan bir yayında bazı dergilerin “*başka bir yerde yayınlanmış makaleleri kopyaladığı*” iletilmektedir. “*Scientific Research Publishing*” adlı bir kuruluş başka dergilerde yayınlanan makaleleri kendi dergilerinde yayınlamaya başladığı ifade edilmiştir. Bu durumun duyulmasının ardından dergide yer alan kopya yayınların hızlı bir şekilde kaldırıldı iletilmiştir.¹⁶

Yine 2010 yılında, Cornell Üniversitesi'nde doktora öğrencisi olan Philip M. Davis yaptığı bir çalışma için ücret karşılığında makale kabul edildiğini duyduğu bir dergiye bilgisayar tarafından (SCIdgen kullanarak) üretilen saçmalıklardan oluşan bir makale sunmuştur. Davis yayınında makalesini ilettiği derginin bu yayını yayınlamak için 800\$ ücret karşılığında yayınlamayı kabul ettiğini iletmıştır¹⁷.

Şaibeli dergilerin varlığının hızlı bir şekilde gündemde yer almasının ardından Jeffrey Beall şaibeli dergiler için bir takım tespitlerde bulunmaya başlamış ve bu nitelermeler sonrasında açıkça şaibeli dergiler listeleri oluşturmaya başlamıştır.

Beall 2010 yılından itibaren listeleri yayınlamaya başladıktan sonra tüm dünya tarafından gündeme alınan şaibeli yayınlar yayıncı dünyasını ikiye bölmüştür. Yazarlar “neye göre” değerlendirme yapacaklarını bilemedikleri bir sürece girdiklerini ifade etmiştir. Yazarlar bir dergiyi sırf web sayfası profesyonel yapılmadığı için şaibeli, fırsatçı

¹⁵ Wikipedia. Predatory publishing. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/Predatory_publishing

¹⁶ K., S. (2010). Two new journals copy the old. *Nature*, 463(7278), 148. Erişim adresi: <https://www.nature.com/news/2010/100113/full/463148a.html>

¹⁷ Basken, P. (2009). Open-Access Publisher Appears to Have Accepted Fake Paper From Bogus Center. *The Chronicle of Higher Education*. Erişim adresi: <https://www.chronicle.com/article/open-access-publisher-appears-to-have-accepted-fake-paper-from-bogus-center/>

ve sahte yayıncı gibi değerlendirmek durumunda kaldıklarını iletmiştir. Beall'in şaibeli yayıncılar listesi birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Bu durumun sonucunda Beall bir açıklamada bulunarak, listesindeki yayıncıların çeşitlilik gösterdiğini kabul etmiş ve bazı yayıncıların diğerlerinden daha kötü durumda olduğunu söylemiştir ancak yine de listeyi oluştururken kullandığı metotları güçlü bir şekilde savunmaya devam etmiştir (Butler, 2013).

Beall 2013 yılında yaptığı bir yayınında oluşturmaya başladığı şaibeli yayıncı listesinde 2010 listesinde 18 yayıncı, 2011 listesinde 23 ve 2013 listesinde 225'in üzerinde yayıncı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 2012'nin başlarından itibaren, herhangi bir yayıncının bünyesinde yayınlanmayan bağımsız dergilerin ikinci bir listesini tutmaya başladığını ve bu listenin de 150'den fazla başlık içerdiğini belirtmiştir (Beall, 2013).

Bu süreç devam ederken Directory of Open Access Journals (DOAJ)¹⁸ dünyanın diğer kısmındaki yayıncılara karşı ayrımcı olmamak adına yayıncıları ve dergileri değerlendirmek amacı ile kriterlerin önemini vurgulamıştır (Butler, 2013). Bu amaç aynı zamanda yayıncı derneklerinin de bu konu üzerinde fazlaca durduğunun bir göstergesi olmuştur.

Beall 2012 yılında şaibeli yayıncıları ve dergileri listeleyen, bilimsel olarak açık erişimli yayıncılık hakkında eleştirel yorumlar sunan Scholarly Open Access¹⁹ adlı yeni bir blog başlatmıştır. Bu blog üzerinde yine dergi listeleri yayınlamaya, dergileri değerlendirmeye devam etmiştir. Bir yandan da şaibeli dergi olarak tanımladığı

¹⁸ Açık erişimli dergileri, tüm içeriğini gecikmeden veya kullanıcı kaydı gerekliliği olmadan ücretsiz olarak sunan ve özellikle hakem incelemesi veya editöryal kalite kontrol uygulayarak yüksek kalite standartlarını karşılayan bilimsel ve bilimsel dergiler olarak tanımlamaktadır. DOAJ'ın misyonu, "kalite, hakemli, açık erişimli bilimsel araştırma dergilerinin görünürlüğünü, erişilebilirliğini, itibarını, kullanımını ve etkisini artırmaktır". https://en.wikipedia.org/wiki/Directory_of_Open_Access_Journals

¹⁹ <https://scholarlyoa.com/>

yayıncılardan da dergilerini öven, akran incelemelerinin titizlikle yapıldığını savunan ve derhal listelerden çıkarılmalarını talep eden e-postalar da aldığını ilan etmiştir. Bir kısım özellikle de bağımsız büyük dergilerin yayıncıları, Beall'in çalıştığı üniversitenin web sitesinden ve önemli olduğunu düşündükleri üniversite yetkililerine e-posta göndererek Beall'i çalışmaları, ahlakı, dergiler ve yayıncılar hakkında yaptıkları için kınadıklarını ve hakkında suçlamalar yaptıkları iletilmiştir. Ardından Beall Ocak 2017'de çalıştığı kurum olan Colorado Üniversitesi'den gelen yoğun baskı ve iş kaygısı sebebiyle şaibeli yayıncıları listelediği blogunu kapatmak zorunda kalmıştır (Beall, 2017, s.273-275). Beall'in listeyi hangi varlıkların oluşturduğu konusunda kararlar alma şeklindeki ciddi bilim ve titizlik eksikliği bulunmaktaydı. Beall listeleri oluştururken kullanıldığı kriterler şunlardı; kanıta dayalı değildi, keyfi olarak uygulanırdı ve Beall tarafından tek taraflı olarak uygulanmıştır (Shamseer ve Moher, 2017).

Akademisyenlerde yayın yapma baskısının artması, çevrimiçi ortamda akademik yayıncılıkta yer alan etik davranış standartlarında değişikliğe gitmesine sebebiyet vermiştir. Üniversitelerdeki araştırma ve geliştirme programları, inovasyon ve verimliliği artırmak adına kritik öneme sahiptir. Deneysel araştırmanın büyük bir oranı, üniversite araştırmalarının özel sektör büyümesine katkıda bulunduğunu kabul etmektedir. Araştırmanın ekonomik kalkınmaya verdiği önem nedeniyle *“dünya çapındaki akademik kurumlar ağırlıklı olarak araştırma çıktılarına göre derecelendirilmekte ve sıralanmaktadır”* (Matumba ve diğerleri 2019, s.85). Çoğu araştırma üniversitesinde sözleşme yenileme, terfi, görev süresi uzatma, akademik teşvik, proje raporları ve maaş artışlarına ilişkin kararlar yayın çıktılarına dayanmaktadır. Bu gibi durumlar için yayın yapma baskısı, şaibeli yayıncılar olarak adlandırılan şüpheli yayıncıların büyüyen bir pazara girmeleri için kapıyı açmalarında yeterli bir hal almıştır.

Araştırma yapan kurumların birçoğu, finanse ettikleri çalışmalardan elde edilen bulgulara sınırsız erişim için güçlü bir şekilde destek verirken bazıları da sonuçları geniş ve hızlı bir şekilde erişilebilir hale getirmenin bir yolu olarak AE yayın maliyetlerini yazarlardan finanse etmektedir. Sonuç olarak, yayıncılık şaibeli yayıncıların varlığı ile kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve araştırmacılar tarafından hayal bile edilmeyen şekillerde etkilenmiştir (INANE Predatory Publishing Collaborative, 2014, s.1).

Bohannon 2013 yılında yaptığı çalışmada Wasee Tıp Enstitüsü'nde Ocorrafoo Cobange olarak sahte bir yazı yazdığını ve bu yayının 304 farklı versiyonunu dergilere gönderdiğini iletmiştir. Dergilerin yarısı bu makaleyi kabul ettiklerini iletmiştir. Aslında ne Wasee Tıp Enstitüsü ne de Ocorrafoo Cobange adında bir yazar gerçekte bulunmuyordu.²⁰

2017 yılında Sorokowski, Kulczycki, Sorokowska ve Pisanski tarafından yürütülen bir çalışmada dergilerin sahte editörleri nasıl sağladıklarına yönelik analizler ortaya konmuştur. Araştırmacılar Lehçe'de Oszust, 'dolandırıcılık' anlamına gelen Anna O. Szust uydurma ismiyle bir araştırmacı yaratmışlardır. Araştırmacıya sahte bilimsel dereceler verilmiş ve sahte kitap bölümleri kazandırılmıştır. Akademik ilgi alanları arasında bilim ve spor teorisi, bilişsel bilimler ve sosyal bilimlerin metodolojik temelleri gibi birçok alan yer almaktaydı. Sahte araştırmacı için Academia.edu, Google+ ve Twitter'da Szust için hesaplar oluşturulmuş ve Poznan'daki Adam Mickiewicz Üniversitesi Felsefe Enstitüsü'nde bir fakülte web sayfası hazırlanmıştır. Araştırmacı için hazırlanan profil aslında editörlük görevi için son derece yetersizdi. Szust'un "çalışmaları" ne WOS ya da Scopus veritabanlarında indekslenmiş, ne de herhangi bir veritabanında tek bir alıntı

²⁰ Bohannon, J. (2013). Who's Afraid of Peer Review?, 2020(6154), 60-65. doi:DOI: 10.1126/science.342.6154.60

yapılmıştı. Özgeçmişinde akademik dergilerde, makale veya editör hariç herhangi bir hakem olarak deneyim yer almıyordu. Özgeçmişindeki kitaplar ve bölümler gerçekte mevcut değildi ve herhangi bir arama motorundan bulunamıyordu. Sözde araştırmacının bilgileri şaibeli dergiler listesinden, DOAJ üyesi dergilerden, WOS ve Scopus listelerinden seçilmiş 360 tane dergiye iletilmiştir. Dört dergi hemen Szust'un baş editörü olarak atarken, hiçbir JCR dergisi Szust kabul etmemiştir. Ardından da 40 şaibeli ve 8 DOAJ dergisi onu editör olarak atamıştır. ²¹

Bu süreçler hızlı bir şekilde devam ederken kurumların, yayıncı derneklerinin ve hatta dergi dizinlerinin kendi kurallarını belirlemesi kaçınılmaz bir hal almıştır. Neredeyse tüm kuruluşlar şaibeli yayıncılarla mücadele edebilmek adına çeşitli girişimlere başvurmuş, kendi dergi kriterlerini ilan etmiştir. Konunun ayrıntılarına 3. bölümde yer verilmiştir.

2.5 Şaibeli Yayıncıların Uygulama Yöntemleri

Araştırmacıların şaibeli yayıncılardan kaçınması açısından bu tür yayıncıları tanımlayabilmeleri ve aynı zamanda yayıncıların piyasada tutunabilmek adına gerçekleştirdikleri uygulamaların farkında olması konumuz açısından en önemli adımlardan birisidir.

Şaibeli bir dergide yayın yapmak “*gerçek olamayacak kadar iyi bir fiyata hızlı bir yayın vaadiyle veya belki de bir reddetme mektubu aldıktan sonra umutsuz bir arayış ile başlayabilir*”. Bazı araştırmacılar, yayın baskısı ile şaibeli dergiler için belirlenmiş

²¹ Pisanski, K. ve diğerleri (2017). Predatory journals recruit fake editor. *Nature*, 543(7646), 481-483. doi:10.1038/543481a

kriterleri göremediklerini dile getirmişlerdir (Vogel, 2017). Ya da bazı araştırmacılar yayın sayılarını şişirmek adına bu tür dergilere başka bir şekilde bakmayı seçmiş olabilirler. Şaibeli yayıncıların nasıl ortaya çıktıklarında ve bugün buldukları noktaya nasıl geldiğinden bahsettikten sonra, yazarlar tarafından fark edilebilmek adına ne gibi uygulama yöntemleri yapıldığına kısaca değinilmelidir.

Şaibeli dergiler, saldırgan pazarlama stratejileriyle ve **ısrarcı e-postalar** yoluyla yazarlardan makaleler toplar, hızlı inceleme ve bir ücret karşılığında yayın vaadinde bulunurlar. Bu tür dergilerde makaleler için kalite kontrolü çok azdır ya da hiç yoktur, yayınlama süreçleri ve ücretleri konusunda neredeyse hiç şeffaflık yoktur. Şaibeli yayınlarda, iyi uygulamalardan herhangi biri olsa bile çok azını destekler, genellikle sadece yayın için ödeme talep ederler (Clark ve Smith, 2015). Şaibeli yayıncıların yazarlara ulaşabilmeleri açısından ilk sırada yer alan uygulama yöntemi kullandıkları saldırgan e-postalardır.

Şaibeli yayıncıların tipik uygulamaları arasında yayın için **hızlı yayınlama ve kabul vaatleri**, var olmayan inceleme süreçlerine, uydurulmuş bir yayın kurulu ve yasal dergi başlıklarının taklit edilmesi yer almaktadır (Collaborative, 2014, s.2). Dergide editöryal bir inceleme sağlanmazsa, bir makalenin yayınlanması, kendi web sitenizde, bir ön baskı sunucusunda veya genel bir dergide herhangi bir metin yayınlamaktan farklı değildir. Bir tür yeterli ve nitelikli inceleme yapılmayan bir dergi, bilimsel bir dergi olarak nitelendirilmemektedir (ThinkSCIENCE, 2015). Bu sebeple akademik açıdan kısıtlı zamanı olan yazarları kendi taraflarına çekebilmek adına kullandıkları en önemli yöntem hızlı yayınlama vaatleridir.

Bir derginin kalitesini belirleyen unsurlardan birisi, **editörleridir**. Editörler, bir makalenin kim tarafından incelenip incelenmeyeceğine ve bir makalenin reddedilip,

revize edilip edilmeyeceğine veya kabul edilip edilmeyeceğine karar verirler. Bu tür roller genellikle derginin alanında yerleşik uzmanlara verilmiştir ve prestijli pozisyonlar olarak kabul edilir (Pisanski ve diğerleri 2017, s.481).

Bir makalenin inceleme sürecinden başarıyla geçmesini daha olası kılan, araştırma yapmanın “doğru” yollarının ya da “daha doğru” konuların olduğu görüşüdür (Stewart ve Svensson, 2008, s.421). Makalelerin temelinde araştırma verilerinin payı çok büyüktür. Yayınevi açısından bir makalenin doğru ve geçerli olabilmesi için **editör ve hakem denetiminden** geçirilerek yayının dergide yayınlanmasına karar verilmesi son derece önem taşımaktadır. Bu sebeple editöryal süreç birçok nitelik gerektiren bir görev haline dönüşmektedir. Yayın seçimi sırasında editör ve yayın kurulu üyelerinin o yayın için doğru karar verebilmesi ve makaleyi doğru bir biçimde yayınlayabilmesi hem yayınevi sahiplerine karşı hem de araştırma dünyasına, yazarlara ve okuyuculara karşı sorumluluklar oluşturmaktadır (Yıldızeli, 2011, s.129).

“Editörlerin önemli sorumluluklarından birisi de, ciddi biçimde hakem denetiminden geçirilerek yayına kabul edilen makalelerin, sadece bilimsel değeri ve alana katkısı nedeniyle yayınlanacağıının güvencesini vermek zorunluluğudur”
(Yıldızeli, 2011, s.129).

Akademik literatürde kaliteyi hem nitel hem de nicel olarak tanımlamak zordur. Dergileri kıyaslayabilmek ise neredeyse imkansızdır. Konuları, kurumları ve dilleri birbirlerinden çok farklıdır. Bunun yerine içeriğin toplum tarafından nasıl kabullendiği daha önemlidir. Bu durum da yayına verilen atıflar ile ölçülebilmektedir.

Hakemli bilimsel dergilerde yayın yapmak, araştırma bulgularının iletilmesinde güvenilirlik oluşturmayı amaçlamaktadır. Araştırmacılar yayınlarını, kara listeye alınmayan ancak ulusal veya uluslararası düzeyde tanınmamış dergilerde yayınlarsa

kaliteden ödün verme eğilimindedir. Uluslararası olarak indekslenen dergilerde **etki faktörleri** ile yayınlanan makaleler, yazarlarına ve yazarlarının kurumlarına güvenilirlik kazandırmakta ve bu durum küresel sıralamaları etkilemektedir. *“Bulgular dünyanın dört bir yanındaki araştırmacılara ulaşmayacaksa, neden bir yazar araştırmasını yayınlamak zahmetine giriyor?”* (Matumba ve diğerleri 2019). Şaibeli yayıncıların genellikle web sayfalarında ya da davet e-postalarında gerçeği yansıtmayan etki faktörü değerleri yayınlayarak yazarları kendi taraflarına çekmeyi amaçladıkları da göz önünde bulundurulması gereken bir durumdur.

Şaibeli dergilerin başarısı, ciddi, meşru yayın organları olarak görünme yeteneklerine bağlıdır. Bu durumu, hepsi aldatıcı ve bazıları hileli olduğunu düşündüğümüz çeşitli şekillerde gerçekleştirmeye çalışırlar. Belki de en basit uygulama, saygın bir dergiyle aynı ada sahip bir **sahte web sitesi** oluşturmaktır. Benzer bir diğer uygulama, *“katkıda bulunanların birini diğeriyle karıştırması umuduyla mevcut, prestijli olanla neredeyse aynı olan bir dergi adını benimsemektir”* (McLeod, Savage ve Simkin, 2016, s.123). Birçok şaibeli yayıncı, iyi bilinen ve saygın dergilere benzeyen dergi başlıkları icat etmek veya geleneksel yayınevlerinin gibi aldatıcı logolar kullanarak potansiyel yazarlar tarafından fark edilmek için acımasız pazarlama stratejileri uygularlar.

Bilimsel bütünlük konusu, tüm akademisyenleri, editörleri ve dergilerini, bu tür birçok derginin referansları ile bağlantılı olması nedeniyle etkiler. Bu nedenle, başka bir akademisyen tarafından atıfta bulunulan bir makalenin akademik kalitesinin, atıfta bulunulan bir makalenin bilimsel değere sahip olup olmadığını değerlendirmek için **akran değerlendirme** sürecinin bir parçası olarak editörler ve akran denetçileri tarafından dikkatle analiz edilmesi gerekir (aktaran Teixeira da Silva ve Tsigaris, 2019,

s.439). Akranlar tarafından üstlenilen kalite kontrolü, geçerli ve güvenilir bilgi sağladığı için bilimin ayrılmaz bir parçası olarak önem taşımaktadır. Kalite kontrolü çeşitli şekillerde gerçekleştirilir ve çeşitli odaklara sahiptir; bu durum, bilimsel dergiler için makalelerin geleneksel akran incelemelerini, hibe tekliflerinin hakem incelemelerini, akademik pozisyonlar için adayların akran değerlendirmelerini ve daha geniş ölçekli araştırma değerlendirmelerini kapsadığı anlamına gelir (aktaran Hemlin ve Rasmussen, 2006, s.173). Bir makalenin değeri mutlaka dergi etki faktörü veya yazarın h-indeksi ile değil, makalenin bireysel değeri ile değerlendirilmez. Bir makalenin akran değerlendirmesi konusunda uzman, ilgili literatürün analizini dikkatli bir inceleme ile sağlayabilecek profesyoneller tarafından sağlanmalıdır.

Beall 2017 yılında yayınladığı bir yayında şaibeli dergilerin **taklit** ve hilelerinden bahsetmiştir. Şaibeli dergi başlıklarının bir çoğunun saygın dergilerdeki gibi görünen başlıkları kullandıklarını belirtmiştir. Genellikle, meşru bir derginin başlığı ile şaibeli bir derginin başlığı arasındaki fark tek bir kelime kadar az olabileceğini ifade etmiştir. Diğer dergilerin başlıklarını aynen kopyalayan şaibeli dergilerden bahsetmiştir (Beall, 2017, s.275). Ayrıca bazı durumlarda yayıncıların online yayın yapmayan derginin orijinal adı ile aynı sahte dergiler piyasaya çıkardıkları da bilinen bir gerçektir.

2.6 Saygın ve Şaibeli Dergiler Arasındaki Farklar

Değerli hizmetler sunan, standart etik yayın uygulamalarını izleyen ve bilimsel literatürün bütünlüğünü korumaya yardımcı olan dergileri belirtmek için “saygın” terimini kullanılmaktadır. Ayrıca kullanılan diğer terimler arasında “güvenilir”, “meşru” ve “sömürücü olmayan” dergiler tanımları da bulunmaktadır (ThinkSCIENCE, 2015).

“Akademisyenlerin çoğu çalışmalarını saygın dergilerde yayınlamak isterler”. Ne yazık ki, hem saygın hem de şaibeli dergilerin hızla çoğalması, şaibeli dergileri tanımlamayı giderek zorlaştırmaktadır. Bir yazarın hiç duymadığı bir dergi, saygın yeni bir dergi de olabilir veya "şaibeli" bir dergi de olabilir (Laine ve Winker, 2017).

Akademik çalışmalarda genellikle makalenin niteliğinin, makalenin yayınlandığı derginin kalitesi ile ilgili olduğu bilinmektedir. Bir dergi nitelikli makaleler yayınlayarak kalitesini arttırmayı ve ismini o alanda duyurmayı amaçlamalıdır. Bu durumun sonucunda bir derginin kalitesi o alandaki akademisyenler için büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda bir **derginin kalitesi** için;

- Yazarlar için, yayınlarını iletecekleri dergiye karar verme aşamasında,
- Kullanıcılar için, okuyacakları makaleye karar verme ve/veya okudukları makalenin kalitesini değerlendirme aşamasında,
- Dergiye fon sağlayacak kişiler/kurumlar için ise, reklam verilmesi, maddi destekte bulunulması düşünülen dergilerin yeterliliklerine ilişkin karar verme sürecinde, önem taşımaktadır (aktaran Atılğan, Atakan ve Bulut, 2008, s.394).

Makalelerin sağlam çalışmalar ile temellendirilmesi, bilimin geleceği açısından çok önem taşımaktadır. Yanlış ve ya sahte veriler üzerine yapılan çalışmalara atıf veren diğer araştırmacılar doğru ve güvenilir bilimsel bilginin yayılmasını ve kamu sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yanlış verilere dayandırılan tüm çalışmalar da tartışmalı hale gelebilmektedir. Bu gibi durumların artık risk olmaktan çıkması adına araştırmacıların

makalelerinde kullandıkları verileri doğrulama amacı ile kullanıma açmış olmaları hem bilimin şeffaflığı hem de kamu yararı adına önem taşımaktadır²².

Toplumlar bilimsel araştırmaların sonuçlarından birçok alanda faydalanmaktadır. Beall'in kişisel blogu tam da bu konu hakkında güzel bir örnek verilmiştir. Robert Calin-Jageman ve Jeffrey Beall tarafından oluşturulmuş yazıda *"bir medya kuruluşu şaibeli bir yayıncı tarafından yayınlanan bir dergiden bilgi verdiğinde tehlikede olan nedir?"* sorusuna açıklık getirmişlerdir. şaibeli dergilerin olumsuz yönlerinden birisi, bazen sağlam görünen makaleler içermesidir. Bunun nedeni, bazı ciddi araştırmacıların yayıncının yüksek kaliteli olduğunu düşünmesi ya da kalitesini yeterince değerlendirmemesi nedeniyle kandırılması olduğu vurgulanmıştır. Peki, bu süreçte yazarlar *"şaibeli dergilerden alıntı yapmalı mıdır? Potansiyel olarak iyi olanı bariz bir kötü denizden seçmeliler mi? Yoksa yazarlar, şaibeli dergilerin araştırmalarını rapor etmekten tamamen kaçınmalı mıdır?"* (Calin-Jageman ve Beall, 2013). Araştırmacılar bu sorulara cevap bulabilmek için öncelikle şaibeli dergileri tanımlamalı, saygın dergiler ile aralarındaki farkları görebiliyor olmalıdır. Bu sayede araştırmacıların yayınları için dergi seçimi doğru bir şekilde yapılabilecektir.

Bir derginin saygın olarak değerlendirilebilmesi için öncelikle o derginin yayın kurulu üyelerini açıkça ve doğru bir şekilde belirtmesi gerekmektedir. Kurul, derginin yayınladığı makaleleri anlama ve değerlendirme konusunda alanında uzmanlığa sahip akademisyenlerden oluşması gerekmektedir. Bunlardan herhangi biri hakkında şüphe duyuluyorsa, bu durum dergi ile olan ilişkilerini doğrulamak için doğrudan onlarla iletişime geçmesi gerekliliği sağlanmalıdır. Ayrıca bazı taklitçi dergiler, dergilerini saygın

²² Zencir, M. B. (2019). *Ankara Üniversitesi Akademisyenlerinin Araştırma Verilerinin Yönetimi ile İlgili Tutumları ve Bir Model Önerisi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi,

bir dergiye benzerlik göstererek yazarları kendilerine makale göndermeleri için kandırmaya çalışabilirler. *“Bunu da gerçek dergilerin isimlerine çok benzer dergilerle ya da web sayfası görsellerine çok yakın web sayfası görselleri kullanarak yaparlar”*. Yazarların yayınları göndermeden önce bu gibi dergi ayrıntılarını iki kez kontrol etmeleri gerekebilir (ThinkSCIENCE, 2015). Birçok şaibeli dergide hayali yayın kurulu kullanılmaktadır ve bu kurullarda yer alan akademisyenlerin de bu durumdan haberi olmamaktadır. Bu durum hem yazarlar için hem de dergi editörü olan araştırmacılar için sorun haline gelmektedir.

Araştırmacılar için derginin etki faktörü önemliyse, o derginin etki faktörü kazandığını iddia ettiğinin her zaman doğrulanması gerekmektedir. Üniversite kütüphaneleri bu konuda gerekli veritabanlarına abonelik sağlamaktadır. Araştırmacılar *“sahte yayıncıların nasıl çalıştığını öğrenerek, bunlardan kaçınabilir ve araştırmalarının yüksek kaliteli akademik dergilere gönderildiğinden ve yayınlandığından emin olabilir”* (Beall, 2016b, s.1513). Bu durum şaibeli dergiler ile saygın dergileri ayırt edebilmek adına atılan bir adımdır.

Araştırmacılar bir dergide yayın yapmak için sürekli davet e-postası alıyor ya da yayınları dergilerden sürekli reddediliyor ve bu yüzden yayınlamak için yeni bir dergi arıyor olabilirler. Araştırmacıların çalışmalarını hangi dergiye göndereceklerine karar verirken saygın dergileri şaibeli dergilerden ayırmaları gerekmektedir. Bunun için saygın bir bilimsel dergi;

- Akran değerlendirmesi, editör veya yayın kurulu incelemesi olsun, bir çeşit yeterli ve nitelikli inceleme sağlar.
- Genellikle bir ihtiyaca hizmet etmek için saygın (alanında uzman) akademisyenler tarafından kurulmuştur.

- En son etik araştırma ve yayın uygulamalarını izlemesi gereken tüm ücretleri, prosedürleri ve politikaları web sitesinde - açıkça ve şeffaf bir şekilde - açıklayacaktır.
- Bilimsel çalışmaları WOS, MEDLINE, COPE, DOAJ ve OASPA gibi geniş ve güvenilir veritabanlarında indekslenir (ThinkSCIENCE, 2015).

Şaibeli yayıncıların yazarları sömürmek için çoğunlukla aldatma yolunu seçtikleri düşünülmektedir. Şaibeli dergilerde en çok kötüye kullanım şekillerinden birisi, yüksek ya da gizlenmiş makale yayınlama ücretleri olduğu bilinmektedir. Bu tür kötüye kullanım, şaibeli dergiler ve yayıncılar tarafından uygun bir değer sağlamadan araştırma fonlarından ödeme alma girişimi amaçlamaktadır. Buna ek olarak, saygın AE dergilerinin makale yayınlama ücret politikası ile şaibeli dergiler tarafından talep edilen makale yayınlama ücretleri birbirinden ayırmak son önemlidir. Şaibeli dergiler, genellikle derginin okuyucusu, önemi ve gözetimi hakkında yanlış bilgiler vererek bu ilkeleri saptırmayı amaçlayabilirler. Özellikle, şaibeli dergilerin yanıltıcı metrikler vermesi veya etki faktörü, yayın kurulu ve içeriği hakkında yalan söylemesi muhtemeldir. Bazen de diğer makaleleri meşru makalelere sahip olmak için intihal ettikleri durumlar ortaya çıkmaktadır. Bazı şaibeli dergiler, saygın dergiler ile çok benzer görünümlü bir web sitesi bile oluşturabilir, yazarları o dergilerde yayın yapmaları ve yayınları için ödeme yapmaları konusunda kandırmak adına saygın bir derginin aynı markasını kullanabilirler. Bu tür şaibeli dergiler “ele geçirilmiş” (hijacked) veya “taklitçi” (imposter) dergi olarak bilinmektedir. Ayrıca şaibeli dergiler “aldatma yoluyla fikri mülkiyet çalabilir, hileli veya sahte ekran incelemesine girebilir veya saygın araştırmacıları bilgi veya rızaları olmadan yayın kurulunda listeleyebilirler” (ThinkSCIENCE, 2015). Hatta bazı şaibeli dergiler hiç

çevrimiçi yayın yapmayan dergiler adına yeni bir hesap oluşturarak aynı adla çevrimiçi yayınlamaya başlayabilirler.

Şaibeli dergiler ve yayıncılar akademik topluluğu “dolandırmak” ve bu durumu ilerletmek adına yeni ve değişik yollar düşünerek çok fazla zaman ve çaba harcıyor olabilirler. Bu gibi sebeplerle dergi seçiminde çok dikkatli olunması gerekmektedir. Bir derginin ISSN veya yanıtıcı metrikleri, kalitenin işareti olarak görülebilmektedir. Ancak herhangi bir yayıncı, tüm şartları tamamlayıp bir ISSN alabilmektedir. “ISSN basitçe bir tanımlayıcıdır, kalitenin göstergesi değildir” (ThinkSCIENCE, 2015). Yayın yapılacak olan bir derginin ISSN bilgilerinin, kendileri için iddia etmiş olduğu metrik bilgileri ve etki faktörünü ilgili indeksler üzerinde dikkatlice kontrol edilmesi, seçim aşamasında yapılması gereken doğru bir ilerleyiş olarak önem taşımaktadır. ISSN bilgilerinin kontrolü, derginin açıklamaları, web sitelerinde verilen bilgiler ve dergilerin makaleleri Ulrich Süreli Yayınlar Dizini üzerinden kontrol edilebilmektedir.

Yayıncının web sayfasında eksiksiz ve doğrulanabilir iletişim bilgileri (e-posta, adres, çalışan telefon numarası) sağlayıp sağlamadığının kontrol edilmesi şaibeli dergi riski için büyük bir önem taşımaktadır. Tek iletişim kanalı olarak web iletişim formu sağlayan yayıncılara karşı dikkatli olunması gerekmektedir. Araştırmacılara iletilen davet e-postalarının yazım ve dilbilgisi hataları açısından değerlendirmek derginin ilk izlenimleri açısından önemli olduğu düşünülmelidir. Bu değerlendirmeyi yaparken “e-posta dergi yayıncısını açıkça tanımladığını” ve “e-postayı kimin imzaladığını, o derginin editörünü veya editörün asistanını” açıkça belirtiyor olmasına dikkat etmek gerekmektedir. Derginin yayın kurulu listesinin bireyler için tam kurumsal iletişim bilgilerini içerdiği kontrol edilmesi ve deneyimleriyle ilgili yardımcı editörlerle iletişim kurulması düşünülmelidir. “Yayın kurulu üyeleri kendi akademik web sayfalarında bu dergi için

destek verdiklerini beyan ediyor mu bu durum kontrol edilmelidir". Bir derginin saygın veya potansiyel olarak şaibeli olup olmadığını görmek için bazı iyi başlangıç noktaları bulunmaktadır (ThinkSCIENCE, 2015, Van Nuland ve Rogers, 2017). Bu açıdan bakıldığında saygın ve şaibeli dergiler arasındaki farkların araştırmacılar tarafından daha iyi değerlendirilebileceği söylenebilir.

2.6.1 Açık Erişim Açısından Değerlendirme

Araştırmacılara *"hiçbir kriterin veya listenin belirli bir derginin saygın olup olmadığını göstermede yeterli olamayacağı"* buna istinaden, bir araştırmacının nihai kararını bildirmesinde dergilerin hem olumlu hem de olumsuz kalite göstergelerine dayandığı fikri oluşmaktadır. Göstergeler pozitif ve negatif göstergeler olmak üzere iki sütuna ayırmaktadır. Genel olarak etik bir yayın pozitif göstergeler olarak adlandırılan özelliklere sahip olacaktır. Bu göstergeler, araştırmacıyı bir derginin kapsamı, birincil kitle ve yayın kurulunun itibarı ile toplumsal veya kurumsal bağlantıları gibi faktörleri değerlendirmeye teşvik etmektedir. Ayrıca araştırmacıdan yayın için herhangi bir ücret talep edilmesi veya yayınlama ücretini dergi web sitesinde kolayca bulunması ve açıkça belirtilmesi, DOI veya ISSN gibi benzersiz tanımlayıcıları araması beklenmektedir. Bu tanımlayıcılar bir derginin veya yayıncının uluslararası standartlara uygun olduğunu göstermektedir. AE bir derginin veya yayıncının saygınlığıyla ilgili bir diğer olumlu işaret, dergilerin veya yayıncıların geleneksel veya AE yayın modellerini izleyip izlemediğine bakılmaksızın, bir dergi dizini olan UlrichsWeb'de kayıtlı olup olmadığıdır (Beaubien ve Eckard, 2014). Ancak ilerleyen süreçte dergilerin ISSN bilgisinin olması o derginin güvenilir olduğu anlamı taşımadığı, hatta yayıncıların dergiler için ISSN numarasını kolaylıkla alabildikleri görülmektedir.

AE bir derginin veya yayıncının etik olduğunu gösteren göstergelere ek olarak, AE bir derginin veya yayıncının etik dışı olduğunu gösteren göstergeler de bulunmaktadır. Örneğin, derginin veya yayıncının web sitesini bulmak veya tanımlamak zorsa, dergi veya yayıncı saygın olmayabilir. Bir dergi veya yayıncının web sitesi kolayca bulunabilse de aynı şey geçerli olabilir ancak “hakkında” bilgileri eksikse veya araştırma içeriğini yayma misyonu ile bir ilişkiyi açıkça belirtmiyorsa, kapsamı yoksa veya son derece belirsizse ya da akran değerlendirmesiyle ilgili bilgiler ve telif hakkı bilgileri yoksa ya da net değilse yine bu gibi dergiler için şaibeli olduğu fikri oluşmaktadır. Araştırmacıların ayrıca bir dergi veya yayıncının reklamcılık uygulamalarını dikkate almaları gerekliliği vurgulanabilir. Dergi “spam” e-postaları uygularlarsa veya reklamları rahatsız ediciyse; yazar, yayıncı veya editör olarak daveti kabul etmeyi yeniden düşünmeleri gerekebilir. Ayrıca yayıncı çok sayıda konuda başyazarları ve editörü tekrar ediyorsa bu o derginin düşük kalitede olduğunu da gösterebilir (Beaubien ve Eckard, 2014). Bu gibi tüm olasılıkların değerlendirilmesi dergi seçimi konusunda göz önünde bulundurulması gereken hususlardır.

“Bir derginin gerçekten şaibeli olup olmadığını belirlemek zordur”. Sosyal destek ya da finansal altyapıdan yoksun küçük ya da yeni AE yayıncıları, ücretleri nedeniyle şaibeli olarak yanlış etiketlenilebilir (Hansoti, Langdorf ve Murphy, 2016, s.498). Bu açıdan bakıldığında akademik yayıncılık alanında yayın hayatına yeni başlamış dergilerin sürdürülebilirlik açısından ve yazarlar tarafından tercih edilmesinde şaibeli dergiler ile saygın dergilerin varlığının ve bunlar arasındaki farkların değerlendirilmesi hem araştırmacılar için hem de yeni dergiler için büyük yarar sağlayacaktır.

2.7 Şaibeli Dergilere Karşı Önlemler

Şaibeli dergilerin tanımlanması ve açıklanması zor olsa da ortak ayırt edici özellikleri, AE yayıncılık modelini para için kullanmaları ve kalitesiz editöryal hizmetler veriyor olması onlara karşı önlem alma gerekliliği oluşturmaktadır.

Şaibeli dergilerden kaçınmak adına alınması gereken en iyi önlem şaibeli dergileri tanımaktır. Araştırmacılar her zaman şaibeli dergi tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir. Ancak dergiyi ve yayın sürecini iyi değerlendirebilmek göz önünde bulundurulması gereken bir durumdur. Şaibeli dergilerin kaç tane olduğu akademisyenler arasında bir tartışma konusu olmaktadır, ancak şaibeli dergiler binlerce sayıdır.

Profesyonel olmayan veya dilbilgisi hatalarıyla dolu herhangi bir yayıncı web sitesine veya e-postaya karşı dikkatli olunması gerekliliği vurgulanmaktadır. Makale gönderimleri için çoğu e-posta talebi, şaibeli dergilerden gelmekte, bu nedenle bunlara özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Araştırmacıların bilinen dergilerde, tercihen de alanında öncü kişilerin yayınladığı dergilerde yayınlamayı seçilmeleri önerilmektedir. *“Mesleğe yeni giren öğrenciler ve diğerleri özellikle savunmasızdır ve tanıdık olmayan bir yayıncıya makale göndermeden önce kıdemli meslektaşlarına danışmalıdır”* (Beall, 2016a, s.79).

2014 yılında Uluslararası Hemşirelik Editörleri Akademisi (INANE) tarafından hazırlanan bir yayında yazarlara şaibeli yayıncılara karşı daha dikkatli olmaları gerektiği anlatılmış ve ayrıca yayın yapacakları dergiler şaibeli yayıncı tehlikesine karşı değerlendirme unsurları belirlenmiştir. Bu unsurların bulunduğu bilgiler Tablo 3’de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Soru	Aranacak Özellik	Kırmızı Bayraklar
Dergi içeriğinden sorumlu editör kimdir?	Disiplinde itibarı olan bir kişi Editör için doğrudan iletişim bilgileri sağlanır.	Editör'ün disiplinde yer aldığına dair hiçbir kanıt bulamazsınız. Kişinin iletişim bilgisi yoktur.
Derginin içerik kalitesini güvence altına alma süreci nedir?	Yayınlanmadan önce makalelerin gözden geçirilmesi sürecinin açıkça belirtilmiş olması Editöryal danışma veya yayın kurulu üyelerinin isimleri ve görevleri listelenir	Hızlı inceleme ve yayın sözü (kaliteli incelemeler zaman alır) İnceleme sürecine katılanların gizemi
Derginin güvenilir yönetim ve yayın uygulamaları var mı?	Dergi COPE üyesidir. Dergi INANE / NA & E Hemşirelik Dergileri Dizini'nde yer alır Varsa, yazar işlem ücretleri (APC) hakkındaki bilgiler açıktır ve kolayca erişilebilir Dergi bir etki faktörü gösteriyorsa, Journal Citation Reports (Web of Science) doğrulanabilir.	Yayıncı / dergi Beall'in Akademik OA Listesi'nde bulunmaktadır. Dergi adı veya diğer bilgiler şüpheli bir şekilde başka bir dergiye benzemektedir. Dergi / yayıncı, aşırı ücretsiz e-postalar kullanarak yayınları talep eder.

Tablo 3. Yazarlar için yayın yapacakları dergileri değerlendirme kriterleri (Collaborative, 2014, s.5).

Bilim adamlarının makale yayınlamak için bir dergi seçerken, söz konusu derginin AE ya da geleneksel bir yayın modeli kullanıp kullanmadığına bakılmaksızın dikkate aldığı birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler;

- Yayının kabul olasılığı, yani dergi, hedef kitlesi ve yayın arasındaki “uyum”,
- Derginin itibarı,
- Derginin görünürlük, güvenilirlik ve potansiyel makale etkisi,
- Derginin cevap vereceği hız, gönderim ve yayın arasında geçen süre,

- Kendini arşivleme gibi felsefi ve etik konular, yazar hakları politikaları (aktaran Beaubien ve Eckard, 2014, s. 1133).

Declan Butler 2013 yılında Nature dergisinde yer alan raporda bir dergiye ya da yayıncıya yayınları göndermeden önce nasıl durum değerlendirmesi yapılması hakkında durum tespiti yapmıştır. Bu tespit;

- Yayıncının tam ve doğrulanabilir iletişim bilgileri sağladığını kontrol ediniz. Yalnızca web üzerinden iletişim sağlayan yayıncılara dikkat ediniz.
- Bir derginin yayın kurulunda tanınmış uzmanların listelendiğinden emin olun ve bazılarıyla iletişime geçin ve dergi veya yayıncı ile deneyimlerini sorunuz.
- Derginin yazar ücreti politikasını belirgin bir şekilde gösterdiğini kontrol ediniz.
- Davet maillerinde yer alan yayın kurulu üyelerine dikkat ediniz.
- Derginin yayınlanmış olduğu makalelerinden bazılarını okuyun ve makalelerin kalitesini değerlendiriniz. Deneyimlerini öğrenmek için geçmişteki yazarlarla iletişime geçiniz.
- Derginin hakemlik sürecinin açıkça tanımlanıp tanımlanmadığını kontrol ediniz ve iddia edildiği gibi bir etki faktörünün doğruluğunu onaylamaya çalışın.
- Derginin bir kuruluş üyesi olup olmadığını öğrenmek için DOAJ ve OASPA gibi dizinleri ziyaret ediniz.
- Online alışveriş yaparken yaptığınız gibi sağduyunuzu kullanınız, eğer şüphe ediyorsanız dikkatli olun.

Şaibeli yayıncıların AE yayınlarının üzerinde rahatsız edici derecede eğilmesi neticesinde International Federation for Emergency Medicine (IFEM) Beall'in şaibeli AE yayıncılarını belirleme kriterleri esasına dayanarak potansiyel şaibeli dergileri belirlemek için bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda derginin seçilmesine genel yaklaşım;

- Araştırmanızı normalde ilginç ve alakalı bulacağınız dergilere göndermeyi seçin. Bunlar en ayrımcılardan biri olsa da, başarılı olursa bu, araştırmanızın ulaşmak istediğiniz topluma yayılma şansını artıracaktır.
- Çalışma alanınızın hangi dergilere en uygun olacağını görmek için meslektaşlarınıza ulaşın.
- Kendi çalışmalarınızın metodolojik kusurları hakkında dürüst olun. İyi editörlerin bunları tanımlamaması olası değildir. Hakemler sahip olduğunuz sınırlamaların aynısını görmezse, işinizi şaibeli bir dergiye gönderdiğinizi düşünebilirsiniz. Herhangi bir eleştirel geri bildirim almazsanız ve makaleniz kabul edilirse endişelenin, çünkü bu nadiren meşru akran incelemesinde gerçekleşir.
- Dergilerin dizin veritabanlarında olup olmadığını kontrol edin.
- Bir dergi AE olduğunu iddia ediyorsa, DOAJ yer alıyor mu?
- Dergi, editöryal ve hakemlik süreçleri, yönetim ve sahiplik konularında şeffaf ve en iyi uygulamaları takip ediyor mu? Bunu fark etmenin en iyi yolu, web sitesinde çevrimiçi olarak bulunan dergi belgelerini incelemek veya dergi liderliğine ulaşmaktır. Meşru dergilerin web sitelerinde, insan ve hayvan konusu politikaları, AE lisans türü (Creative Commons Atıf Lisansı 4.0 gibi bir şey), çıkar çatışması ve bilgilendirilmiş onay dahil olmak üzere sağlam bir politika ve prosedür listesi bulunmalıdır.
- Bir makale göndermeden önce dergideki makaleleri okuyun. Uyarı işaretleri arasında dilbilgisi hataları, düşük kaliteli bilim, göze çarpan yanlış yazımlara sahip kötü bakılan web sitesi ve dilbilgisi hataları bulunmaktadır.
- Derginin adı derginin misyonu ile uyuşmuyor mu? Derginin adı aşırı geniş mi? Derginin adı anlamlı mı?

- İnternet sitesinde intihal, yazarlık ve telif hakkı ile ilgili açık politikalar var mı?
- Etki faktörü açıkça belirtilmiş mi? Gerçek olamayacak kadar iyi mi (> 2)? (Hansoti, Langdorf ve Murphy, 2016, s.504).

Araştırmacıların dergilere yayınları göndermeden önce yayıncının orijinal olup olmadığını belirlemesi önemli bir husustur. Bu durum, yayıncının içerik uygulamalarını ve web sitesini değerlendiren bazı araştırmaları gerektirmektedir. Derginin, **şaibeli yayın dergisine ipuçları sağlayabilecek** bazı yönleri bulunmaktadır. Bunlar;

- Açıkça belirtilmiş telif hakkı politikaları olan yayıncılara çalışma gönderin. AE yayıncılığının temel avantajlarından birisi, yazarın kendi telif hakkını elinde tutması ve bu nedenle materyali diğer bilimsel çalışmalarda kullanma yeteneğidir. SHERPA / RoMEO14, hem yayıncılar hem de bireysel dergiler için varsayılan telif hakkı ve kendi kendine arşivleme politikaları hakkında bilgi toplar.
- Yayıncının içeriği, uygulamaları ve web sitelerinin üyelik organizasyonları tarafından belirlenen etik standartlara göre analizini tamamlayın. Birçok kuruluş yayıncılar için kapsamlı etik standartlar sağlamıştır. Bu standartlar OASPA, COPE ve STM gibi (Hansoti, Langdorf ve Murphy, 2016, s.504).

Araştırmacıların dergilere yayınları göndermeden önce **yayıncının web sayfasını incelerken** aşağıdaki soruları sorması konumuz açısından önem taşımaktadır. Bu sorular;

- Dergi, baş editör ve yayın kurulunu açıkça tanımlıyor mu?
- Editörler inceleme kurulunun dergi kapsamı ve konusu için akademik bağlantıları ve uygun kimlik bilgileri var mı?
- Yazarlar için özel ve ayrıntılı talimatlar ve yönergeler sunuyor mu?

- Politikalar ve uygulamalar tam olarak belirtilmiş mi?
- Yazar ücretleri makul mü ve bunlar açıkça belirtilmiş mi? AE dergilerde APC ücretleri 300 \$ ile 4.000 \$ USD arasında değişir.
- Yazar ücretini ödeyemeyen gelişmekte olan ülkelerdeki yazarlar için indirim veya feragat sunuyorlar mı?
- Yayın ücretini web sitesinde kolayca tespit edebiliyor musunuz, iç içe sayfalar ile birçok ekranda gizleniyor mu?
- Yayıncı, ilgili yazara önerilen gözden geçirenleri soruyor mu? Bu genel olarak bir derginin olumsuz bir özelliğidir ve mesleğe veya uzmanlığa bu önemli bilimsel hizmeti vermek için yeterli meşru ve nitelikli hakemlere sahip olmadığı anlamına gelir.
- Yayıncı, yayın göndermek için spam e-postaları aşırı derecede kullanıyor mu?
- Yayıncının çalışanları "gmail.com, .yahoo.com" veya başka bir ücretsiz e-posta sağlayıcısıyla biten e-posta adresleri kullanıyor mu?
- Yayıncının web sitesinde aşırı reklam var mı?
- Yayıncının üyelik veya endüstri birliği yok mu? Özellikle, yasal dergiler birden fazla dizinde üyeliğe sahiptir (Hansoti, Langdorf ve Murphy, 2016, s.505).

Son birkaç yıldır, şaibeli yayıncılık konusunda artan bir farkındalık oluşmuş ve birçok büyük dergi veya bilimsel toplum, yazarları riskler hakkında uyarıcı makaleler yayınlamıştır. Eğitimin kilit öneme sahip olduğuna ve araştırma kurumlarının, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, araştırmacıları şaibeli dergilerin tehlikeleri ve bunlardan nasıl kaçınacakları konusunda eğitmeye yatırım yapmaları son derece fayda sağlayabilir (Fiala, Lim ve Diamandis, 2019).

Bir derginin kalitesini değerlendirebilmek her zaman kolay olmayabilir, ancak bu konuda kaynaklar bulunmaktadır. Beall'in kara listesinin yokluğunda, JCR ve DOAJ beyaz listeleri araştırmacılara ışık tutmuştur. Araştırmacılar ayrıca bir derginin Scopus veya WOS gibi saygın atıf veritabanlarında indekslenip indekslenmediğini kontrol edebilmektedir. AE ve dergilerin kalitesini değerlendirme kriterleri arasında COPE, DOAJ, OASPA ve Dünya Tıp Editörleri Birliği (World Association of Medical Editors) dahil olmak üzere çeşitli topluluk kuruluşlarının işbirliği yoluyla derlenenler de bulunmaktadır (Pisanski ve diğerleri 2017, s.486).

şaibeli yayıncılar *“para kazanabildikleri sürece devam edecekler ve e-postalarına verilen yanıtlar reddedilirse gönderdikleri e-postaların sayısını artıracaktır”*. Bu durumla mücadelede ilk adım, sorunla ilgili farkındalık yaratmaktır (Clark ve Smith, 2015).

2.8 Açık Erişim ve şaibeli Dergi İlişkisi

şaibeli dergiler son dönemlerde genellikle AE dergiler ile karıştırılır bir hal almıştır. Her ikisinde de çalışmalar araştırmacılar için ücretsizdir. Bilimsel iletişime geniş ölçüde fayda sağlamayı amaçlayan saygın AE yayıncılık, en iyi yayıncılığa ilişkin tüm profesyonel ve etik uygulamaları kullanmaktadır. Ancak şaibeli yayıncılık, bilimsel yayıncılık uygulamalarını kullandıklarını iddia ederek yayın hayatlarına devam edebilmektedir (Clark ve Smith, 2015, s.1).

AE dergilerin yaygınlaşması ile yayıncılık sektöründe yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan makale işletim ücreti yöntemi araştırmacılara yayınlara sınırsız ve hızlı erişimi sağlama konusunda destek sağlamıştır. Ancak bu durum geleneksel olarak indekslenmiş hakemli makalelere abone olamayan düşük gelirli ülkeler için avantaj durumuna gelmiştir (O'Kelly, Fernandez ve Koyle, 2019, s.159).

Bilimsel iletişim zincirindeki en önemli döngülerden ikisi, bilimsel metinlerin üreticileri (yani yazarlar) ve kullanıcılarıdır (yani okuyucular). Yazarlar, makalelerini yayınlatabilmek için en iyi dergiler hakkında karar vermek zorundadır ve kötü bir karar alırlarsa (örneğin, şaibeli bir dergi seçtiyse), güvenilirliğini ve itibarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilirler. Diğer yandan okuyucular bilimsel araştırmaların sonuçlarından birçok alanda faydalanmaktadır. Bu araştırmalar tıp, mühendislik, hukuk, medya ve bunun gibi birçok alanda çoğu zaman insan hayatını etkileyen durumlara zemin hazırlamaktadır. Şaibeli yayınlara açık erişimli olarak erişen birçok kullanıcı edindiği sahte ve yanlış bilgidен dolayı zor durumlar yaşayabilirler. Bu gibi durumlar sebebiyle şaibeli dergilerin AE algısı üzerinde olumsuz bir etkisi vardır. “Bilgi okuryazarlığı” becerilerinin eksikliği nedeniyle de, bazı araştırmacılar tüm AE dergilerinin itibarsız olduğuna inanmaktadır (Hebrang Grgić ve Guskić, 2019).

2003 yılında hazırlanan Berlin Bildirgesi’nde AE araştırmacılar tarafından onaylanmış kültürel miras kaynağı ve kapsamlı insan bilgisi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bildirmede AE yayınlar için yazarların ve hak sahiplerinin dünya çapındaki kullanıcılara ücretsiz erişim hakkı tanıdığı, kişilere kopyalama, kullanma ve dağıtma imkanı sağladığı iletilmiştir. AE yayınlar dijital standartlar aracılığı ile koruma altına alınmışlardır. Bunlar Creative Commons ile telif hakları korumaya alınmış olup izinsiz kullanımların önüne geçilmesi engellenmek istenmiştir. AE yayınlar en az bir çevrimiçi depoda (kurumsal arşivler buna örnek olabilir) saklanarak uzun vadede erişime kurumsal anlamda destek sağlanır.

Bilimsel materyallere AE yolu ile erişim sağlayabilmek araştırma alanında yapılan büyük bir yenilik olmuştur. Araştırmacılar yayınlarını tüm dünya erişimine açabilmek adına isteyerek AE’ye yönelmişlerdir. Ancak bu durum AE’i yaygınlaştırma çabasına

istenmeyen bir sonuç olarak şaibeli yayıncıların da çıkarına olan bir hale bürünmüştür. AE politikasını benimsemiş şaibeli yayıncıların dijital içeriği korumaya yönelik çalışmalarda bulunmadığı açıkça görülmektedir.

AE dergiler, makalelere ücretsiz olarak erişimi sağlar ve yayın sürecini finanse etmek için farklı araçları kullanırlar. Genellikle AE yayıncılığı finanse edebilmek adına makale yayınlama ücreti ya da yayın ücreti modeli uygulanmaktadır. Bu süreçte dergilerin kalitesi yani etki faktörleri makale yayınlama ücret limitlerini belirlemede önemli bir etkidir. Etki faktörü yüksek bir dergide AE yayınlamak isteyen bir araştırmacı diğer dergilere göre daha fazla makale yayınlama ücreti ödeyebilir. Alanında öncü, kaliteli bir değerlendirme sürecine sahip bir dergide makalesini AE olarak yayınlamak isteyen araştırmacılar yüklü bir makale yayınlama ücreti ile karşılaşabilirler. Bir yayının AE olarak yayınlanmak istenmesinde öncelikli amaç yayına herkesin erişim sağlayabilmesi, belki de yayına yapılacak atıfların sayısının artmasının istenmesidir. Yayıncılar yazarların bu isteklerini belirli standartlar ile güvence altına alarak AE hizmeti sağlamaktadır. AE modelinde hem yayınevi hem de yazar çıkarları gözetilmektedir.

Beall 2012 yılında şaibeli AE yayıncıların sayısında patlama yaşandığını fakat bu sayının toplam açık erişimli yayınların sadece % 5-10'unu kapsadığını tahmin etmiştir. Ancak daha muhafazakar tahminler, yazar tarafından yapılan ödemelerin %1'inden az şaibeli yayıncılar tarafından yayınlanan açık erişimli yayınlar olduğunu savunmuşlardır (Butler, 2013).

Jeffrey Beall 2010 yılındaki bir yayınında listelediği yayıncılar için "Gold Open Access" (GOA) nitelemesi yapmıştır. Yani bu yayıncılar "author pays" yazar öder modelini kullanmaktalar. Beall'in şaibeli yayıncıları tanımlarken kullandığı, yazar-öder modelini kullanan dergilerin bilimsel yayıncılığa zarar verdiği ve araştırmacıların etik olmayan

davranışlarını teşvik ettiği görüşü Beall'e karşı görüşlerin gelmesine sebep olmuştur. Bu görüşlerden biri tüm altın yol AE modeline sahip yayıncıları şaibeli yayıncı şüphesiyle değerlendirmektir. Bu eleştirilere karşı Beall bazı yayıncıların yazarların ödediği AE modelini kendi kazançları için kullandığını kesin bir dille savunmuştur. Beall savunmasında bu yayıncıların dijital içerik koruması yapmadıklarını, istedikleri zaman web sayfalarının ulaşılabilir olduğunu ya da tamamen farklı bir içeriğe bürünebileceğine dikkat çekmiştir. Bu tür yayıncılar derginin içeriğinin uzun süreli arşivlenmesi konusunda web sayfalarında herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Bu durum makalenin yayından birkaç ay sonra bile internetten tamamen kaybolmasına sebebiyet verebilmektedir (Nicoll ve Chinn, 2015).

AE dergiler konusunda bir diğer karşıt görüş bu dergilerin ulusal ve uluslararası indekslerde yer alıp almamasıdır. Aslında bu durum AE dergilerin şaibeliyi ya da meşruluğu bakımından belirleyici bir kıstas değildir. Son birkaç yıldır uluslararası köklü indekslerden çıkartılan dergi sayısı giderek artmaktadır. Örneğin Journal Citation Report (JCR) üzerinde yapılan taramalarda bir derginin 2017 etki faktörüne göre aldığı Quartile değeri Q3 iken 2018 yılında WOS üzerinden indekslenmesinin durdurulduğu gözlemlenebiliyor.

Sonuç olarak şaibeli yayıncıların amacının makale yayınlama ücretleri aynı alandaki gerçek AE dergileri tarafından belirlenen sınırın hemen altında tutmaktır. Bu durumun amacı iki kategori arasındaki farkın farkında olamayan birçok araştırmacıyı, şaibeli dergilerin sunduğu daha ucuz teklifleri kullanarak yayın yapmaya ikna edilebilmektir.

3. BÖLÜM:

AKADEMİK YAYINCILIKTA ŞAİBELİ YAYINCILAR OLGUSU

Dünya’da ve Türkiye’de akademik yayıncılığı tehdit eden en büyük unsurlardan birisi olan “şaibeli” yayıncılar, çalışmalarını yayınlamayı amaçlayan akademisyenleri yüksek editöryal ve yayıncılık standartları vaat eden ancak sağlam editöryal ve yayıncılık hizmetleri sağlamayan, yüksek ücretler alan yayınlar ile düşük kaliteli makalelerin önünü açan, kalite kontrolü olmayan ve asgari düzeyde şeffaflık sağlayan kanıta dayalı araştırmanın temelini sarsan amaçlar benimsemektedir.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle akademik yayıncılık gelişimi ve şaibeli yayıncıların akademik yayıncılık üzerindeki etkisi üzerinde özellikle durulmaktadır. Daha sonra şaibeli yayıncılara karşı alınan kararlar doğrultusunda Türkiye’den örnekler ele alınarak irdelenmiştir. Yine bu bölümde şaibeli dergiler hakkında yapılmış siyah ve beyaz listeler ayrı ayrı ele alınmıştır. Daha sonra saygın ve şaibeli dergiler arasındaki farklar üzerinden durulmuştur. Son olarak şaibeli dergilere karşı alınan önlemler açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1 Akademik Yayıncılık

Akademik yayıncılık hayatındaki hızlı değişim ve masaüstü yayıncılık teknolojileri yayın yapmayı kolaylaştırırken maalesef etik dışı yayıncılık modellerinin de ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Bu modellerin başında da makale yayıncılık ücreti yoluyla tamamen ticari amaçlı yayın yapmak ve makaleleri herhangi bir bilimsel değerlendirme sürecinden geçirilmeden yayınlamak gelmektedir. Bu tür dergiler uluslararası literatürde predatory dergi olarak adlandırılmakta ve yurt dışında birçok

üniversitenin web sayfasında yer almaktadır. Şaibeli dergiler, web sayfalarında yanıltıcı bilgi vermekte ve şaibeli atıflarla haksız etki faktörü yaratmaktadır. Farklı birçok kurum şaibeli dergilere ilişkin listeler hazırlamakta ve yayınlamaktadır.

Matbaanın icadından internetin keşfine kadar geçen zaman zarfında üretilen yayınların sayısı internetin keşfinden sonra yayınlanan yayınların sayısının fazlaca gerisinde kalmıştır. Akademik yayınların sayısının giderek arttığı ve bu artışla birlikte yayınların kalitesinin tartışıldığı, dürüst olmayan araştırmaların varlığı, kötü şöhretli yayıncılar ve şüpheli araştırma verileri ile oluşturulmuş yayınlar için yeni bir dönem ortaya çıkmıştır. Oysaki akademik dergiler bilginin, bilimin yayılmasında çok önemli bir araç olmuştur.

Şu anki haliyle akademik dergi yayıncılığı, WWW'nun gelişinden bu yana artan eleştirinin ve süreç yeniliği için sunduğu fırsatların hedefi olmuştur. *“Tartışmalar genellikle üç noktada toplanmaktadır”*. Birinci tartışma, geleneksel abonelik modelinin ulaştığı yaygınlaştırma erişiminin yetersiz olmasıdır. Dergi sayıları hızlıca artmaya devam ettiği için kurumların ya da araştırmacıların bu denli yayınlara abonelik/erişim sağlayabilmesi güçleşmektedir. İkincisi, akran değerlendirme sürecinin hatalı olması ve sıklıkla keyfi kararlara yol açmasıdır. Burada editöryal sürece ve akran değerlendirmesine gün geçtikçe daha fazla önem verilmesi vurgulanmaktadır. Üçüncüsü, makalelerin yayınlanmasında önemli gecikmeler olduğudur. Aslında bu durum kaliteli yayını yakalama bakımından önem taşımaktadır. Ancak bazı dergilerde yayınlama gecikmeleri neredeyse iki yıl alabilmektedir (Björk ve Solomon, 2013, s.914). Bu durum atama ve yükselme bekleyen akademisyenler açısından farklı yollara arayışına sebebiyet vermektedir.

İnternetin bir sonucu olarak, bilimsel dergi yayıncılığı son birkaç on yılda devrim niteliğinde bir değişim geçirmiştir. Bu durum iki yeni gelir modeli türüyle sonuçlanmıştır. Bu modeller AE ve elektronik abonelik erişimidir. Elektronik abonelik erişimi, geleneksel basılı dergi aboneliğinin dijital biçimde doğrudan devamıdır. Bireysel dergi temelinde pazarlama erişimine ek olarak, dijital dağıtım yüzlerce dergiyi tek bir e-lisansta bir araya getirmenin yanı sıra makalelere bireysel olarak erişimi de sağlayabilmektedir. Yalnızca elektronik AE dergilerinde uzmanlaşmış yeni bir dergi yayıncısı türü 2002'de ortaya çıkmıştır. AE yayıncılar faaliyetlerini esas olarak yazarlar, kurumlar veya fon sağlayıcılar tarafından ödenen makale yayınlama ücreti ile finanse etmeye başlamışlardır (Björk ve Solomon, 2015).

2000'li yılların başlarında, bilimsel yayıncılar yayıncılık modellerini basılıdan çevrimiçi olarak yayınlamaya başlamışlardır. Birçok yayıncı artık yalnızca çevrimiçi olarak yayın yapmaktadır. Bu değişiklik, yayıncılar adına büyük bir yatırım gerektiriyordu. Bu değişimin şaşırtıcı faydalarından biri, dergilerin geçmiş sayılarının (backfile) dijitalleştirilmesiydi. Daha önce hiç olmadığı gibi, akademisyenler, abonelik sağlanması durumunda, 19. yüzyıla kadar olan konular da dahil olmak üzere tüm dergilere erişim sağlayabilmektedir. Bu durumun sürdürülebilirliği açısından yayınevleri dijital korumaya yatırım yaparak ürünlerini kayıplara ve format değişimlerine karşı korumaktadırlar (Beall, 2013, s.80).

Hızla artan bilimsel çalışmalar bilginin kullanılması ve yayılması bakımından oldukça öneme sahiptir. *“Bilimin gelişimi, araştırmaların sayısının artmasına ve araştırmacılara sağlanan olanaklara bağlıdır”* (Seymen ve diğerleri 2009, s.282). Bu sebeple akademik yükselmenin amacı, araştırmacıları akademik çalışma yapmaya

yönlendirmektir. Ayrıca yapılan bu çalışmaların diğer araştırmacılara iletilmesi ve böylece bilginin yayılması için bilimsel yayınların sayılarının artması gerekmektedir.

Akademik yayıncılık büyük ölçüde güvene bağlı olarak devam etmektedir. *“Editörler, adil değerlendirmeler sağlamak için hakemlere güvenir, yazarlar editörlerin uygun hakemleri seçmelerine ve okuyucular da akran değerlendirme süreci”*ne güvenmektedir (aktaran Graf ve diğerleri 2007). Akademik yayıncılık rekabet edilebilecek güçlü ortamlarda gerçekleştirilmektedir. Bu süreci yönetebilmek için tasarlanmış iyi kararlar ve güçlü editöryal süreçler, akademik topluluklara, dergi editörlerine, yazarlara, araştırma fon sağlayıcılara, okuyuculara ve yayıncılara fayda sağlayacak sürdürülebilir ve verimli bir yayıncılık sistemini teşvik edebilmektedir

Akademik yayıncılığın en iyi araştırmayı inceleme konusundaki rolü ve kaliteyi korumaya yönelik uygulamaları şaibeli yayıncıların ortaya çıkması ile eleştirel bir boyut kazanmıştır. Akademik yükselme için yayın ihtiyacının önemli olduğu ve yazarların alanında güçlü dergilerden istenilen yayın kalitesine ulaşamamış olmaları, ücret karşılığında hemen hemen tüm makaleleri kabul etmeye istekli yayıncıların varlığını desteklemektedir. Burada sorun şaibeli yayıncılar kadar araştırmacılarıdır. Onlar etik olmayan yayınları ile (intihal içeren ya da araştırma verisi güvenilir olmayan) görev ve terfi kazanabilmek adına yayınlarını şaibeli dergilere iletmeyi tercih ediyorlar. Bu sorunla mücadele edebilmek için araştırmacıların hızlı ve kolay bir şekilde yayınlama isteklerinden vazgeçmeleri gerekmektedir (Beall, 2012b, s.179).

Akademik yayıncılık, *“temel olarak sistemin katılımcılarının bütünlüğüne dayanmaktadır”*. Bu bütünlükte yayıncıların dergi editörlerini destekleme görevi bulunmaktadır. Editörler gönderilen makaleleri etkili bir şekilde gözden geçirerek, yazarlarla net bir şekilde iletişim kurmak ve vaat edilen hizmetleri yerine getirmekle ve

yazarların, intihal ve diğer etik ihlalleri olmayan etik araştırmalar yapmakla yükümlüdürler. Bu durumlara karşı, bazı taraflar etik olmayan bir şekilde hareket ettiğinde, şaibeli yayıncılık gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır (ThinkSCIENCE, 2015). Araştırmacıların bu iki durum arasından değerlendirme yaparak şaibeli yayıncılara yönelmemeleri konumuz açısından son derece önemlidir.

Akademideki temel varsayımlardan biri, bir makalenin kalitesinin, yayımlandığı derginin kalitesiyle yüksek derecede ilişkili olduğudur. Gerçekten de, *“bir dergi iyi makaleler yayınlayarak yüksek kalite ve itibar kazanır”* (Azar, 2007, s.451). Ancak burada bir takım kıyaslamalara gitmek gerekebilir. Örneğin bilinçli olarak sürekli bir dergide yayımlanan makalelere atıf verilmek suretiyle bazı şaibeli yayıncılar kendilerine yüksek etki faktörü sağlayabilmektedir. Bu sahte ve şişirilmif kaliteli dergiler maalesef akademik yayıncılığı ve araştırmacıların geleceğini tehdit etmektedir. Bu kıyaslama göz önünde bulundurulması gereken bir durumdur.

Derginin kalitesini bilmek akademideki birçok insan için büyük önem taşımaktadır. Yazarlar makalelerini hangi dergilere yayınlayacaklarını seçmek için dergilerin kalitesini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Ayrıca kurumlar olarak terfi, görev süresi veya teşvik için akademisyenin niteliklerini doğru bir şekilde değerlendirebilmek adına derginin kalitesinin bilinmesi gerekmektedir. Bu sebeple yayınlar için seçilen dergi kalitesi aynı zamanda birçok niversite ve bölümün dünya sıralamasının temelini oluşturmaktadır.

Birçok niversitede, akademik ödül sistemi akademik başarının bir ölçüsü olarak bilimsel yayıncılıktaki başarıya dayanmaktadır. Örgütsel düzeyde, niversiteler çeşitli teşvikler sağlamaktadır. Bu teşvikler *“llebilir araştırma çıktıları üretmek için hem bölümlere hem de bireylere verilen ödüller ve cezalar, çoğunlukla yayınlar biçimindedir”*

(Beall, 2015, s.473). Aslında bu gibi teşvikler bazı zamanlarda araştırma suiistimaline zemin hazırlamaktadır. Bu suiistimaller araştırmacıların disiplin alanlarındaki rekabet düzeyi nispeten yüksek olduğunda yanlış davranışa yönlendirebilir ve çalışma bağlamlarındaki haksız uygulamalar ve karar verme ile karakterize olduğunu algılayan araştırmacılar, kuralları genişletme veya dürüstlükten taviz veren davranışlara yönelme eğilimindedir (Beall, 2015, s.473, Bretag, 2012, s.12).

Bu bağlamda bir makalenin yayınlandığı derginin kalitesini değerlendirebilmek için bir takım yöntemler bulunmaktadır. Dergilerin kalitesini değerlendirebilmek için kullanılan en yaygın yöntemlerden birisi, aldıkları atıf sayısına dayanmaktadır. Bir makaleye atıfta bulunulduğunda, genellikle atıf yapılan o makalenin oluşturulduğu literatüre ve dolayısıyla atıf sayısına önemli ölçüde katkıda bulunulduğunu göstermektedir. *“Atıfların dergi kalitesini göstermedeki önemi, akademik dergilerde ki alıntılarını kaydeden çeşitli veritabanlarının oluşturulmasına yol açmıştır.”* (Azar, 2007, s.451-452). Örneğin Web of Science (WOS) veritabanı, çeşitli disiplinlerde sürekli olarak binlerce dergiyi takip etmekte ve bunlarda ortaya çıkan tüm atıfları kayıt altına almaktadır. Bu veritabanına dayanarak, Journal Citation Reports (JCR) bir derginin bir önceki son iki yılda veritabanındaki diğer tüm dergilerden aldığı toplam atıf sayısını ve performansında kullanılan bazı ek ölçümleri bildirmektedir.

Araştırmanın yasal bilimsel dergilerde yayınlanması, dünya çapında bilimsel bilgi ve eğitimin ilerlemesi için temeldir ve akademisyenler arasında ortak bir hedeftir. Bununla birlikte, şaibeli dergilerin ve ilgili yayıncılarının varlığı, titiz ön inceleme, güvenilir yayınlama ve bilimsel iletişimin arşivlenmesi gibi etik uygulamalara girememe yoluyla *“meşru kanıta dayalı”* araştırmanın geçerliliğini ve yayılmasını tehdit etmektedir (Van Nuland ve Rogers, 2017, s.394).

Yıldızeli (2011) bir yazısında etik konusunun bilimsel yayınlar açısından son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Yayıncılıkta uygulanan etik dışı davranışları “korsanlık, aşırma, yağmalama, hırsızlık (intihal-plagiarism)”, “sahtecilik, uydurma (fabrication)”, “çarpıtma, saptırma veya aldatmaca (falsification)”, “yayın tekrarı, çoklu yayın, duplikasyon (duplication)”, “dilimleme, bölerek yayınlama, salamizasyon (salamization)”, “yazarlık hakları”, “tez aşırma”, “kaynakların taraflı seçilmesi” ve “taraflı yayın” olarak sıralamıştır. Gelişmiş ülkelerde akademik dünyada etik dışı davranışlara verilen cezaların yaptırımının fazla olması sebebiyle az görüldüğünü, ancak Türkiye’de bu durumun tam tersi olduğunu vurgulamıştır.

Akademik yayın, araştırmanın etkinliğinin ve araştırma bulgularının yayılmasının bilimsel ve teknik bilginin yayılmasının merkezi olduğu için önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebeple yüksek düzeyde bir araştırma yapmak, uygun bir hedef yayıncı ve dergi seçmek dikkat gerektirmektedir. (Dadkhah, Maliszewski ve Teixeira da Silva, 2016, Houghton ve Oppenheim, 2010). Bu bağlamda bilimsel yayıncılık okuryazarlığı denilen ve bilim insanlarının yayıncıları ve konferansları yargılayabilmeleri ve hangilerinin etik hangilerinin etik olmadığı kararları verebilmeleri gerektiği anlamına gelen okuryazarlığa hakim olmak vurgulanmaktadır (Beall, 2013, s.84).

3.2. Şaibeli Dergi Listeleri

Meşru ve meşru olmayan yayıncı ve dergileri tanımak, tanımlayabilmek adına bir takım çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar doğrultusunda meşru ve meşru olmayan listeler hazırlanmıştır. Bu listelerin içeriğini daha iyi anlayabilmek, bilimsel yayın yapan dergi izleme listeleri ve güvenli listeler tarafından belirtilen dahil etme / hariç tutma kriterlerini belirlemek adına bir takım kriterler oluşturulmuştur.

İlk olarak Beall tarafından oluşturulmaya başlanan şaibeli dergi listesi aldığı eleştiriler neticesinde yayından kaldırılmak durumunda kalmıştır. Bu durumun sonucu, indekslerin ve dergi yayıncılarının bu konuda bir takım çalışmalar başlatması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın bu bölümünde şaibeli dergiler için oluşturulmuş whitelist (beyaz liste) ve blacklist (siyah liste) için yapılan çalışmalardan bahsedilecektir.

Whitelist ve blacklist dergileri sınıflandırabilmek zorlu bir süreç gerektirmektedir. Örneğin şaibeli dergilerin web siteleri, yüksek kaliteli yayıncıların web sitelerine benzer görünebilir, ancak sahte ürünlerdir ve çoğu standart bir hakem değerlendirmesi yapmamaktadır. Araştırmacılardan para kazanabilmeleri için mümkün olduğunca çok sayıda makaleyi hızlı bir şekilde kabul etmeyi ve yayınlamayı tercih edebilirler. Birçok şaibeli yayıncı, dergilerinin kendi alanlarında “önde gelen dergiler” olduğunu, birçoğunun kalitesi ne olursa olsun kapsamlı olduklarını ve “*yakın zamanda Scopus'ta dizine alınacağını*” iddia etmektedirler (Beall, 2016b, s.1511). Bir derginin dizine eklenmesi, dergilerin kalite uygulamalarının ve prosedürlerinin gözden geçirildiği anlamına gelmektedir. Bir dizine dahil olamama, tek başına bir derginin şaibeli olduğu anlamına gelmez (eğer dergi yeni bir dergi ise hemen dizinlemek için uygun kriterlere sahip değildir) ve aksine, “*şaibeli dergilerden bazı makaleler WOS, PubMed Central ve Scopus gibi iyi bilinen dizinlere sızmayı başarmıştır*” (ThinkSCIENCE, 2015). Bu nedenle, bir derginin indekslenip indekslenmediğinin belirlenmesi, bir derginin saygın veya şaibeli olup olmadığına karar vermede yalnızca bir adımdır.

3.2.1 WHITELIST

Uluslararası ve ulusal indeksler kendi belirledikleri kurallar çerçevesinde veritabanlarında yer verdikleri ve yer vermeye başlayacakları dergileri belirleme kriterlerini oluşturmuş durumdadır. Bu kriterler incelendiğinde, kriterlerin yıllar içerisinde değiştiği ve yeni kriterler eklendiği görülmektedir. Bu durum şaibeli yayıncıların da kendilerini gizleme çabalarının gelişme göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Atıf indeksleri, birçok kurumun dergilerini sıralamak ve araştırma üretimini değerlendirmek için kullandığı bir dizi bibliyometrik göstergeler sağlamaktadır (Bagues, Sylos-Labini ve Zinovyeva, 2018, s.465). Birçok üniversite, akademik değerlendirmelerini WOS veya Scopus gibi prestijli indekslerde yer alan dergilerdeki yayınlara dayandırmaktadır. Aslında bu "beyaz liste" yaklaşımı çoğu zaman yayıncıların kusurlarını gizlemek için yeterli değildir. Çünkü indeksler "*bazen hata yapar, kolay kabul ve öde yayınla dergileri içerebilir*" (Beall, 2016c, s.2). Bu sebeple dergi dizinlerinin dergi kriterlerini tüm ihtiyaca cevap verebilecek düzeyde güncellemeleri gerekmektedir.

Uluslararası olarak dizine eklenmiş beyaz listeler aldatıcı yayıncıları hariç tutmanın yanı sıra yayın kalitesini ve etiğini geliştirmeye çalışır. Örneğin, bir derginin bir dizinde indekslenmeye başlaması, o derginin kabulü için gerekli tüm seçim kriterlerini karşıladığından emin olmak için titiz bir değerlendirmeden geçtiği anlamına gelmektedir. Örneğin Scopus kapsamındaki tüm dergiler, bir dizi karşılaştırmaya göre yıllık kontrole tabidir. Bir dergi üst üste iki yıl boyunca kriterlerden herhangi birini karşılayamazsa, o dergi Scopus İçerik Seçme ve Danışma Kurulu (Scopus Content Selection and Advisory

Board)²³ tarafından yeniden değerlendirilir ve indeksleme süreci devam ettirilemez ya da listelenebilir olarak belirlenir. Bu tür denetimlerin “*olası şaibeli dergileri yakalaması muhtemeldir*” (Matumba ve diğerleri 2019, s.90).

Beall beyaz listeler için bir takım zayıf yönlerden bahsetmiştir. Beyaz listeler çoğu zaman şaibeli dergileri veya beyaz listede yer aldıktan sonra şaibeli olduğu ortaya çıkan dergileri içermeleri sebebiyle, dürüst olmayan araştırmacıların bu tür listelerde yayınları için en kolay kabul dergilerini arama ve yayınlama eğilimlerini desteklemektedir (Beall, 2017, s.276). Bu durum farkında olmadan yayın yapan yazarlar için daha da kötü bir hal alabilmektedir.

Beyaz listelerin araştırmacıları yönlendirmek ve ilham vermek için kara listelerin aksine kullanılması güçlü bir nedendir. Ancak beyaz listeler de kendi zorluklarıyla birlikte gelmektedir. Çoğu beyaz liste kütüphanelerin ya da bireysel okuyucuların, ilgili içeriğe erişim için ödeme yaptıkları bir “*okuyucu-öde modelinde*” yayınlanan geleneksel dergileri kapsamaktadır. Bu şekilde, beyaz listeler ödeme yapamayanlar için bilgiye erişilememesini teşvik edebilir. Birçok abonelikte, dergilerin artık katkıda bulunan yazarlarına bir ücret karşılığında açık erişim seçeneği sunduğunu belirtmek gerekir. Hem beyaz listelerde hem de kara listelerde yaygın olan bir diğer zorluk ise, yeni kurulan dergilerin, özellikle de ulusal kitleye sahip dergiler için “*yazarlar üzerinde endişeye sebebiyet vermeleridir*” (Matumba ve diğerleri 2019). Bu durumların sonucunda her iki liste de yer almayan dergiler şaibeli yayıncı tehdidiyle karşı karşıya bırakılmaktadır.

Beyaz listelerle ilgili diğer bir zorluk, yayın hayatına yeni başlamış dergilerin ya da içeriği İngilizce olmayan dergilerin uluslararası indekslerde yer alamamasıdır. Maalesef,

²³ <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content/scopus-content-selection-and-advisory-board>

bir derginin beyaz listede yer almıyor olması, o derginin gelişmekte olan bir ülkede önemli bir araştırma organı olabilmesine ya da uluslararası bir indekste atıf oranı oluşturmak için daha fazla zamana ihtiyaç duymasına rağmen, otomatik olarak bir varlık göstergesi taşımamasını engeller (Matumba ve diğerleri 2019, s.91).

3.2.1.1 Whitelist Örnekleri

Araştırmacıların akademik kimliklerinin göstergesi olarak kullanılan uluslararası indeksler şaibeli dergilere karşı belirledikleri kriterler doğrultusunda indeks politikalarını oluşturmaktadır.

Scopus

2004 yılında Elsevier firması tarafından dergileri dizinlemeye başlayan ve ayrıca o dergiler içerisinde yer alan özet ve atıfların sağlandığı kapsamlı bir uluslararası indekstir. Scopus içerisinde dizinlenen dergiler güncel ve kaliteli disiplinler arası içeriğe erişebilmek adına açıkça belirtilmiş bir seçim politikasına ve uluslararası düzeyde tanınan bir seçim uzmanları kuruluna sahiptir²⁴. Scopus'ta 41,462²⁵ civarında dergi dizinlenmektedir.

Scopus bir dergi seçimi için şeffaf seçim süreci ve bağımsız inceleme kurulu olduğunu, içerik seçimi ve danışma kurulundaki uluslararası uzmanların, hem nicel hem de nitel ölçümleri kullanarak yeni başlıkları sürekli olarak gözden geçirmektedir. 2009 yılında oluşturulan “*Content Selection and Advisory Board (CSAB)*” adlı bir kurul ile şeffaf ve adil kriterlere göre Scopus'a dahil edilmek veya hariç tutulmak üzere hakemli

²⁴ <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content/content-policy-and-selection>

²⁵ 07.03.2021 tarihinde <https://www.scopus.com/sources.uri?zone=TopNavBar&origin=searchbasic> adresinden erişildi.

dergilerin değerlendirilmesine ve onaylanmasına yönelik objektif bir sistem geliştirmek amaçlanmıştır. Kurulun önemli ve etkili bir başarısı, 2010-2011'de Scopus'ta tüm başvuran dergiler için Şeffaf bir *“Yayın Etiği ve Kötü Uygulama Politikası”*nın uygulanmasıdır. Kurul, Şaibeli dergilerin tanınması, tanımlanması ve bunlara uygun profesyonel yanıtlar ile ilgili konularda giderek daha fazla çalışmaktadır (Elsevier, 2020). Scopus içerisinde dizinlenen dergiler beyaz listelere örnek oluşturmaktadır. Scopus dizinleme kriterlerine uygunluk göstermeyen dergiler yıl bitiminde Scopus dizininden çıkarılmaktadır.

CSAB dergi belirleme kriterleri sürecinde;

- Yerel ve bölgesel dergi editrlerini ve yayıncıları bölgesel bazda kalite standartlarını iletme konusunda eğitmek için yerel uzmanları kullanmaktadır.
- Yayınları malpraktis açıdan değerlendirme sürecine sokar.
- Yazarların intihal değerleri araştırılır.
- Yayıncıların uygulamaları dikkatlice incelenir.
- Yayınları değerlendirebilmek için İngilizce zetleri kullanır (Elsevier, 2020).

Web of Science

ISI tarafından ilk olarak araştırmacıların bilgiye erişmesi için oluşturulan WOS veritabanı birçok alanda dergileri, makaleleri, kitapları, konferans bildirilerin özetlerini düzenli olarak kaydetmektedir. Araştırma alanlarına göre yayın üreten araştırmacıların çalışmalarına referans bilgilerine ve konu ilişkilerine erişimi sağlayarak birbirleri ile ilgili tüm kayıtlara erişim bağlantıları vermektedir (aktaran DHYI, 2018, s.20). Ardından Clarivate Analytics bünyesinde indekslemeye devam etmektedir.

WOS bünyesinde yer alan editörler konu alanlarına göre o alandaki dergiler hakkında derinlemesine incelemeler sağlamak suretiyle konu kategorileri alanına odaklanır. Dergi seçiminde temel ilkeler olarak nesnellik, seçicilik ve dergi dinamiklerini kullanmaktadırlar. Dergi seçiminde kullanılmak üzere 28 çeşit kriter oluşturmuşlardır. Bunlar, *“dergi düzeyinde editöryal titizlik ve en iyi uygulama için seçim yapmak üzere tasarlanmış 24 kalite kriterine ve etkinin birincil göstergesi olarak atıf etkinliğini kullanarak kendi alanlarında en etkili dergileri seçmek için tasarlanmış dört etki kriterine bölünmüştür”* (Clarivate Analytics, 2020). Bu kalite kriterlerine uyum sağlayan dergiler Emerging Sources Citation Index'e (ESCI) girer. Ek etki kriterlerini karşılayan dergiler ise konu alanlarına bağlı olarak Science Citation Index Expanded (SCI), Social Sciences Citation Index (SSCI) veya Arts & Humanities Citation Index'e (AHCI) girer. Bu indeksler, dergilerin uygun koleksiyonda olmasını sağlamak için sürekli yenilenen dinamik koleksiyonlardır.

Etki faktörü kazanmış olan ESCI dergileri SCIE, SSCI veya AHCI'ye indekslerine yükselir. Benzer şekilde etkisi azalan SCIE, SSCI ve AHCI dergileri de ESCI'ye taşınabilir. 24 kalite kriterini karşılamayan herhangi bir dergi WOS Core Collection'dan kaldırılır. ESCI'deki dergiler, son değerlendirmelerinden bu yana geçen süreye bakılmaksızın, atıf etkinlikleri etki kriterlerinin karşılanabileceğini gösterdiğinde, SCIE, SSCI veya AHCI'ye olası dahil edilmeleri için yeniden değerlendirilir (Clarivate Analytics, 2020).

WOS üzerinde indekslenen bir dergi ile ilgili olarak kullanıcılar tarafından veya kurum içi editörler tarafından endişeler ortaya çıkarsa, dergi seçim kriterlerine göre yeniden değerlendirilir. Dergi tarafından yayınlanan içeriğin kalitesiyle ilgili önemli endişeler ortaya çıktığında, yeniden değerlendirme sırasında yeni içerik

indekslenmeyebilir. Eğer dergi kriterleri karşılamıyorsa indekslenmesine son verilir, ya da kriterleri karşılamaya devam ediyorsa indekslenmeye devam eder.

MEDLINE

NLM'nin PubMed sistemi içerisinde yer alan online bibliyografik atıf veritabanı olan MEDLINE, dünyanın biyomedikal dergi literatürüne erişim sağlamak için oluşturulmuş uluslararası bir indekstir (MEDLINE, 2020). MEDLINE'da bir derginin endekslenip endekslenmeme kararı, Ulusal Tıp Kütüphanesi Direktörü tarafından belirlenen kalite ve politika hususlarına dayanılarak verilmektedir. Bir Literatür Seçimi Teknik İnceleme Komitesi dergi başlıklarını gözden geçirmek ve içeriklerinin kalitesini değerlendirmekten sorumludur. Bu komite dergilerin uygulamalarını çok aşamalı bir prosedürle kapsamlı bir Şekilde gözden geçirmektedir. MEDLINE içerisinde indekslenmek istenen dergiler içerik ve kapsam bakımından değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Her bir başlığın genel içeriğin alanının ve kapsamının geçerliliği, önemi, özgünlüğü ve katkısı, amaçlanan hedef kitle ne olursa olsun, indeksleme için bir başlık önermede dikkate alınan temel faktörlerdir. Ayrıca editöryal süreç, makalenin üretim kalitesi, yabancı dil dergiler, coğrafi kapsam ve hedef kitle de belirlenen kriterler arasında değerlendirilmektedir (Fact SheetMEDLINE, 2017).

PubMed

PubMed, 1996'dan bu yana erişilebilen, MEDLINE'da indeksli dergilerin yanı sıra 30 milyondan fazla alıntı, özetler içermektedir. Ayrıca dergileri Medical Subject Headings (MeSH) ile endekslenmesinden veya kapsam dışı duruma dönüştürülmeden önce makaleler için kayıtlar sağlayan süreç içi alıntılara yer vermektedir. Başta genel bilim ve

genel kimya dergileri olmak üzere belirli MEDLINE dergilerinden kapsam dışı olan makalelere yapılan alıntılar ile MEDLINE endekli bir dergide makalenin son yayınlanmasından önce gelen "Baskı Öncesi" alıntıları PubMed üzerinde indekslenmektedir. MEDLINE indekslemesi için bir derginin seçildiği tarihten önce gelen alıntılar ile MeSH ile henüz güncellenmemiş ve 1966 yılı öncesine dayanan yayınlar da PubMed üzerinde indekslenmektedir. PubMed alıntıları genellikle yayıncıların "web sitelerindeki ve / veya PubMed Central (PMC) ve veritabanındaki tam metin makaleye bağlantılar içerir" (PubMed, 2019).

PubMed Central

PMC içeriğine ücretsiz erişim sağlayan tam metin dergi makalelerinin elektronik bir arşividir. PMC, Ulusal Tıp Kütüphanesi (National Library of Medicine - NLM) kapsamlı basılı dergi koleksiyonunun dijital karşılığıdır. Bazı PMC dergileri aynı zamanda MEDLINE dergisidir. Dergiler, NLM Koleksiyon Geliştirme Yönergeleri'ne uygun olarak seçilmektedir. Her ne kadar PMC deposu için ücretsiz erişim bir gereklilik olsa da, yayıncılar ve yazarlar PMC'deki materyal üzerinde telif hakkı sahibi olmaya devam edebilirler ve yayıncılar yayınlandıktan sonra kısa bir süre için materyallerinin PMC'de yayınlanmasını geciktirebilirler. PMC'deki tam metin ile PubMed'deki karşılık gelen alıntılar arasında karşılıklı bağlantılar vardır. PubMed alıntıları zaten MEDLINE veritabanında olmayan içerik için oluşturulmuştur. Kitap incelemeleri gibi bazı PMC içerikleri PubMed'de üzerinde yer almamaktadır (PubMed, 2019).

Cabells Journalytics

Gelişmekte olan ülkelerdeki çoğu üniversite, araştırmacıların şaibeli dergilerden kaçınmasına yardımcı olmak için şaibeli yayıncıların ve dergilerin listelerini tutmaktadır. Özellikle kara listelerde yer alan dergilerde yayınlanan makaleler ev sahibi üniversiteler (yazarların çalıştığı üniversiteler) tarafından tanınmamaktadır. 2017 yılında Beall'in listesinin yayından kalkması üzerine Teksas'da kurulan Cabells boşluğu doldurmak için Haziran 2017'de yeni bir şaibeli dergiler listesi başlatmıştır. Ancak, Cabells'in listesi yalnızca ücretli aboneler tarafından kullanılabilir durumdadır (aktaran Matumba ve diğerleri 2019).

Cabells Journalytics, doğrulanmış ve saygın akademik dergiler hakkında kritik bilgiler içeren, taranabilir bir veritabanıdır. 18 disiplinde 11.000'den fazla akademik derginin verilerini içermektedir. Cabells listeleri ilk başlarda "Whitelist" ve "Blacklist" olarak adlandırılıyordu. Ancak daha sonrasında "Whitelist" "Journalytics" olarak, "Blacklist" "Predatory Reports" olarak adlandırılmaya başlandı. Journalytics listesine dahil edilen her bir dergi konusunda eğitilmiş uzmanlar tarafından incelenmekte ve değerlendirilmektedir. Bu dergiler meşru ve tanınmış bir yayın olup olmadığı konusunda kontrol edilmektedir. Dergilere Journalytics listesine dahil etmesinden önce titiz değerlendirme standartları uygulanmaktadır. Bu süreç içerisinde dergi kalitesini ölçmek için bir takım metrikler kullanılmaktadır. Bunlar, Cabells Classification Index (CCI) ve Altmetric Report olarak adlandırılmaktadır. CCI dergileri konu bazında sıralayan, her bir ana konu için ilgili konuda aldığı atıflara göre oluşturulan kendi yüzde puanı ile dergilerin çalışma alanlarına göre etkilerini sergilemektedir. Örneğin bir dergi 4 ana konu ile ilgili yayınlara sahip olabilir. Bunlar kimya, bilgisayar bilimi, pazarlama ve biyoloji bilimi. CCI raporu dergide yer alan makaleleri bu 4 ana konu üzerinde yüzde olarak hesaplamakta

ayrıca ana konularla bağlantılı olan alt konu dağılımlarını göstermektedir. Örneğin bilgisayar bilimi ana konusu altında “modelleme ve simülasyon” ve “bilgisayar destekli tasarım (CAD)” konu başlıklarının makale dağılımlarını göstermektedir. Altmetric Report ise dergilerde yer alan makalelerin çevrimiçi olarak nerelerde ve ne sıklıkla bahsedildiğine, "*ortalama bir makalenin*" çevrimiçi veritabanlarında (facebook, twitter, wikipedia, mendeley ... vb) ne kadar ilgi gördüğünü sergilemektedir (Cabells, t.y).

TR Dizin

Ulakbim tarafından 2013 yılından bu yana TR Dizin²⁶ adı ile anılan ulusal dergi indeksi, Türkiye’deki bilimsel dergilerin denetimi sağlayan ve dergilerin dizinlemesi ile ilgilenen ayrıca dergilere elektronik ortamda erişimlerini sağlamak amacıyla uluslararası standartlara uygun olarak geliştirilmiş veritabanıdır. TR Dizin içeriğinde; Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Diş Hekimliği, Eczacılık, Mühendislik, Temel Bilimler, Sağlık Bilimleri, Veterinerlik, Sosyal ve Beşeri Bilimler ’den oluşan alt konu alanlarında dergilerden oluşmaktadır²⁷.

Bir derginin TR Dizin kapsamında değerlendirilebilmesi için bir takım kriterler bulunmaktadır. Bu kriterler “TR Dizin Dergi Başvurusu İçin Ön Koşulları”nı sağlayabilen dergiler için TR Dizin Uzmanları ve Komitesi tarafından bir yıllık süre boyunca izlenerek değerlendirilir. Bu durum yayın hayatına yeni başlamış dergiler için iki yıldır (TR Dizin, 2021).

DOAJ

²⁶ TR Dizin 2013 yılı sonuna kadar Ulusal Veri Tabanları-UVT adıyla yürütülmüştür.

²⁷ <https://trdizin.gov.tr/hakkinda/>

DOAJ 2003 yılında 300 AE dergisiyle İsveç Lund Üniversitesi'nde EA dergi dizini olarak açılmıştır. Bugün ise bağımsız bir veritabanıdır. DOAJ "*kalite, hakemli, açık erişimli bilimsel araştırma dergilerinin görünürlüğünü, erişilebilirliğini, itibarını, kullanımını ve etkisini artırmaktır*". Bilim, teknoloji, tıp, sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin tüm alanlarını kapsayan yaklaşık 12.000 civarı hakemli açık erişimli dergi dizinlemektedir. Kütüphanelerin ve indeksleyicilerin listelerini güncel tutmasına yardımcı olmak adına, DOAJ'a kabul edilen veya DOAJ'dan çıkarılan dergilerin bir listesini herkese açık halde yayınlanmaktadır. DOAJ'da dizinlemesi reddedilen bir dergi, aksi belirtilmedikçe, genellikle 6 ay sonra tekrar dahil edilmek üzere başvurabilir ve belirtilen tüm gereklilikleri karşıladığını açıkça gösterdikten sonra indekslenmeye başlayabilir (DOAJ, 2020).

Mart 2014'te DOAJ, listeleme için çok daha ayrıntılı kriterler uygulanmış ve bu kriterler DOAJ'ın, üniversitelerin, araştırma fon sağlayıcılarının ve devlet yayınlarının AE politikası ve yetki gereksinimlerine uygunluk açısından ilgili dergileri kontrol etmesine ve ayrıntılı bilgi sağlamasına olanak sağlamıştır. Bu durum, DOAJ'daki tüm dergilerin daha katı kriterleri karşılamasını sağlamaya yönelik gerekli bir adım olan yeniden başvuru sürecine yol açmıştır. Kriterler, AE dergilerinin şeffaflığı konusunda çeşitli paydaşların artan taleplerine yanıt olarak ve DOAJ'ın AE yayıncılığındaki paydaşları için uygunluğunu ve önemini korumak amacıyla oluşturulmuştur (DOAJ, 2016).

DOAJ'a bir derginin dahil edilebilmesi adına kullanıcılara verilen gerekli hakları tanımlayabilmek için Budapeşte Açık Erişim Girişimi'nin AE tanımını, "*okuma, indirme, kopyalama, dağıtma, yazdırma, arama veya derginin tam metinlerine bağlantı*" hakları içermesi gerekmektedir.

DOAJ, en iyi uygulama yayıncılığının ve standartlarının değerini anlamalarına ve bunları kendi operasyonlarına uygulamalarına yardımcı olmak için editörler, yayıncılar ve dergi sahipleriyle birlikte çalışmaktadır (DOAJ, 2020).

Sherpa-RoMEO

Sherpa Romeo, tüm dünyadan yayıncı ve dergi AE politikalarını bir araya getiren ve sunan çevrimiçi hizmet sağlayan bir kaynaktır. Romeo'da tutulan her kayıtlı yayıncı veya dergi, kendi kendine arşivleme izinlerinin ve yazarlara dergi bazında verilen hakların koşullarının özetlerini sağlayan uzman ekipler tarafından dikkatle incelenmekte ve analiz edilmektedir.

Bu hizmetler aracılığıyla sağlanan politika bilgileri, ilk olarak akademik araştırmalara hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Bir yayıncı Sherpa Romeo'da indekslenmek istiyorsa öncelikle yayıncı formunu doldurmaları gerekmektedir. Yayıncılar kriterleri karşılıyorsa, ilgili dergilerle birlikte dizine ekleneceklerdir. Bu kriterler;

Dergiler için;

- Dergilerin geçerli bir ISSN'i olmalıdır.
- Ayrıca geçerli ISSN'lere sahip seri yayınları ve konferans bildirimlerini de kabul edilmektedir.
- Her web sitesi, yayın kurulunu açıkça belirtmelidir.
- Tüm lisanslar, AE politikaları ve telif hakkı beyanları çevrimiçi ortamda kolayca bulunabilmelidir.

Yayıncılar için

- Yönetim organı web sitesinde açıkça belirtilmelidir.
- İletişim bilgileri kolayca erişilebilir olmalıdır.
- Yayın etiği politikaları web sitesinde açıkça belirtilmelidir (Sherpa Romeo, 2020).

OASPA - Open Access Scholarly Publishers Association

Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA - Açık Erişim Bilimsel Yayıncılar Derneği) AE yayıncılara yardımcı olmak ve kalite standartlarını belirlemek için 2008 yılında kurulmuş bir organizasyondur. AE dergilerinde yayın yapmayı düşünen yazarlara, birçok araştırma fon sağlayıcılarının AE yayıncılık maliyetlerinin araştırma bütçelerine dahil edilmesine ve bazı üniversitelerin bu amaç için ayrılan fonlarını bir kenara koymasına da yardımcı olmaktadır. Ayrıca meşru dergileri ve yayıncıları meşru olmayan dergilerden ayıran şeffaflık ve en iyi uygulama ilkelerini belirlemek ve bu ilkelerin üyelik başvurularının değerlendirileceği kriterlerinin bir parçası olduğunu göstergesi olarak işbirliği yapmaktadır. OASPA içerisinde listelenmek isteyen kuruluşlar için titiz bir başvuru inceleme süreci sağlanmaktadır. Bu süreçte dergilerin 27 kriterli karşılaması beklenmektedir. Bu kriterler şeffaflık ve en iyi uygulama ilkelerini belirlemek ve bu ilkelerin bir parçayı oluşturduğunu netleştirmek amacıyla COPE, DOAJ ve World Association of Medical Editors (Dünya Tıp Editörleri Derneği) işbirliği ile belirlenmektedir (Laakso ve diğerleri 2011, OASPA, 2013).

3.2.2 BLACKLIST

Kara listeler, hileli dergileri ve yayıncıları adlandırma ve utandırma konusunda iyi bir girişim olmuş, deneyimsiz ya da kariyerin başındaki araştırmacılar (lisans, yüksek lisans veya lisansüstü düzeyde olan öğrenciler ve akademisyenler)²⁸ için net bir şekilde yasak bölge alanlarını belirlemeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Bu avantajlarla birlikte, kara listelerde dikkate alınması gereken ciddi sorunlar vardır. Etkili bir kara listeye sahip olmayı seçen her kurum titiz bir araştırma yapmalı ve listenin nasıl adil bir şekilde uygulanacağını ve şeffaf bir şekilde nasıl muhafaza edileceğini düşünmelidir.

Bir kurumun, kara listeye alacağı yayıncılar için genel olarak kabul edilebilir ve tutarlı bir şekilde uygulanması gerektiği yönündeki kararlarını verdiği kriterler belirlemesi ve ayrıca şüpheli yayıncıları tanımlamak için kesin özelliklere sahip olması gerekmektedir. Şaibeli yayıncılar sürekli olarak kendilerini gizlemek için yeni püf noktaları öğrenirken kara liste oluşturan kurumların bu durumu sürekli göz önünde tutmaları gerekmektedir. Ayrıca güncelliğini korumayan bir kara listede şaibeli dergilerin ve yayıncıların bulunmaması, gerçek bir tehlike taşımaktadır, *“çünkü yokluk otomatik olarak bir yayına varsayılan olarak bir tür meşruiyet verir”* (Matumba ve diğerleri 2019, s.90). Şaibeli bir derginin güvenilir bir indekste dizinleniyor olması da ayrı bir tehlike taşımaktadır.

Beall kişisel blogunda şaibeli yayıncıların listesini vermeye başladığında bazı araştırmacılar, kaliteli yayıncıların bir listesini tutmanın, kötü olanların bir listesini tutmaktan daha iyi bir yaklaşım olabileceğini öne sürmüştür. Etki faktörü de dahil olmak üzere kaliteli dergileri ölçmek için zaten çeşitli metrikler bulunmaktaydı. Bir etki

²⁸ <https://www.ische.org/early-career-researchers/>

faktörünün hesaplanmasının²⁹ uzun zaman alması (genellikle birkaç yıl veya daha fazla) sürmektedir. Öte yandan, bir yayın kurulu, spam davet e-postaları ve intihal makaleler gibi yayıncıların ve dergilerin olumsuz bileşenleri hemen gözlemlenebilir ve kaydedilebilir bu durumları ölçülmeleri çok zaman gerektirmez. Bu nedenle bir kara listenin derlenmesi ve güncellenmesi beyaz listelerden daha kolay ve doğası gereği beyaz listeden daha güncel bilgiler içermektedir (Beall, 2013, s.83).

Beall beş yıl boyunca iki kara listenin yazarı ve yayıncısı olarak, ne yayıncıların ne de üniversitelerin kara liste fikrinden hoşlanmadığını iletmiştir. Birçok üniversite daha fazla öğrenci çekebilmek için üniversite çıktılarının olumlu olabilmesi adına çalışmalar yapmıştır. Bu sebeple *“bir üniversitede öğretim üyesi iseniz ve bir kara liste yayınlıyorsanız, akademik özgürlük güvencesine rağmen, muhtemelen üniversiteden muhalefet ve hatta tacizle karşılaşacaksınız”* (Beall, 2017, s.276).

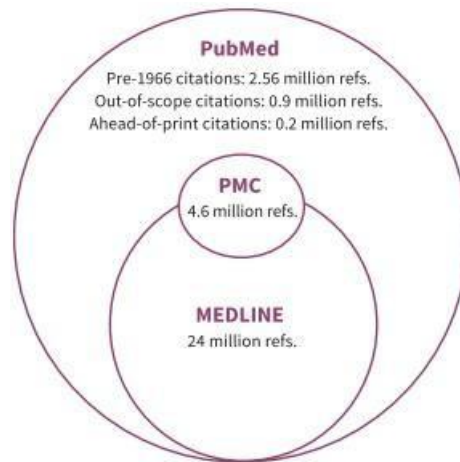
MEDLINE, PubMed, WOS ve Scopus gibi veritabanlarında indekslenen akredite³⁰ edilmiş ve yüksek etkili faktör dergilerinin çoğu, hakemlik sürecinin tamamlanması için bazen iki yıl kadar uzun bir geri dönüş süresine sahiptir. Bazen yayın gerçekten yayınlanmadan önce, *“bilgileri eski veya gereksiz hale gelebiliyor”* (Tarkang ve Bain, 2019). Bu durum akademik yükselmeye fazla zamanı olmayan çoğu araştırmacıyı başka dergilere sürükleyebilmektedir.

İndekslerin dergi seçimi için kullandıkları farklı politikaları bulunmaktadır. Bu duruma örnek olarak PubMed, MEDLINE ve PubMed Central içerisinde dizinlenen

²⁹ Bir derginin toplam atıf sayısını dergideki makale sayısına bölerek makale atıf ölçüsü yani etki faktörü hesaplamaktır.

³⁰ Akreditasyon; bir akreditasyon kuruluşu tarafından belirli bir alanda önceden belirlenmiş, akademik ve alana özgü standartların bir yükseköğretim programı tarafından karşılanıp karşılanmadığını ölçen değerlendirme ve dış kalite güvence sürecini ifade etmektedir. <https://epdad.org.tr/icerik/akreditasyon-nedir>

dergileri verebiliriz. PubMed veritabanı içerisinde, MEDLINE'da indeksli dergilerden 30 milyondan fazla alıntı, özet ve makaleler yer almaktadır. PubMed Central veritabanı, içeriğine ücretsiz olarak ve tam metin erişimli olarak makalelerin elektronik bir arşividir. Şekil 1'de görüleceği üzere MEDLINE, PubMed veritabanının en büyük alt kümesidir. MEDLINE, PubMed'den farklı olarak yayınları MeSH ile dizinlemektedir. MEDLINE'da bir derginin indekslenip indekslenmeyeceği kararı National Library of Medicine (NLM) tarafından belirlenmektedir. PubMed ayrıca PubMed Central'da depolanan dergilere ve makalelere de erişim sağlamaktadır. Bir derginin MEDLINE'da indekslenmesi için belirlenen kriterler ve süreçler PubMed ve PubMed Central'a dahil edilmek için zorunlu değildir. Bu durumun sonucunda, PubMed, MEDLINE'da indekslemesi için geçerli olmayan veya geçerli olan ancak minimum seviyede dahil edilme kriterlerini karşılamayan dergileri içerebilmektedir. Şaibeli dergiler genellikle yerleşik meşru dergilere çok benzeyen dergi adlarını kullanır ya da hileli olarak tanınmayabilir. MEDLINE indeksine dahil edilmek için uygun olmayan AE dergiler PubMed Central'da dizine eklenebilir ve daha sonra PubMed veritabanına "sızabilir" (Manca ve diğerleri 2018, s.E1043).



Şekil 1. PubMed, MEDLINE ve Pubmed Central örtüşmesini ve benzersiz özelliklerini gösteren Venn diyagramı.

Cabell's Predatory Reports

Cabells Predatory Reports, akademisyenlerin dergi seçimlerini doğrulamasına ve yollarına çıkan gerçek olamayacak kadar iyi yayıncılık tekliflerinden etkilenmemelerine olanak tanımaktadır (Bisaccio, 2019). Cabell kara listesi şuan için şaibeli bilimsel dergileri listeleyen tek veritabanıdır. Şaibeli dergileri 74 göstergeye göre analiz etmektedir. Bu göstergeler bütünlük, akran değerlendirmesi, yayın uygulamaları, ücret, indeksler ve metrikler başlıkları altında toplanmaktadır. Bu göstergeler Cabells kara listesine dahil edilen şaibeli dergilerin belirlenmesi kriterleridir.

Cabell inceleme kurulu kara listede yer alan dergiler için yılda bir kez değerlendirme yapmaktadır. Bunun sonucunda şaibeli olarak sınıflandırılan ve kabul edilmeyen uygulamalara sahip dergiler kabul edilen endüstri standartlarına uyacak şekilde prosedürlerini değiştirmeye teşvik edilir. Her bir şaibeli dergi için düzeltici ve önleyici eylemlerin kanıtıyla davranışlarının dürüst bir şekilde revize edildiğini göstermelidir. İncelemenin ardından şartları sağladığı görülen dergi kara listeden çıkarılacaktır. Bu süreçte Cabell's Predatory Reports (eski adı ile Cabell's Blacklist) üzerinden çıkarılan bir dergi Cabells Journalytics (eski adı ile Cabell's Whitelist) için bir dergi niteliği taşımamaktadır. Cabells Journalytics'e dahil edilmek istenen dergiler, uygun başvuru prosedürlerini izlemelidir ve kalifikasyonun doğrulanması için ek incelemeye tabi tutulmalıdır (Cabells, t.y).

3.3 Türkiye'de Durum

Türkiye'de bilimsel bilgi birikiminin yansıtılmasına yönelik olarak Ulakbim tarafından destekleyici ürünler geliştirilmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen

çalışmalardan en önemlisi TR-Dizin olarak bilinen araştırmacılara ulusal ve bilimsel içeriğe dijital ortamda erişmelerini sağlamak amacı ile uluslararası standartlarla uyumlu olarak geliştirilen veritabanıdır (TÜBİTAK, 2021). TR-Dizin üzerinde “dergi başvuru ve değerlendirme süreçleri”, “dikkat edilmesi gereken genel hususlar” ve “başvuru koşulları ve dergi değerlendirme kriterleri” gibi birçok açıklayıcı unsur bir araya getirilmiştir. Dergi seçim aşamasında bu kriterler kapsamında sistem üzerinde nasıl hesap oluşturabileceklerine, dergiler için komite değerlendirme ve sonuç aşamasında kriterlerinin neler olduğuna, TR-Dizin için dikkat edilmesi gereken kriterlerin belirtilmesine ve tavsiyelere yer verilmektedir.

Çalışmanın bu bölümden Türkiye’de şaibeli yayıncılara yönelik yapılan çalışmalar ele alınmıştır. Bir toplumun var oluşu, gelişmesi, büyümesi, ilerlemesi ve ait olduğu dönem şartları ile rekabet edebilmesi için bilimsel yayınların varlığı gerekli ve önemli bir role sahiptir. Toplumların refah düzeyleri sahip oldukları eğitim sistemlerinin kalitesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu durumun çıktısı da akademik yayınlardır. Bu bağlamda toplumların yayın kalitesi bakımından sınırlarının belirlenmiş olması göz önünde bulundurulması gereken önemli bir durumdur. Dünyadaki akademik gelişmelere paralel olarak bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler de ülkemizde dergi yayıncılığı gelişimi konusunda, yayıncılığın kolaylaşması ve yayın sayılarında hızlı bir artış gözlenmesine neden olmuştur. Bu artış beraberinde şaibe yayıncıların varlığının sorgulanması durumunu da gerektirmektedir. Bu amaç doğrultusunda Yükseköğretim Kurumu ve bazı üniversitelerin şaibeli yayıncılara karşı almış oldukları kararlar bulunmaktadır.

3.3.1 Örnek Kararlar

Şaibeli dergiler ve yayıncılar, bilimsel yayıncılık alanında büyüyen bir endişe kaynağı olmaktadır. Bu sebeple giderek daha önemli hale gelen bu sorun için ülkemizde de bir takım kriterler oluşturulmaya başlanmıştır. Türkiye’de şaibeli yayıncılar ve dergiler için YÖK ve Üniversiteler tarafından bir dizi kararlar alınmıştır. Bu belirlenen kararlar doğrultusunda atama ve yükselme kriterleri belirlenmektedir. Çalışmamızda Türkiye’de şaibeli yayıncılar ve dergiler adına alınan kararlar aşağıda sunulmuştur.

Yükseköğretim Kurulu'nun 07.03.2019 tarihli Genel Kurulunda alınan karar gereği 07.03.2019 sonrası yayımlanmış makaleler için geçerli olmak üzere, Yağmacı/Şaibeli dergilerin doçentlik başvurularında (beyannamede) kullanılmamasına karar verilmiştir.

“Bu nedenle doçentlik değerlendirme sürecinde, jüri üyelerinin 2019 Ekim ve sonrası dönemlerde başvuran doçent adayının Yağmacı/Şaibeli dergilerde yayımlanmış makalesi bulunup bulunmadığına aşağıdaki kıstaslar çerçevesinde karar vermesi gerekmektedir.”

“Makale kabulünden sonra yayımlanması için yazardan ücret veya ek ücret talep eden dergiler (Yağmacı/Şaibeli Dergiler), bu ilişkinin bir çıkar çatışması içermesi nedeniyle doçentlik başvuru şartlarında (beyannamede) kullanılamaz. Ancak özgeçmiş ve eserler listesine eklenmelidir.

Bu bağlamda aşağıdaki dergiler doçentlik başvuru şartlarında (beyannamede) kullanılabilir:

Makale başvurusu sırasında -kabul/red şartına bağlı olmaksızın- ücret alan dergiler,

Abonelik usulü ile çalıştığı halde ilgili makaleyi açık erişimli yapmak için ücret talep eden dergiler,

Makale basımı sürecinde yazarlardan herhangi bir ücret talep etmeyen dergiler

Başvuruda beyan edilen makalenin yayımlandığı dergi, şeklen yukarıda belirtilen "beyannamede kullanılamaz dergiler" nitelemesine uymakla birlikte, ilgili derginin bu kapsamda değerlendirilmemesi gerektiğini iddia eden adaylar gerekçesini belirterek ilgili makaleyi beyan edebilir.”³¹

³¹ Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı Şaibeli/Şaibeli Dergiler hk. 23.09.2020 tarihli kararı <https://w3.bilkent.edu.tr/www/10-ekim-2018-tarihli-265-toplantı-kararları/>

Bilkent Üniversitesi Senatosu, 10 Ekim 2018 tarihli 265. toplantıda Predatory Journals (Yamyam Dergi) ile ilgili aldıkları kararda;

“Açık erişimli dergilerin, makaleleri kabul ettikten sonra yayınlamak için Article Processing Charge veya diğer adlar altında bir para istemeleri durumunda, bir çıkar çelişkisi olduğu için bu derginin Yamyam Dergi olarak kabul edilmesine ve Üniversitemizin bu dergilerdeki yayınları doktora mezuniyet şartı veya akademik performans ölçütü olarak kabul etmemesine karar verildi.

Bu tanıma girip, iyi olduğu düşünölebilecek az sayıda bazı dergilerin ise, bu dergiye yayın yollamadan evvel Provost’tan onay alınması durumunda, bu tanımın dışında tutulabileceği kabul edildi.”³²

Hacettepe Üniversitesi Senatosu, 26.12.2018 tarihli oturumunda Predatory/Şaibeli/Yırtıcı dergiler ile ilgili alınan kararla bu gibi dergi, kitap, konferans, kongre, sempozyum, kurultay bünyesinde yapılan yayınların ve editör, editör yardımcılığı, yayın kurulu üyeliği, konferans düzenleme veya bildiri sunma gibi görevlerin akademik kadrolarda yapılacak olan atama, yükseltme ve görev uzatmalarında hiçbir şekilde değerlendirilmeyeceği ve lisansüstü programlarda yerine getirmek zorunluluğu olan yayın şartları için kullanılamayacağı yaklaşımını benimsediğini belirtmiştir.

“Herhangi bir nitelikli hakemlik süreci olmaksızın, yayınların ücret karşılığında yayımlandığı bu tür “istismarcı” açık erişimli dergi ve kitapların ayırt edici özelliği yayına kabul edilen makalelerin basımı için, önceden bilgilendirme yapılmaksızın para talep edilmesidir.

İstismarcı dergi, kitap ve etkinliklerin diğer bazı özellikleri ise şu şekildedir:

-Editörler kurulu ile ilgili doğru olmayan bilgiler yer alabilmektedir.

-Genellikle bilinmeyen veya uydurma etki faktörü ile kabul görmemiş indekslerce tarandığı ifade edilmekle birlikte bazıları bilinen indekslere girebilmektedir.

-Yazar ve katılımcı -başka bir deyişle “müşteri” sayısını artırmak amacıyla dergi, kitap ve etkinliklerin ilgi alanı ve kapsamı çok geniş olabilmektedir.

-Dergi, kitap ve etkinliğin ismi birden fazla bilim alanını kapsayan jenerik bir isim olabilmekte ve/veya “International”, “European”, “Science” gibi tanınmış dergi izlenimini veren sözcükleri içerebilmektedir.

³² Bilkent Üniversitesi Senatosu’nun Predatory Journals (Yamyam Dergi) ile ilgili 10.10.2018 tarihli kararı

-Bir sayıda aynı yazarın birden fazla makalesi yayınlanmakta ve olağandan çok sayıda makale aynı sayıda yer alabilmektedir.

-Dergi ve kitaplarda yayımlanan makalelerde, ciddi bir hakem denetiminden geçmediklerinin delili olabilecek, bilgi, imla ve ifade hataları yer alabilmektedir.

-Dergiye makale gönderilmesini sağlamak için rahatsız edici "ticari" taktikler uygulanmaktadır.

"İstismarcı" dergi ve kitaplarda yayın yapılması bilim hayatının yozlaşmasına, gelecek kuşaklara kötü örnek olunmasına yol açmaktadır. Maalesef bazı akademisyenler bu yola başvurarak tuzağa düşmektedirler.

Hacettepe Üniversitesi Senatosu yukarıda özellikleri tanımlanan "istismarcı", açık erişimli dergi, kitap, konferans, kongre, sempozyum, kurultaylar kapsamında yapılan yayınların ve üstlenilen editörlük, editör yardımcılığı, yayın kurulu üyeliği, konferans düzenleme ve bildiri sunma gibi görevlerin, akademik kadrolarda yapılacak olan atama, yükseltme ve görev uzatmalarında hiçbir şekilde değerlendirilmeyeceği ve lisansüstü programlarda yerine getirmek zorunluluğu olan yayın şartları için kullanılmayacağı yaklaşımını benimsemektedir."³³

Ankara Üniversite Senatosu'nun 05.11.2018 tarihli oturumunda almış olduğu karar doğrultusunda;

"Bilimsel etkinlik niteliği taşıdığı iddiasında bulunmasına karşın, web sayfasındaki duyurularında ve diğer ilanlarında yanıltıcı ve eksik bilgi veren; katılımcı sayısını artırarak ticari nitelikli maddi kazanç elde etmek amacıyla ücret talep eden; hakem sürecini gerçekçi işletmeyerek hakem görüşlerini paylaşmayan ve etik ilkelere aykırı bir şekilde bildiri kabul eden ulusal ve uluslararası sempozyum ve kongrelerde yayınlanan bildirilerin; Ankara Üniversitesi atanma ve yükseltme ilkelerinde, akademik teşvik ödeneğinde, Uluslararası Bilimsel Etkinlik Destek (UBED) teşvik sisteminde ve görevlendirme koşullarında bilimsel etkinlik olarak değerlendirilmemesine oybirliği ile karar verildi."³⁴

³³ Hacettepe Üniversitesi Senatosu'nun Predatory (Şüpheli/Korsan/Şaibeli/İstismarcı) Dergilerle İlgili 26.12.2018 tarihli kararı

³⁴ Ankara Üniversitesi Senatosu'nun Predatory Yayınlarla İlgili 05.11.2018 tarihli kararı

4. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, Türkiye’de Sosyal Bilimler alanında 2015-2020 yılları arasında yayınlanmaya başlamış olan dergilerin editörlerin şaibeli yayıncılar uygulamalarına ilişkin bulgular paylaşılmıştır. Birinci bölümde ayrıntıları iletilmiş olan anket ile elde edilmiş olan bulgular; demografik özellikler, farkındalık ve dergi hakkındaki bilgiler gibi başlıkların altında aktarılmıştır. Bulgular değerlendirilirken; aritmetik ortalama, sıklık (frekans) değerleri ve oranları içeren betimleyici istatistikler kullanılmıştır. Ayrıca, ilgili bölümler altındaki bulgular, birbirleri ile olan ilişkileri incelenmiş ve gerekli testler aracılığı ile yorumlanmıştır.

4.1. Demografik Özellikler

Demografik özellikler bakımından katılımcılara sorulan en önemli sorular; unvanları ve akademik yayıncılıkta bilimsel deneyimleri ile ilgili sorulardır. Anket katılımcılarının dergi editörlüğü yanından başka hangi görevlerinin olduğunun tespit edilebilmesi açısından katılımcılara “Bilimsel deneyiminiz için aşağıdakilerden hangisini ya da hangilerini seçerdiniz” sorusu sorulmuştur. Bu bölümde sorulan diğer soru “unvanlar” ise, editörlerin akademisyen olup olmadıklarının tespiti açısından önem taşımaktadır.

Çalışmada yer alan editörlerin unvana göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 4) en kalabalık grubun %33,7 oranı ile doçentlerin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Profesör unvanına sahip araştırmacılar %31,1 ile ikinci en kalabalık grup olmuştur. Dr. öğretim

üyeleri %26, akademik unvanı bulunmayan editörler (%5.1), Dr. araştırma görevlileri (%2,6), araştırma görevlileri (%2,0) öğretim görevlileri (%1.5) ve Dr. öğretim görevlileri (%1,0) katılım açısından oldukça düşük bir oranda kalmışlardır. Bu durum dergi editörü olarak genç araştırmacılara nazaran tecrübeli araştırmacıların atandıklarını göstermektedir.

Unvan	n	%
Doçent	66	33,7
Profesör	61	31,1
Dr. Öğretim Üyesi	45	23,0
Akademik Unvanım Bulunmuyor	10	5,1
Dr. Araştırma Görevlisi	5	2,6
Araştırma Görevlisi	4	2,0
Öğretim Görevlisi	3	1,5
Dr. Öğretim Görevlisi	2	1,0
Toplam	196	100

Tablo 4. Araştırmaya katılan editörlerin unvana göre dağılımı

Araştırmaya katılan editörlere dergi editörlüğü yanında başka hangi görevlerinin olduğunun tespit edilebilmesi açısından “Bilimsel deneyiminiz için aşağıdakilerden hangisini ya da hangilerini seçerdiniz” sorusu sorulmuştur. Bilimsel deneyime göre dağılımlar incelendiğinde en yoğun olarak editörlük (%28) ve makale yazarlığı (%23,8) yaptıklarını belirtmişlerdir. Daha sonra sırası ile hakemlik (%21,2), yayın kurulu üyesi (%14,8) ve birden fazla dergide yayın kurulu üyeliği (%12) görevleri Tablo 5’de verilmektedir. Bu soruda katılımcılardan birden fazla yanıt işaretlemesi istendiği için tabloda n sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

Görevler	n	%
Editör	196	28
Makale yazarlığı	167	23,8
Makale değerlendirme hakemliği	149	21,2
Yayın kurulu üyesi	104	14,8
Birden fazla dergide yayın kurulu üyeliği	84	12

Tablo 5. Ankete katılan editörlerin dergideki diğer görevleri

Seçeneklerde sunulan görevlerden sadece editörlüğü seçenlerin oranı %11,7'dir. Dolayısı ile ilgili seçeneklerin birden fazla işaretlenme oranı oldukça fazladır (%88,3). Bu bulgular ışığında, katılımcıların çoğunluğunun editörlük görevinin yanında başka görevlerinin de olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.2 Şaibeli Yayınlar – Dergiler Hakkındaki Görüşler

Demografik bilgilerin ardından katılımcıların şaibeli dergiler ve yayıncılar konusundaki sahip oldukları bilgiler açısından katılımcılara ilk olarak şaibeli yayıncıları bilip bilmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların %94,4'ü şaibeli yayıncılar hakkında bilgi sahibi olduklarını; %5,6'sı ise bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar Tablo 6'da görülebilir. Anket katılımcılarının çok büyük bir çoğunluğunun şaibeli dergi ve yayıncılar hakkında bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Bu sonuç "Şaibeli dergiler konusunda farkındalık vardır" alt hipotezini doğrulamaktadır.

Yağmacı (Şaibeli/Predatory) yayıncılar hakkında bilgi sahibi misiniz?	n	%
Evet	185	94,4
Hayır	11.0	5,6
Toplam	196	100.0

Tablo 6. Şaibeli yayıncılar hakkında bilgi sahipliği durumu

Ardından bu soruya "evet" diyen katılımcılara şaibeli dergileri ve yayıncıları nereden duydukları sorulmuştur. Araştırmaya katılan editörler şaibeli yayıncı ve dergileri yoğun olarak bilimsel literatürden (%32) ve arkadaşlar/meslektaşlar (%26,8) üzerinden duyduklarını belirtmişlerdir. Daha sonra sırası ile medya (%19,5) e-postalar (%10,4) ve kongreler (%8,8) olarak belirtmişlerdir. Katılımcıların ilettikleri yanıtlar Tablo 7'de iletilmektedir.

Diğer (%2,5) seçeneğini işaretleyen katılımcılar şaibeli yayıncılar hakkında edindikleri bilgileri YÖK, ÜAK, eğitimler, bilimsel deneyim ve internet üzerinden edindiklerini belirtmişlerdir.

Bilgi edindikleri alan	n	%
Bilimsel literatür	141	32
Arkadaşlar/meslektaşlar	118	26.8
Medya	86	19.5
E-postalar	46	10.4
Kongre	39	8.8
Diğer	11	2.5

Tablo 7. Katılımcıların şaibeli dergileri öğrendikleri kanallar

4.3 Şaibeli Dergilerde Yayın Yapmak

Anket katılımcılarına yöneltilen bu soruda; katılımcılara daha önce şaibeli dergilerde yayın yapıp yapmadıkları soruldu. Katılımcıların %95,1'i daha önce hiçbir yayını şaibeli dergilerde yayınlamadıklarını belirtmişlerdir. %4,6 oranındaki katılımcılar ise daha önce yayınlarının şaibeli dergilerde yayınlanmış olduğunu belirtmişlerdir. Şaibeli yayına sahip olma durumu Tablo 8'de görülmektedir. Anket katılımcılarının belirtmiş olduğu sonuçlara göre şaibeli yayın yapma oranı çok düşüktür.

Şaibeli dergide yayın yapma	n	%
Evet	9	4.6
Hayır	187	95.1
Toplam	196	100,0

Tablo 8. Şaibeli dergide yayın yapma durumu

Bu sorunun ardından katılımcılara şaibeli dergilerde yayın yapan bir tanıdıkları olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruda anket katılımcılarının yakın çevresindeki durum tespit edilmeye çalışılmıştır.

Katılımcıların %62,2'si şaibeli dergilerde yayın yapan tanıdıklarının varlığından emin olmadıklarını belirtmiştir. %37,7'si ise şaibeli dergilerde yayınları olan tanıklarının varlığını iletmiştir. Evet diyen katılımcıların %27'si şaibeli dergilerde yayınları olan tanıdıkları için durumu yayından sonra fark ettiklerini iletirken %10,7'si ise tanıdıklarının durumu bildikleri halde şaibeli dergilerde yayın yaptıklarını iletmiştir. Katılımcıların bu durumu Tablo 9'da görülebilir.

Şaibeli dergi deneyimi olan tanıdığınız var mı?	n	%
Evet, ancak derginin makale yayınlandıktan sonra yağmacı olduğunu öğrendiler	53	27,0
Evet, derginin yağmacı olduğunu biliyorlardı	21	10,7
Hayır, emin değilim	122	62,2
Toplam	196	100

Tablo 9. Şaibeli dergi deneyimi durumu

4.4 Davet e-postalar

Şaibeli yayıncılar konusunda yapılan tanımlamalarda ve bu tür yayınların meşru yayınlardan ayrımı konusunda sıklıkla araştırmacılara iletilen ısrarcı e-postaların varlığı nitelendirilmektedir. Bu bağlamda anket katılımcılarına ısrarcı e-posta taleplerinin gelip gelmediği bilgisi sorulmuştur. Katılımcıların %89,8'i yayınevlerinden ısrarcı davet e-postaları aldığını iletmiştir. Yayınevlerinden davet e-postaları almadığını ileten katılımcıların oranı ise %10,2'dir. Davet e-postaları ile ilgili durum Tablo 10 ile gösterilmektedir.

Davet e-postalar	n	%
Evet	176	89,8
Hayır	20	10,2
Toplam	196	100,0

Tablo 10. Davet e-postaları ile ilgili durum

Bu soru sadece “makale yazarlarına” (n=167) “Bir makale ile katkıda bulunmanız için dergilerden davet e-postaları alıyor musunuz?” yöneltilmiş ve katılımcıların %89,8’i yayınevlerinden ısrarcı davet e-postaları aldığını iletirken, %10,2’si davet e-postası almadığını iletmiştir (p=1, Fisher’s exact). Yine aynı şekilde sadece “makale değerlendirme hakemliği” (n=149) görevini yürüten katılımcıların “Bir makale ile katkıda bulunmanız için dergilerden davet e-postaları alıyor musunuz?” sorusuna yanıtı %91,9’u yayınevlerinden ısrarcı davet e-postaları aldığını iletirken, %8,1’i davet e-postası almadığını iletmiştir (p=0,097, Fisher’s exact). Bu iki duruma göre makale yazarları ile makale değerlendirme hakemliği görevini yürüten katılımcıların arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

İsrarcı e-postalar aldığını ileten katılımcılara ayrıca mailleri ileten yayınevlerinin şaibeli olup olmadıkları konusundaki görüşleri sorulmuştur. Bu durumun sonucunda %65,9 oranındaki katılımcı aldıkları maillerin şaibeli yayınevlerine ait olduğunu düşündüklerini iletmiştir. Aldıkları ısrarcı e-postaların şaibeli yayınevlerine ait olmadığını düşünen katılımcıların oranı ise %34,1’dir. İsrarcı e-postaların şaibeli yayıncılara ait olma durumu ile ilgili durum Tablo 11’de iletmiştir. Anket katılımcıları bir dergide yayın yapmak üzere aldıkları davet e-postalarının yarısından fazlasının şaibeli yayıncılar tarafından iletildiğini düşünmektedir.

Şaibeli e-postalar	n	%
Evet	116	65,9
Hayır	60	34,1
Toplam	176	100.0

Tablo 11. İsrarcı e-postaların şaibeli yayıncılara ait olma durumu

4.5 Şaibeli Dergi – Editör İlişkisi

Şaibeli dergileri tanımlama ve değerlendirme süreçlerinden dergi editörlerinin görüşlerinin ele alınması son derece önem teşkil etmektedir. Editörlerin alanında uzman ve kimliklerinin doğrulanabiliyor olması gerekliliği oluşmaktadır. Şaibeli dergilerin birçoğunda yer alan editörlerin ya konu ile alakası bulunmuyor ya da editörlerden izin alınmadan derginin web sayfasında isimleri yayınlanabiliyor. Bu bağlamda anket katılımcılarına daha önce kendilerinin bilgisi olmadan herhangi bir dergiye editör olarak atandıkları bilgisi sorulmuştur. Katılımcıların %96,4'ü hayır seçeneğini işaretleyerek daha önce bilgileri dışında herhangi bir dergiye editör olarak atanmadıklarını belirtmişlerdir. Bilgileri dahilinde olmadan bir dergiye editör olarak atandıklarını ileten katılımcıların oranı ise %3,6'dır. İzinsiz editör ataması ile ilgili durum Tablo 12'de görülebilir. Bilgileri dahilinde olmadan dergilere editör olarak atanan katılımcıların bu durum karşısındaki tutumları görevden istifa etmek ve şikayet etmek olduğunu iletmışlerdir. Anket katılımcıların büyük bir çoğunluğu bilgileri dışında herhangi bir dergiye editör olmadıklarını iletmışlerdir. Bu sonuç izinsiz editör atamalarının ülkemizde yaşanmadığını göstermektedir.

İzinsiz editör atanması	n	%
Evet	7	3.6
Hayır	189	96.4
Toplam	196	100.0

Tablo 12. İzinsiz editör ataması durumu

4.6 Şaibeli Yayıncı Tanımı

Şaibeli yayıncıların tanımlanmasının tespit edilmeye çalışıldığı bu soruda anket katılımcılarına “Şaibeli bir yayıncıyı” tanımlayabildikleri sorulmuştur. Katılımcıların şaibeli yayıncıları tanımlama durumları incelendiğinde çok büyük bir oranda katılımcının

şaiBELi yayıncıları tanımlayabildikleri tespit edilmiştir (Tablo 13). Bu duruma göre katılımcıların %81,6'si şaiBELi yayıncıları tanımlayabildiklerini belirtmiştir. Ancak katılımcıların %18,4'ü henüz şaiBELi yayıncıları tanımlayamadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu şaiBELi yayıncıları tanımlayabildiklerini iletmiştir ancak ülkemizde henüz bu konu hakkında fikir birliği kurulamamış ve YÖK kanalı ile resmi bir tanımlama yapılmamıştır. Bu durum "ŞaiBELi yayıncı tanımlaması konusunda fikir birliği yoktur" alt hipotezini doğrulamaktadır.

ŞaiBELi Yayıncı Tanımı	n	%
Evet	160	81,6
Hayır	36	18,4
Toplam	196	100,0

Tablo 13. ŞaiBELi yayıncıları tanımlayabilme durumu

Bu soru için yapılan ki kare testinde "makale yazarlarının" "Potansiyel olarak "yağmacı bir yayıncıyı" nasıl tanımlayacağınızı biliyor musunuz?" sorusuna verdikleri yanıtta %80,2'si şaiBELi yayıncıları tanımlayabildiklerini ancak %19,8'i henüz şaiBELi yayıncıları tanımlayamadıklarını iletmiştir ($p= 0,227$) . Yine "makale değerlendirme hakemliği" görevini yürüten anket katılımcılarının "Potansiyel olarak "yağmacı bir yayıncıyı" nasıl tanımlayacağınızı biliyor musunuz?" sorusuna verdikleri yanıtta %82,6'sı şaiBELi yayıncıları tanımlayabildiklerini, %17,4'ü ise henüz şaiBELi yayıncıları tanımlayamadıklarını iletmiştir ($p= 0,555$). Bu bakımdan editör, makale yazarları ve makale değerlendirme hakemliği görevini yürüten katılımcıların arasında anlamlı bir fark yoktur.

4.7 Şaibeli Dergileri Tanımlamayı Etkileyen Nedenler

Katılımcılara, 5'li Likert ölçeği ile hazırlanmış toplam yirmi ifade sunulmuştur. Bu ifadelere katılıp katılmadıklarını belirten katılımcılar, şaibeli dergilere yönelik algılarını, istekliliklerini belirlemek ve farkındalıklarını tespit etmek amaçlanmıştır.

Katılımcılara, öncelikle yöneltilen ilk ifade de dergilerin ısrarcı e-posta yolu ile yayın talebinde bulunuyor olması fikri incelendiğinde araştırmacıların %32,7'si *"Derginin, ısrarcı veya ikna edici e-postalar yoluyla yayın talebinde bulunması yağmacı yayıncı fikri uyandırır"* ifadesine katılıyorum şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Aynı ifadeye tamamen katılıyorum diyenlerin oranı ise %30,1'dir. Bu ifade konusunda orta düzeyde katılıyorum diyen katılımcıların oranı %18,4'dür. Benzer oranlar, dergilerin web sayfalarının profesyonel olmama görüntüsüne ilişkin ifade de görülmektedir.

"Derginin ana sayfasının profesyonel olmayan "görünümü ve hissi" yağmacı olduğu düşüncesini uyandırır" ifadesine, katılımcıların %31,1'i katılıyorum; %20,4'ü tamamen katılıyorum; %26,5'i ise orta düzeyde katılıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Dergilerden gelen ısrarcı e-postaların şaibeli olduğu görüşüne katılanların toplam oranı (tamamen katılıyorum/katılıyorum toplamları) %67,3 ile katılımcıların yarısından fazladır. Yine tamamen katılıyorum/katılıyorum toplamları dikkate alındığında dergilerin web sayfalarının profesyonel olmama durumu konusundaki görüşlerin %51,5 ile katılımcıların yarısından biraz fazladır. Dergilerden gelen ısrarcı e-postaların şaibeli olduğu görüş belirtenlerin oranı ile dergilerin web sayfalarının profesyonel olmama durumu konusundaki görüş belirtenlerin oranı birbirine yakındır (Tablo 14).

"Yayınlanan makalelerin kalitesinin düşük (yabancı dil sorunu) olması beni olumsuz etkiler" ifadesine tamamen katılanların oranı %37,8; katılıyorum seçeneğini işaretlerin oranı %42,9 olmuştur. Yine bu ifadeye tamamen katılıyorum/katılıyorum

diyenlerin toplam oranı % 80,7'dir. Makalelerde bulunan yabancı dil sorununun şaibeli dergi olduğu göstergesi konusuna orta düzeyde katılan katılımcıların oranı ise %14,3'dür. Bu ifadeye katılmayan katılımcıların toplam oranı ise %5,1'dir (Tablo 14). Dergilerin e-posta talepleri, profesyonel olmayan görünüşleri ve dergilerdeki yayınların yabancı dil sorunu anket katılımcılarının büyük bir oranı için şaibeli durum olarak değerlendirilmektedir.

Bir derginin şaibeli olup olmadığı konusunda tanımlama yapılırken dergi sayılarının düzenli yayınlanıyor olmasının önem taşıdığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle katılımcılara *“Dergi sayılarının düzenli yayınlanıyor olması dergiye olan güvenimi artırır”* şeklinde bir ifade sunulmuştur. Bu ifadeye, katılımcıların toplam %71,4'ü katıldığını belirtmişlerdir (tamamen katılıyorum %36,7; katılıyorum %34,7). İlgili ifadeye katılmayanların toplam oranı ise sadece %10,2'dir. Benzer oranlar dergilerin sayılarına web üzerinden erişilebilirlik ifadesinde de görülmektedir. *“Derginin internet üzerinden erişilebilirliği / webde yayınlanan sayıların sürdürülebilirliği dergiye olan güvenimi artırır”* ifadesine, katılımcıların %35,7'si tamamen katılıyorum derken; %39,3'ü katıldıklarını iletmiştir. Bu ifadede katılımcıların toplam %75,0'i katıldıklarını iletmiştir. İlgili ifadeye katılmayanların toplam oranı ise %6,7'dir (Tablo 14). Dergilerin yayınladıkları makale sayılarında istikrar olmaması ve dergiye internet üzerinden erişimin sağlanamıyor olması şaibeli şüphesi uyandırmaktadır.

“Derginin uluslararası indekslerde yer alması (WOS, Scopus, ...) güven duygumu yükseltir” ifadesine katılımcıların toplam %87,7'si katıldığını belirtmişlerdir (tamamen katılıyorum %65,8; katılıyorum %21,9). İlgili ifadeye katılmayanların toplam oranı ise sadece %4,0'dür. Bu durum yayın hayatına yeni başlamış ya da ulusal dergiler açısından risk oluşturmaktadır. Şaibeli dergilerin en belirgin tanımları arasında derginin genel konusu dışında yer alan konulara yer veriyor olması iletilmektedir. *“Derginin ilan ettiği*

konu dışında yazılara da yer vermesi beni olumsuz etkiler” ifadesine tamamen katılıyorum diyen katılımcıların oranı %29,1’dir. İfadeye katılan katılımcıların oranı %32,7; orta düzeyde katılıyorum diyen katılımcıların oranı ise %23,5’dir. İlgili ifadeye katılmayanların toplam oranı ise %14,8’dir. Uluslararası alanda genel konu kapsamlı meşru dergilerin varlığı bu duruma sebebiyet vermiş olabilir. Katılımcılara iletilen *“Derginin etki faktörünün olmaması beni olumsuz etkiler”* ifadesine tamamen katılanların oranı %20,4; katılanların oranı %27,6’dır. Toplam katılım oranı ise %48’dir. İfadeye orta düzeyde katılanların oranı %31,1’dir. Bu durumda dergilerin etki faktörü olmaması durumu şaibeli dergi olduğu fikri açısından ele alındığında katılanların oranı (tamamen katılmıyorum/katılmıyorum toplamı) ile orta düzeyde katılanların oranı yakınlık göstermektedir. İlgili ifadeye katılmayanların toplam oranı ise %21,0’dır (Tablo 14). Bu durumda anket katılımcılarının çoğunluğu orta düzeyde katılıyorum işaretleyerek bu konu hakkında kararsız kaldıklarını iletmiştir.

Şaibeli dergilerin karakterize özellikleri arasında sahte etki faktörlerine sahip olduklarını iddia etmeleri durumu incelendiğinde *“Derginin doğrulanamayan sahte etki faktörlerine sahip olduğunu iddia etmesi beni olumsuz etkiler”* ifadesi için tamamen katılanların oranı %55,1; katılanların oranı ise %36,2’dir. Dergilerin sahip oldukları etki faktörlerinin sahte olması konusundaki ifadeye orta düzeyde katıldıklarını ileten katılımcıların oranı %4,6’dır. İlgili ifadeye katılmayanların toplam oranı ise sadece %4,1’dir. Anket katılımcılarının en büyük çoğunluk oranı ile katıldığı doğrulanamayan etki faktörü değerleri dergileri şaibeli olarak nitelendirmektedir.

“Derginin yayın maliyeti politikasının olması dergiye olan güvenimi arttırır” ifadesi için tamamen katılıyorum (%15,3) ve katılıyorum (%39,6) diyenlerin toplam oranı %54,9 olmuştur. Bu konuda orta düzeyde katıldıklarını iletenlerin oranı ise %33,2

olmuştur. Bu ifade karşısında alınan yanıtların büyük bir oranı bu durum karşısında karamsar kaldıklarını göstermektedir. Şaibeli dergilerin tanımlamasında önemli derecede etken olan makale yayın ücretleri araştırmacılar arasında tartışma konusu olmaktadır. Bu nedenle *“Derginin yüksek yayın ücretleri alması beni olumsuz etkiler”* şeklinde bir ifade sunulmuştur. Bu ifadeye, katılımcıların toplam %70,9’u katıldıklarını belirtmiştir (tamamen katılıyorum %41,8; katılıyorum %29,1) (Tablo 14).

“Editörlerin ve dergi yayın kurulu bağlantıları doğrulanabiliyorsa saygın dergi olarak düşünürüm” ifadesi için tamamen katılıyorum (%30,6) ve katılıyorum (%44,9) diyenlerin toplam oranı %75,5 olmuştur. Bu konuda orta düzeyde katılanların oranı ise %21,4 olmuştur. Bu ifadeye katılmayanların oranı ise sadece %3,0’dür. Benzer şekilde *“Editörlerin alan içinde önde gelen kişiler olması dergiye olan güvenimi artırır”* ifadesi için tamamen katılıyorum (%46,4) ve katılıyorum (%40,3) diyenlerin toplam oranı %86,7 olmuştur. *“Akran değerlendirmesinin az ya da hiç olmaması beni olumsuz etkiler”* ifadesine tamamen katılıyorum diyen katılımcıların oranı %24,0’dür. İfadeye katılan katılımcıların oranı %30,6; orta düzeyde katılıyorum diyen katılımcıların oranı ise %35,5’dir. İlgili ifadeye katılmayanların toplam oranı ise %10,2’dir (Tablo 14). Dergi editörlerinin doğrulanabilir olması dergide aranması gereken ilk özelliklerden biridir. Editörlerin alanında uzana kişiler tarafından oluşması başvuru aşamasında gerçekleştirilecek olan değerlendirme kısmında ve yapılacak olan akran değerlendirmesi aşamasında hayati önem taşımaktadır.

Şaibeli dergi tanımlamasını etkileyen nedenler	Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Orta düzeyde katılıyorum		Katılıyorum		Tamamen katılıyorum		Toplam		Ortalama
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Derginin. ısrarcı veya ikna edici e-postalar yoluyla yayın talebinde bulunması yağmacı yayıncı fikri uyandırır	13	6,6	15	7,7	36	18,4	73	37.2	59	30.1	196	100,0	3.77
Derginin ana sayfasının profesyonel olmayan "görünümü ve hissi" yağmacı olduğu düşüncesini uyandırır	11	5,6	32	16,3	52	26,5	61	31.1	40	20.4	196	99,9	3.44
Yayınlanan makalelerin kalitesinin düşük (yabancı dil sorunu) olması beni olumsuz etkiler	4	2	6	3,1	28	14,3	84	42.9	74	37.8	196	100,1	4.11
Dergi sayılarının düzenli yayınlanıyor olması dergiye olan güvenimi artırır	2	1	18	9,2	36	18,4	68	34.7	72	36.7	196	100,0	3.97
Derginin internet üzerinden erişilebilirliği / webde yayınlanan sayıların sürdürülebilirliği dergiye olan güvenimi artırır	1	0,5	12	6,1	36	18,4	77	39.3	70	35.7	196	100,0	4.04
Derginin uluslararası indekslerde yer alması (WOS. Scopus. ...) güven duygumu yükseltir	4	2	4	2	16	8,2	43	21.9	129	65.8	196	99,9	4.47
Derginin ilan ettiği konu dışında yazılara da yer vermesi beni olumsuz etkiler	5	2,6	24	12,2	46	23,5	64	32.7	57	29.1	196	100,1	3.73
Derginin etki faktörünün olmaması beni olumsuz etkiler	5	2,6	36	18,4	61	31,1	54	27.6	40	20.4	196	100,1	3.45
Derginin doğrulanamayan sahte etki faktörlerine sahip olduğunu iddia etmesi beni olumsuz etkiler	5	2,6	3	1,5	9	4,6	71	36.2	108	55.1	196	100,0	4.4
Derginin yayın maliyeti politikasının olması dergiye olan güvenimi artırır	13	6,6	30	15,3	65	33,2	58	29.6	30	15.3	196	100,0	3.32
Derginin yüksek yayın ücretleri alması beni olumsuz etkiler	7	3,6	15	7,7	35	17,9	57	29.1	82	41.8	196	100,1	3.98
Editörlerin ve dergi yayın kurulu bağlantıları doğrulanabiliyorsa saygın dergi olarak düşünürüm	2	1	4	2	42	21,4	88	44.9	60	30.6	196	99,9	4.02
Editörlerin alan içinde önde gelen kişiler olması dergiye olan güvenimi artırır	6	3,1	4	2	16	8,2	79	40.3	91	46.4	196	100,0	4.25
Akran değerlendirmesinin az ya da hiç olmaması beni olumsuz etkiler	6	3,1	14	7,1	69	35,2	60	30.6	47	24	196	100,0	3.65
Derginin hızlı yayın süreci vadedmesi beni olumsuz etkiler	9	4,6	18	9,2	45	23	58	29.6	66	33.7	196	100,1	3.79
Dergi açık erişimli ise. Creative Commons lisansı ile dijital korumaya yönelik politikası dergiye olan güvenimi artırır	5	2,6	10	5,1	45	23	89	45.4	47	24	196	100,1	3.83
Eğer dergi açık erişimli ise COPE. DOAJ gibi derneklere üye olması dergiye olan güvenimi artırır	5	2,6	11	5,6	41	20,9	94	48	45	23	196	100,1	3.83
Yayıncının iletişim bilgilerinin doğrulanabilir olması güven verir	3	1,5	10	5,1	25	12,8	84	42.9	74	37.8	196	100,1	4.1
Derginin faaliyetlerinin en iyi yayın uygulamalarına uygun olmaması beni olumsuz etkiler	3	1,5	10	5,1	38	19,4	94	48	51	26	196	100,0	3.92
Dergi işlemlerinin aldatıcı olması beni olumsuz etkiler	2	1	1	0.5	11	5,6	52	26.5	130	66.3	196	99,9	4.57

Tablo 14. Şaibeli Dergileri Tanımlamayı Etkileyen Nedenler

Şaibeli dergilerin tanımlaması yapılırken hemen hemen herkes yayıncının hızlı yayın vaadi konusunda temkinli olunması gerektiği konusunu vurgulamaktadır. Bu nedenle katılımcılara *“Derginin hızlı yayın süreci vadetmesi beni olumsuz etkiler”* şeklinde bir ifade sunulmuştur. Bu ifadeye, katılımcıların toplam %63,3’ü katıldığını belirtmişlerdir (tamamen katılıyorum %33,7; katılıyorum %29,6). İlgili ifadeye katılmayanların toplam oranı ise sadece %13,8’dir. Birçok dergide makale yayınlama süreleri açıkça yazmaktadır. Bu süreç o yayın hakkında gerçekleştirilen değerlendirme sürecini göstermektedir. Bu sürecin kısa olması anket katılımcıları tarafından şaibeli durum olarak değerlendirilmektedir.

Benzer oranlar makalelerin dijital olarak korunmasına yönelik politikalar ifadesinde de görülmektedir. *“Dergi açık erişimli ise, Creative Commons lisansı ile dijital korumaya yönelik politikası dergiye olan güvenimi artırır”* ifadesine, katılımcıların %45,4’ü katılıyorum; %24,0’ü tamamen katılıyorum; %23,0’ü ise orta düzeyde katılıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Benzer oranlar *“Eğer dergi açık erişimli ise COPE, DOAJ gibi derneklere üye olması dergiye olan güvenimi artırır”* ifadesinde de görülmektedir. Katılımcıların %23,0’ü tamamen katılıyorum; %48,0’i katılıyorum; %20,9’u ise orta düzeyde katıldıkları şeklinde yanıt vermiştir. AE dergilerinin uluslararası derneklere üye olmaları konusunda isteklik gösterenlerin toplam oranı (tamamen katılıyorum/katılıyorum toplamı) %71,0 ile katılımcıların yarısından oldukça fazladır (Tablo 14). AE dergilerde erişilebilirlik hem yazarlar için hem de araştırmacılar için son derece önemlidir. Yazarların makalelerini AE dergilerde yayınladıktan sonra web üzerinde erişim sorunu yaşamaları son derece ciddi bir durumdur. *Creative Commons lisansı* yayınların telif haklarını ve görünürlüğünü güvence altına almaktadır. Ayrıca *COPE ve DOAJ* gibi AE yayıncı dernekleri de yayınları ve yayıncıyı korumaktadır.

Şaibeli dergiler konusunda dikkat edilmesi gerekenler konusunda yayıncı iletişim bilgilerinin web sayfasında yer alması ve doğrulanabilir olması önemli gösterilmektedir. “Yayıncının iletişim bilgilerinin doğrulanabilir olması güven verir” ifadesine tamamen katılıyorum (%37,8) ve katılıyorum (%42,9) diyenlerin toplam oranı %80,7 olmuştur. Bu konuda orta derecede katılanları oranı ise %12,8 olmuştur. Bir yayıncının iletişim bilgilerinin doğru olmayışı uluslararası alanda çok ciddi sorunlara sebep olmaktadır. Yazarlar yayınlarını iletirken sorun yaşamazken yayınlarını çekmek istediklerinde ise çoğu zaman yetkili kişilere ulaşamazlar. Bu gibi dergilerin iletişim sayfalarında sadece otomatik posta iletme servisi bulunmaktadır. Anket katılımcılarının büyük çoğunluğu dergi seçim aşamasında iletişim bilgileri konusunda dikkat ettiklerini iletmiştir.

“Derginin faaliyetlerinin en iyi yayın uygulamalarına uygun olmaması beni olumsuz etkiler” ifadesine, katılımcıların %48,0’i katılıyorum; %26,0’sı tamamen katılıyorum; %19,4’ü ise orta düzeyde katılıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Son olarak şaibeli dergilerin yayıncılık işlemleri konusundaki durum bu bölümde değerlendirilmeye çalışılmıştır. “Dergi işlemlerinin aldatıcı olması beni olumsuz etkiler” ifadesine tamamen katılıyorum (%66,3) ve katılıyorum (%26,5) diyenlerin toplam oranı %92,8 olmuştur. Bu konuda orta derecede katılanları oranı ise %5,6 olmuştur (Tablo 14).

Tablo 14’de 20 ifadenin ortalamasına yer verilmektedir. Bu değer 5 (tamamen katılıyorum) ile 1 (hiç katılmıyorum) arası puanlamanın ortalamasını göstermektedir. Bu ortalama değer, her bir ifadeye katılıma durumuna ilişkin verilmiş olan puanların ortalamasını ifade etmektedir. İfadelere tamamen katılıyorum ve katılıyorum seçenekleri değerlendirmesi esas alındığında katılımın en çok dergilerin aldatıcı işlemler uygulamasının şaibeli dergi olarak nitelendirildiği (% 92,8) belirtilmiştir. Ardından dergilerin sahte etki faktörü beyan etmeleri (%91,3) ve dergilerin uluslararası

indekslerde yer alması (%87,7) olarak görüş bildirmişlerdir. Tablo 14’de yuvarlamadan dolayı bazı satır toplamları %100’den farklılık göstermektedir.

Tablo 14’de iletilen 20 ifadenin yer aldığı likert tipi sorunun sınamak amacı hesaplanan Cronbach Alfa değeri 0,86 olarak bulunmuştur. Bu değerler anketteki ilgili soruların yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

4.8 AE Dergilerin Değerlendirilmesi

Anket katılımcılarına görev aldıkları derginin AE sisteminde yayınlandığı bilgisi sorulmuştur. Bu sorunun ankete eklenmesinin amacı, konuya ilişkin olarak AE dergilerin durumunun saptanmasıdır. Anket katılımcılarının %93,4’ü çalıştıkları dergilerin AE sistemi içerisinde yayınlandığını %6,6’sı ise dergilerin abonelik ile erişim sağladığını iletmişlerdir. Bu duruma ait görüşler Tablo 15’de görülebilir. Bu durum 2015-2020 yılları arasında sosyal bilimler alanında ülkemizde yayın hayatına başlamış dergilerin büyük bir çoğunluğunun AE olarak yayınlandığını göstermektedir.

Dergilerin AE sistemi içerisinde olduğu bilgisi	n	%
Evet	183	93,4
Hayır	13	6,6
Toplam	196	100,0

Tablo 15. Dergilerin AE sistemi içerisinde olduğu bilgisi

4.9 Dergilerin AE Politikaları

Likert ölçeği ile hazırlanan ve dergilerin neden AE olarak yayınlandığının tespit edilmesine yönelik olarak oluşturulan bu bölüm için katılımcılara 5 farklı ifadeye katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Bu soru dergilerinin AE sisteminde yer aldığını belirten 183 katılımcı tarafından yanıtlanmıştır.

Dergilerinin AE olarak yayınlandığını ileten katılımcılara neden AE olarak yayınlandığı konusunda iletilen ifadelerden ilk olarak *“Makalelerin yüksek görünürlük sağlayarak daha çok erişimini sağlayabilmek”* ifadesi yöneltilmiş %72,7 oranında tamamen katılıyorum; %24 oranında katılıyorum ve son olarak %2,7 ile orta düzeyde katılıyorum yanıtı alındığı görülmektedir. Bu durum dergilerin AE olarak yayınlanma sebepleri arasından en yüksek sırada seçilmiştir. Kurumlar ya da kişiler dergilerini AE olarak yayınlamaları makalelerin görünürlük oranlarının yüksek olmasını istemiştir. Bu durum AE yayınların daha fazla atıf almalarına imkan sağlayabilmektedir.

Bu oranlara yakın bir şekilde yayınların sosyal medya üzerinden daha hızlı yayılması amacı ile AE olarak yayınlandığını ileten katılımcılar da bulunmaktadır. Bu ifadeye tamamen katılan katılımcıların oranı %50,3; katılanların oranı %35 ve orta düzeyde katılanların oranı ise %9,8'dir. Öte yandan AE yayınlamanın hızlı yayın süreci etmeni için verilen ifadelerde %19,7 oranından tamamen katılıyorum; %22,4 oranında katılıyorum ve yine aynı oran ile orta düzeyde katılıyorum (%22'4) ifadeleri kullanılmıştır. AE dergi politikasının amacının hızlı yayın süreci olmadığı düşüncesinde olan katılımcıların toplam oranı ise %35,5 (katılmıyorum %24,6; hiç katılmıyorum %10,9) olduğu görülmektedir. Yine toplam oranlar dikkate alındığında *“Daha az akran değerlendirme süreci”* ifadesi için toplam katılım oranı %26,2 (tamamen katılıyorum %10,4; katılıyorum %15,8) olmuştur. AE sisteminde yayın yapmanın daha az akran

değerlendirmesi gerektirdiği görüşüne orta düzeyde katılanların oranı %29,5; bu görüşe katılmadıklarını ileten katılımcıların toplam oranı ise % 44,3'dür katılmıyorum %24,6; hiç katılmıyorum %19,7). Son olarak derginin AE olarak yayın yapması nedeni olarak kurum politikası ifadesine katılımcıların tamamen katılıyorum/katılıyorum oranlarının toplamı oranı %74,3 (tamamen katılıyorum %39,9; katılıyorum %34,4) olduğu Tablo 16'da görülmektedir.



Dergilerin AE olarak yayınlanma nedenleri	Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Orta düzeyde katılıyorum		Katılıyorum		Tamamen katılıyorum		Toplam		Ortalama
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Makalelerin yüksek görünürlük sağlayarak daha çok erişimini sağlayabilmek	1	0,5	0	0	5	2,7	44	24	133	72,7	183	99,9	4.68
Yayınların sosyal medya üzerinden daha hızlı tanıtım yapılabilme (Resarchgate. Google Scholar. Academia...)	3	1,6	6	3,3	18	9,8	64	35	92	50,3	183	100,0	4.29
Hızlı yayın süreci	20	10,9	45	24,6	41	22,4	41	22,4	36	19,7	183	100,0	3.15
Daha az akran değerlendirme süreci	36	19,7	45	24,6	54	29,5	29	15,8	19	10,4	183	100,0	2.73
Kurum politikası	5	2,7	13	7,1	29	15,8	63	34,4	73	39,9	183	99,9	4.02

Tablo 16. Dergilerin AE olarak yayınlanma nedenleri

Dergilerin AE politikası ile yayınlanması nedenlere ilişkin ortalamalar incelenmiştir. Buna göre ortalamalar dikkate alındığında makalelerin görünürlüğünü arttırmak için AE olarak yayınlanması (4.68); yayınların sosyal medya üzerinden daha hızlı erişilmesi için AE olarak yayınlanması (4.29); makale kabulünde hızlı yayın süreci sağlamak adına AE olarak yayınlanması (3.15); dergide daha az akran değerlendirmesi süreci için AE olarak yayınlanması (2.73) ve son olarak derginin AE olarak yayınlanmasının sebebinin kurumsal nedenler olduğu (4.2) gibi nedenler gelmektedir (Tablo 16).

Tablo 16’de iletilen 5 ifadenin yer aldığı likert tipi sorunun sınamak amacı hesaplanan Cronbach Alfa değeri 0,65 olarak bulunmuştur. Bu değerler anketteki ilgili soruların oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

4.10 AE Dergilerin Makale Yayınlama Ücreti

Şaibeli dergilerin belirlenmesinde en temel özellik olarak ileri sürülen makale yayınlama ücreti almaları olduğu iletilmektedir. Bu sebeple anket katılımcılarına çalıştıkları dergilerde makale ücreti aldıkları bilgisi sorgulanmıştır.

Katılımcıların %90,8’i dergilerinde yayınlar için makale yayın ücreti almadıklarını iletmiştir. Ancak katılımcıların %9,2’si ise dergilerindeki yayınlar için makale yayınlama ücreti aldıklarını iletmiştir. Makale yayınlama ücretine ilişkin durum Tablo 17’de görülebilir.

Makale yayınlama ücreti durumu	n	%
Evet	18	9,2
Hayır	178	90,8
Toplam	196	100,0

Tablo 17. Makale yayınlama ücreti durumu

Makale yayınlama ücreti konusunda aldıklarını bildiren %9,2 oranındaki katılımcıya bu durumu araştırmacılar için derginin web sayfasında açıkça belirtilme durumu sorulmuştur. Bu soruya katılımcıların %100'ü dergilerinin web sayfasında makale yayınlama ücretlerinin açıkça belirtildiğini iletmiştir.

4.11 AE Dergilerde Şeffaflık

Katılımcılara görev yapmakta oldukları dergilerde şeffaf olabilmek adına web sayfalarında makale gönderim ve yayınlama tarihlerinin belirtildiği bilgisi sorulmuştur. Bu duruma göre katılımcıların dergilerinde makale gönderim ve yayınlama tarihlerinin açıkça belirtildiğini iletendenlerin oranı %85,7; bu tarihlerin belirtilmediğini iletenden katılımcıların oranı ise %14,3'dür. Makale gönderim ve yayınlama tarihlerine ilişkin durum Tablo 18'de görülebilir.

Makale gönderim ve yayınlama tarihleri durumu	n	%
Evet	168	85,7
Hayır	28	14,3
Toplam	196	100,0

Tablo 18. Makale gönderim ve yayınlama tarihleri durumu

Anket katılımcılarına dergilerinde şeffaf olabilmek adına web sayfalarında yayın kurulu listesinin belirtilmesi durumu sorulmuştur. Çalışmaya katılanların %98,5'i dergide yayın kurulu bilgisinin açıkça listelendiğini, ancak %1,5'i ise yayın kurulu listesinin bulunmadığını iletmektedir. Yayın kurulu bilgisine ilişkin durum Tablo 19'da görülebilir.

Yayın kurulu bilgisi	n	%
Evet	193	98,5
Hayır	3	1,5
Toplam	196	100,0

Tablo 19. Yayın kurulu bilgisi durumu

Son olarak katılımcılara dergilerinde dizinlenmekte oldukları veritabanları bilgisini belirtmesi durumu sorulmuştur. Çalışmaya katılanların %96,9'u dergilerinde dizinlenmekte oldukları veritabanlarını açıkça listelediklerini, ancak %3,1 i ise dizinlendikleri veritabanlarının listesine yer vermediklerini iletmiştir. Dizin bilgisine ilişkin durum Tablo 20'de görülebilir. Anket katılımcısı editörlerin görev aldığı dergilerin çok büyük çoğunluğu dergilerin dizin bilgisini web sayfalarında beyan ettiğini iletmiştir. Bu durum araştırmacılar ve yazarlar tarafından doğrulanabilir olduğu için bahse geçen dergiler için meşruluk kazanmalarına sebebiyet verebilir.

Dizin bilgisi durumu	n	%
Evet	190	96,9
Hayır	6	3,1
Toplam	196	100,0

Tablo 20. Dizin bilgisi durumu

4.12 Konu Hakkında İletilen Diğer Görüşler

Anketin son bölümünde son soruda yer alan ve anket katılımcılarının şaibeli dergileri çok düşük kaliteli ya da yayın hayatına yeni başlamış dergilerden ayırmak konusunda görüşlerinin sorulduğu açık uçlu soruya 114 yanıt verilmiştir. 67 yanıt editöryal süreç, hızlı yayın vaadi, akademik kriterlerin önemi, dergi kurulları, ticari kaygı, resmi kurallar gibi ortak özellikler içermektedir. Bu görüşler dışarda bırakıldığında, konuya ilişkin toplam 47 görüş olduğu görülmektedir. Ayrıca mail yolu ile görüşlerini ve teşekkür ve/veya iyi dileklerini ilettikleri dönüşler de alınmıştır. Bu görüşlerin büyük bir bölümü öneri ve destek konusunda olmuştur. Anket katılımcılarının büyük bir kısmı tarafından konunun güncel önemi ve daha önce çalışılmamış olması bakımından yoğun destekler iletilmiştir. Görüşlerin büyük bir bölümü dergi

editörlerinin alanında uzaman kişilerden seçilmesi taraftarıdır. Ayrıca ulusal listeler üzerinden dergilerin saygınlığı konusunda fikir birliği yapılması gerekliliği iletilmektedir. Bunların haricinde denetim mekanizmasının eksikliği vurgulanmaktadır. Bu durumun ülkemiz açısından şaibeli dergilerinin sayısının giderek artmasına neden olacağı var sayılmaktadır. Aşağıda bu konu hakkında iletilen görüşlerin tamamı yer almaktadır.

1. Yüksek yayın ücreti, yayın sözü (garantisi) verilmesi durumu, "Doçentlik kriteri, akademik teşvik" gibi dergiyi veya kongreyi cazip edici, reklam içerikli notların olması şüphelidir, dikkat edilmelidir.
2. Yağmacı dergileri bir kaç kategoride ele almak lazım diye düşünüyorum. Birincisi para karşılığında zayıf veya gerçek olmayan hakemlik süreçleriyle çalışmalarını hızlı basanlar. Bu dergiler bir yerde endeksleniyorsa endeksi gösteriyorlar. Endeksli değilse de endeksi göstermiyorlar. Açık bir söylem ile basım ücreti belli ve oldukça hızlı baskıya alıyorlar. Birakin hakem görüşünü bence dilbilgisi hatası bile dikkate alınmıyor. Birçok uzak doğu menşeli dergi böyle. Bir diğer tip ise sahte dergiler, en kötüsü bu. Wulfenia, pense gibi adlarla görmüştüm. Bu tip dergiler önceden basılmış bir konferans yayını bize eposta ile ileterek kendi dergilerinde makale fırsatı ile davette bulunmalarıdır. İkinci özellikleri ise editör kurulu sahte isimlerle dolu anlaşılıyor; örneğin, *****, USA veya ***** (TR) gibi. Üçüncüsü, derginin etki faktörü WoS içinde görünse bile, çok az sayıda (nadiren) indeksli dergiler halen dijital başvuru sistemi kullanmadığı için bu dergilerin ISSN numarasını kopyaladıklarını düşünüyorum. Son olarak tabii ki ücret istiyorlar. İlk defa bu dergi mağdurlarını gördüğümde yırtıcı dergi kavramı ile tanışmıştım. Bana göre bir de fırsatçı dergiler var. Bir endekse girinceye kadar ücretsiz başvuru alıyorlar. Endeksle birlikte başvuru ücreti ortaya çıkıyor. Hakem süreçleri değişken kimilerinde yetersiz kimilerinde ise yeterli bir hakem geri dönüşü oluyor. Her koşulda yüksek ücret istiyorlarsa yırtıcı dergi, makul bir işlem maliyeti talep ediyorlarsa da (örneğin max. 500 TL'ye veya 90 Euro'ya kadar) yağmacı/yırtıcı dergi değildir kanısındayım. Öte yandan, çok yüksek yayımlanma ücreti talep eden dergiler de var. Örneğin ***** dergisi. Avrupa'dan önde gelen meslektaşlarımın tavsiyesi ile bu dergiye ücreti de göze alarak bir çalışma göndererek deneyimledik. Çalışma ret aldı. Beş hakemden oldukça bilgi yüklü geri dönüşler sağladı. Süreçte

öğrendik ki, hakemlik yapanlara kupon sistemleri ile hakem motivasyonunu artırıp, sonuçta kör hakemlik görevi yapanlara ücretsiz yayın imkanı sağlıyor. Bu türden dergiler de kanımca yağmacı değildir. Sonuç olarak, dergi ücretini açıkça sayfasında ilan etmişse, başvuru sürecinde başvuru sürecini ve hakemlerle iletişim için çok az miktarda işlem maliyeti talep ediyorsa, makale kabul edildikten sonra yayımlanma ücretini başvuru ekranında görünür biçimde ilan etmişse veya bu seçeneklerin kombinasyonu var ise yağmacı değildir kanısındayım. Tüm dergiler, hakemlerden ret oranını ve editöryal ret oranlarını yayımlarsa yağmacı kimlikler daha net ortaya çıkacaktır. Düşünün ki, bir dergi olsun ücret talep etmiyor olsun, ama kabul oranı %80 veya %90 üzeri olsun, bu dergi sırf ücret istemediği için yağmacı olmaz mı?

3. Editörünün ve alan editörlerinin güvenilir insanlardan oluşması, derginin indekslerinin sağlam olması, yayınlarının ise kaliteli makaleler olması.
4. Son zamanlarda açıkça çok fazla akademik dergi olduğunu görmekteyim. Bu dergilerin birçoğu 5 yılı tamamlamak adına kalitesi düşük makaleleri yayınlamak durumunda kalıyorlar. Bu doğrultuda açık erişim olduğunu iddia eden bir dergi DOAJ da taranmalıdır. Makale kabul, ret, geri çekme politikaları açıkça belirtilmelidir. Uyduruk, şaibeli dizin bilgileri vermemelidir. Sürekli yayın politikasının olması da bende her zaman şüphe uyandırmıştır. Ayrıca bir dergi multidisipliner olmamalı. Sadece ilgili bilim alanında yayın yapmalı. Editör ve yayın kurulu iletişim bilgileri yer almalı. Mümkünse açık hakemlik uygulaması yapmalı. Ve senede en az 5-10 hakem raporunu yayınlamalı diye düşünüyorum.
5. Dergi intihal raporunu mutlaka almalı. Mail atan dergi yağmacı değildir ne yazık ki böyle bir algı var. Dergi mail atıyorsa amacı öncelikle yayın bulmaktır. Bir sayıda minimum 4 makale gözetim indeksler var. Para isteyen dergi yağmacıdır kafası yaşayan ne yazık ki binlerce öğretim üyesi var. Yağmacı dergilerin genelde menşei Hindistan, Bangladeş vs. ülkelerdir. Bu ülkelerdeki dergiler döviz toplamak amacı ile gelen her yayını kabul etmekte ve olduğu gibi basmaktadırlar. Derginin mutlaka ülkesine bakılmalıdır.

6. Yağmacı dergiler basım garantisi verir. Hakemlik süreci şeffaf değildir. Ücreti basım garantisi üzerinden isterler. Yeni dergiler bunlar söz konusu değildir. Yağmacı olmayan fakat yayın hayatına yeni başlamış dergiler basım garantisi vermez, bu ayırt edici bir özelliktir. İlk sayıya makale bulmanın zorluğundan ötürü düşük nitelikli çalışmaların basıldığı görülür ancak sonraki sayılarda bu telafi edilir. Hakemlik süreci yağmacı dergilerde hızlıca ve düzeltme gelmeksizin sonlanır yeni dergilerde bu durum söz konusu değil. Bu da ayırt edici bir özelliktir. Zaman geçtikçe yeni derginin iyileşme göstermesi beklenir örneğin indekslere girme, DOI alma gibi. Bunlar yağmacı dergilerde gözlemlenebilir değildir.
7. TÜBİTAK ya da Üniversiteler tarafından bu yağmacı dergilerin isimlerinin yayınlanması, Bu yasal değil ise, yağmacı olmayan dergi listesinin yayınlanması iyi olur. Nasıl TÜBİTAK desteklediği dergi listesini yayınlıyorsa Yağmacı olmayan yani geçerli dergi listesini yayınlarsa bu dergilere güvenle makale gönderilebilir ve hakemlik yapılabilir.
8. Kendimizi kandırarak aydın olamayız. Aydın olmanın ilk şartı insanın kendini kandırmaması ve kendine karşı dürüst olmasıdır. Gerisi kanunla çözülebilir.
9. Ülkemizde akademi sadece predatory dergilere odaklandı. Yayınevleri unutulmamalı. Dergileri ve yayınevlerini denetleyen kurumlar aracılığıyla en az her 3 ayda bir güvenilir dergi ve yayın evi listesi yayınlanabilir. Özellikle TR dizinin ve düzenli yayın yapan indeksi olmayan, denetlenen ulusal hakemli dergilerin doçentlik ve atanma ve yükseltme ölçütlerinde, teşvik sisteminde puanı arttırılabilir. Bu sayede akademisyenler yasal zeminde kalacaktır.
10. Kurum dergilerini tercih edin.
11. Saygın indekslerce tanınırlığı ve taranması konusunda açık bilgi verilmesi; akademik yükseltme ölçütlerini karşılama ihtiyacından çok, bilimsel alandaki kurum ve kuruluşlarca bilinmesi.
12. Ücret politikası ve yandaşların makalelerini yayınlayanlar yağmacıdır.

13. Dergipark'ta yer alması yeni bir dergi olduğunu gösterebilir ve yağmacı dergi olmadığını gösterebilir.
14. Hakem süreçlerinde kabul, ret, düzeltme gibi verilerin yayınlanması önemlidir. Hakem isimlerinin her bir sayıda yayınlanması önemlidir. İş akış şemasının endeksler ve istendiği zaman akademik denetimciler tarafından sağlıklı biçimde erişilebilir/görülebilir olması önemlidir. Reddedilen/düzeltilme talep edilen metinlerin endeksler ve istendiği zaman akademik denetimciler tarafından sağlıklı biçimde erişilebilir/görülebilir olması önemlidir. Hakemlik işi için YÖK tarafından destek verilmelidir. (Örneğin, editörü olduğum derginin talep ettiği ücretin bir kısmı sonuca bakılmaksızın hakemlere ödenmektedir.) Hakemlik işi akademik puanlamaya dahil edilmelidir. (Ücretini ödememize rağmen, yoğun iş programı içinde, herhangi bir getirisi olmadığı için birçok akademisyen hakemlik talebimize olumsuz yanıt vermektedir.) Belirli sayı ve süre düzenli yayın yapan ve hakem kurulu alanında önemli çalışmalar yapan dergilere maddi destek verilmelidir. (Basılı ve elektronik ortamda yayınlanan dergiler azımsanmayacak kadar maddi harcama yapmaktadır. Böylesi durumda, para kazanma amacıyla yapılsa da derginin tüm işlerini yapmak zorunda kalmanın yanında dergi basım, web, tasarım gibi giderler için editörlerin ve dergi sahiplerinin cebinden para çıkmaktadır.)
15. Yağmacı dergilerin listesinin YÖK ve ÜAK tarafından sürekli güncellenerek yayınlanması zorunludur. Bu konuda kişilerin öznel kararına bırakılmamalıdır. Yağmacı dergilerde yayın yapan kişilerin tespit edilmesi ve bu konuda uyarılması gereklidir.
16. Yeni yayın hayatına başlayan dergilerin desteklenmesini öneriyorum.
17. Makale geliş ve kabul tarihlerine bakmak, kaynakçasını ve özetini incelemek yeterli olabilir.
18. Alanında önemli dergilere yeni kurulan dergilerin yönetim ekiplerinde izleme ve danışma atanabilir. Böylece yağmacı dergi izlenimi veren bir yapının oluşması engellenebilir.
19. Aşağıdaki özelliklerin birçoğu bir arada bulunuyorsa yağmacı dergi olma ihtimalinin fazla olduğunu düşünürüm. Kayda değer endekslerde taranıyorsa ve ayrıca; yayın sıklığı fazla, her bir sayıda yayınlanan makale

sayısı fazlaysa, her sayı için yayınlanacak makale sayısında bir standart yoksa derginin odak ve kapsam oldukça genişse ve farklı alanlardan makaleleri kabul ediyorsa, değerlendirme süreci kısaysa ve bunu bir artı özellik olarak sunuyorsa, ücretliyse.

20. Bu konuda en iyimiz bile hata yapabiliyor maalesef mesela ben yıllar sonra bir makalemin avcı bir yayına gittiğini fark edebildim. Ve çok geç kalmıştım. Tüm listelediği dizinleri kontrol etmişim ancak sonra bu durum değişti ve şimdi o indekslerin çoğunda taranmıyor olduğunu öğrendim. Sürekli kontrol ve takip gerekiyor dergilerin durumunu ve işleyişini bu da her zaman mümkün olmuyor. Dergi SSCI iken sonra çıkarılabiliyor örneğin...

21. Bilimsel anlamda yayın yapma zorunluluğu ya da bilimin doğasının aykırı olarak maddi motivasyon ile yayın yapmaya teşvik edilmez ise çok sayıda dergi ihtiyacı oluşmayacak böylece de güvenilirliği düşük dergiler kendilerine yayıncılık alanında yer bulamayacaklardır.

22. Dergipark sisteminin etkinliği ve (teyit anlamında) bağlayıcılığı artırılabilir. Ya da oluşturulacak başka bir sistem aracılığıyla bu konuda bir denetim mekanizması tesis edilebilir.

23. Yağmacı Dergi tabirini doğru bulmuyorum. Yağmacı dergi diye bir şey yoktur. Derginin kalitesinin artırılması ve basım giderlerini karşılamak için ücret alınmasını doğru buluyorum. Bazı kurumların çıkardığı dergilerin ücret almıyor olması kaliteli olduğunu mu gösterir? Sırtlarını kurumlara dayamışlar. Hiçbir geliri olmayan dergi yayım faaliyetini nasıl gerçekleştirsin? YÖK acilen bu yanlışından dönmeli. Ayrıca hakem sürecinin hızlı olması bilimsel kalitenin düşük olduğunu mu gösterir? Ben bana gelen hakemlikleri 3-4 gün içerisinde yaparım. İndeksler bunu yanlış buluyor. Sanki ben o makaleyi 2 ay sonra değerlendirsem farklı mı değerlendireceğim. Asıl yayım sürecini uzun tutanın kalitesi düşük bence.

24. Bu sorunun en büyük müsebbiplerinden bir açıkça YÖK'tür. Dergi Park gibi evrensel olmaktan uzak oldukça yerel bir veritabanına İndeks havası katıp, yükseltme kriterleri gibi manasız bir filtreleme için buranın referans alınması işin bir yanı. Normal şartlarda imkansız ama bir bakıyorsunuz daha ilk sayısından uluslararası dergiler ortaya çıkıyor. Sırf yükseleyim diye anlamsız paralar olmadık dergilere veriliyor. Hakem süreçleri işletilmiyor. Ayda 7000 sayfa dergi sayısı yayımlayan üniversite

dergileri var. Yazara deniliyor ki kendi hakeminizi kendiniz getirin. En başta böylesi bir düzenin değişmesi gerekiyor.

25. TRDİZİN ve Uluslararası dizinlerin standartlarının benimsenmiş olması ve web sayfasında bu hususların açık şekilde belirtilmesi en önemli ayırt edici özelliktir.
26. Açık belirtilmiş intihal politikası yok ise kuşku duyulur. Çok hızlı bir süreç işliyor ise bu da hakem değerlendirmesinin olmadığı izlenimi verir. Hakem raporları yazarlara iletilmiyor ise bu da sadece ücret için bu derginin kurulduğu anlamına gelir.
27. YÖK'ün burada doğrudan yağmacı yayınları belirlemek konusunda sürece dahil olması gerekiyor. YÖK yağmacı dergilerde yayın yapılmamasını yazılı olarak beyan ediyor, ancak hangi dergi yağmacı hangisi değil bunu netleştirmek için hiç bir şekilde bu sürece dahil olmuyor. YÖK ve ULAKBİM beraber kriterleri belirleyip yağmacı dergileri ifşa etmeli. Diğer türlü Türkiye akademisindeki niteliksizleşmenin önüne geçilemez. Bir sayıda 30-40 makale yayınlayan dergiler var, bunların yağmacı olmadığını kimse iddia edemez. Ama Üniversiteler Arası Kurul için burada yayın yapmış olmanın doçentlik başvurularında diğer nitelikli, TR dizin dergilerde yayın yapmayla aynı kategoride değerlendirmesi sorunun kaynaklarından en önemlisi. Bu tarz dergilerde yapılacak yayınlar için puan verilmemeli doçentlik başvurularında, TR dizinde olsalar bile. Bir diğer problem de Türkiye akademisinde doçentliği inanılmaz merkeze alan bir anlayış var. Aslında çok komik bir durum bu, akademisyenin ürettiğinin niteliğine, alana katkısına, özgünlüğüne bakmadan sadece puan merkezli bir yaklaşımla değerlendirme yapılıyor. Ülkedeki çoğu akademisyenin tek derdi bir an önce doçent olmak. Üniversiteleri kışla gibi gören bir bakış açısı bu, doçentliği de alınması gereken bir rütbe olarak görüyor akademisyenler. YÖK ve ÜAK'nin izlediği politikalar da bu durumun oluşmasında bire bir etkili. Yazdığımız, çizdiğimiz dünyada bir karşılığı yok, çoğu akademisyenin kendi üniversitesi dışında bir karşılığı yok. Niteliksizlik, vasatlık en büyük problemi Türkiye akademisinin.
28. Bu konu oldukça karmaşık bir konu aslında... İlgili kurullar oluşturulmalı, yağmacı dergi tanımı ve örnekleri net biçimde akademi ile paylaşılmalıdır.

29. Hindistan, Çin gibi gelişmekte olan ülkelerde, hatta İngiltere, ABD, Almanya gibi ülkelerde yayın yapıldığı belirtilen dergilerin genellikle Hint kökenli şahıslardan oluşan editör kurulları üzerinde ciddi bir araştırma yapmak lazım. Makale yayınlama ücreti fazla olmasa da talep eden 1 yılda çok sayı çıkartan ve hızlı yayın beyanında bulunan, hakemlik sürecini kısa sürede tamamlayacağını vaat eden dergilere karşı dikkatli olmak gerekir. Örneğin Haziran sayısı için Mayıs'ın son gününe kadar makale kabul ettiğini duyuran dergilerde ciddi bir etik sorun söz konusu olabilir. Dergide yayımlanan makale sayısı da dergi hakkında bilgi verebilir. Yağmacı dergiler genellikle sık aralıkla ve çok sayıda yazı (makale) ile yayınlanıyor. Bunların hatırı sayılır indekslerde taranıyor olması da mümkündür; ancak, bu durum yağmacı olmadıkları anlamına gelmemelidir.

30. Hakem süreçlerinin çok uyduruk olması, hakem değerlendirmesinin formalite olması, bir derginin bir sayısında yüz veya daha fazla makalenin yayımlanması, her konuda makale yayımlanması, dergi sahiplerinin kısa sürede ev, araba, arsa vs alıp zengin olması, yayın için yüksek meblağda para talebi, hakem tavsiyelerinin dikkate alınmaması ve göz ardı edilmesi, sürekli aynı kişilere hakemlik yaptırılması vd.

31. Beall list bu konuda geçerli bir kriter değildir. Hatta Beall'in kendisi şaibeli bir kişidir. Beall list uluslararası yayın kartellerinin dışında bilimsel yayın yapılmasını engellemek için hazırlanmış bir tetikçi listesinden ibarettir ve kesinlikle dikkate alınmaya değmez. Derginin yağmacı olup olmadığı derginin ilgi alanındaki saygın öğretim üyelerinin değerlendirmeleriyle ancak belirlenebilir. Bu konuda derginin şeffaflığı ve editör ve hakem listeleri ve bunların şeffaflığı çok önemli bir kriterdir. Yine YÖK ve ÜAK kararındaki ücret düzenlemesi çok yerinde olmuştur. Genellikle şaibeli dergiler yayın garantisi ile para alır. Hatta tek amaç para olduğu için de çok sayıda makale yayınlamaya gayret eder. Oysa yayından önce para alınması yazarları paralarının yanma ihtimali açısından daha nitelikli çalışmalar yapmaya iter. Yayıncıyı da ücret kaygısından çok dergi kalitesi açısından süreçlerini en iyi şekilde yürütebilir.

32. Ülkemizde TR dizin indeksinin verildiği dergilerin yağmacı gibi davrandığını görüyorum. Hem hızlı hem de kalitesiz yayın yapıyorlar ve de ücret talep ediyorlar. Aynı durum yine ülkemizden indeksli dergiler içinde geçerli. Birde hatırı makalesi var dergilerde yayınlanan onlar belki daha fazla. İyi çalışmalar dilerim.

33. Yayınlar, güvenilir platformlar üzerinden gerçekleştirilmeli. Politikalar bunlar üzerinden gerçekleştirilebilir. Ayrıca, her ne düzeyde olursa olsun, dergilerinin güvenilirliğinin göstergesi olabilecek ve yalnızca buna odaklanan bir indeks geliştirilebilir. Rozeti takmayana itibar edilmesin. :)
34. Hakemlik sürecinin ciddi bir şekilde işletilmeden makale kabul edilmesi, kalitesiz (sıradan ve bilinenleri tekrarlayan literatür taraması) makalelerin yayımlanması yağmacı dergi olmanın göstergesidir. Açık erişim veya makale işleme sürecinin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için makale işleme ücreti almak yağmacılık olarak görülmemelidir.
35. Yüksek meblağlarda yayın ücreti alınması, yılda neredeyse her ay yeni sayı yayınlanması, makalelere hakemlik yapan akademisyenlerin genellikle aynı kişilerden oluşması vb.
36. Yayın hayatına yeni başlamış dergiler, fazla makale bulamayacakları için çok az sayıda makaleyi eş dost, arkadaştan rica ederek ve tüm kurallara dikkat ederek yayın yaparlar. Yağmacı dergilerin en büyük özelliği çok sayıda makale yayınlamaları. Olabildiğince fazla makale alarak daha fazla para kazanma isteği buna sebep oluyor. Ayrıca dergilerde hakemlerin açık olarak verilmesi ve özellikle Dr. Olmamış hiç kimsenin hakem olmaması oldukça önemli. Şaibeli dergiler fazla makale yayınladığı için hakem bulması oldukça zorlaşıyor Bu da Arş. Gör. Hakem olarak yazmalarına neden oluyor. Hiç bir Arş. Gör hakem olarak verilmemeli. Bir diğer özellik ise dizginlerinin oldukça basit olması ve yazım kuralları konusunda makaleler arasında farklılıkların gözlenmesi.
37. Yeni yayın hayatına başlayan dergiler henüz pek çok indekse girmediğinden yayın bulmakta ciddi zorluklar yaşıyor. Bunu aşmak için bu dergilerde de en azından belirli bir düzeyde yayını teşvik eden düzenlemeler yapılabilir.
38. Bilimsel ve akademik etik unsurlarının, yayıncılık ilkelerinde ilk sıraya koyulmuş olmasını öneririm. Yayıncılık alanında etkili aktörlerin (ULAKBİM, TR Dizin vb.) duyuru ve gündemlerinin iyi takip edilmesini öneririm. Alan ile ilgili yapılan; kongreler, konferanslar, webinarlar ve toplantıların sıklıkla takip edilmesini öneririm. Kişi, unvan ve kurum ayrımı yapmaksızın, yayınlanacak çalışmaların; bilimsel ve akademik etik, toplumsal fayda gibi kriterler açısından değerlendirilmesi gerekliliğinin ön plana çıkarılmasını öneririm. İyi çalışmalar dilerim.

39. Yayınlanan makalelerin hakemlik süreci, yayın hızı, yayın kurulunun dağılımı ve bunun genelde Türk bir editör altında genelde 3. dünya ülkelerinden kişilerden oluşması.
40. Yaklaşık 15 yıldır akademik dergilerin editör kurulundayım. Genelde yılda iki sayı çıkarıyoruz ve toplamda yılda 20-25 yazı yayınlıyoruz. Eğer bir dergi her sayısında çok sayıda makale yayınlıyor ve sayıları sık çıkıyorsa, hakemlik işleminin sağlıklı yürümediğini ve derginin şüpheli bir işleyişe sahip olduğunu tahmin ederim. Bir yazıya hakem atamak, hakem düzeltmelerini iletme, gerekirse hakeme tekrar yollamak vb. süreç, ortalama bir yazı için en erken 1 ay civarında tamamlanır, 5-6 ayda ya da daha uzun sürede tamamlananları da olur. Bu bakımdan yüzlerce makaleyi bu işleme sokmak ve hızlı sonuç almak, inandırıcı gelmiyor.
41. Bana kalırsa ülkemizde yağmacı dergicilik tam anlamıyla sınırları çizilememiş bir husustur. Bu da ülke olarak halen WOS yahut en azından SCOPUS ayarında bir dizinleme, indeksleme sistematigi geliştirememiş olmamızdan kaynaklanmaktadır. Ayrıca dünya akademik yayıncılığının tekeli konumunda olan söz gelişi WOS da dahi ülkemizdeki kriterlere göre yapmacı olarak tanımlanabileceğimiz dergilere dahi rastlayabiliyoruz. Söz gelişi Hindistan, Afrika ülkeleri vd. merkezli pek çok doğrulanması güç dergiyle bu anlamda karşılaşmak mümkün. Öte yandan bazı dergilerin bu saygın dizinlerde olmasına rağmen hiç de dizinlerin politikalarına uymadıklarını da görebiliyoruz. Ülkemizde de bununla ilgili örnekler mümkün. Burada bu sorunu ancak TR-Dizin platformunu güçlendirmekle, buradaki editöryal incelemelerin daha sıkı ve takip edilebilir hale getirilebilmesiyle aşabiliriz diye düşünüyorum. Bir derginin ücretlendirme maliyetleri, açık ve şeffaf bir biçimde hesap verilebilir halde olmalıdır. Ancak özellikle şahıs dergilerinde bunları göremiyoruz maalesef. Denetlenebilir bir yayıncılık sistematigi geliştirmek zorundayız...
42. Her aşamadaki akademik yükselmelerin ve kadro kriterlerinin yeniden gözden geçirilmesi ve akademisyenlerin nitelikli makaleler yoluyla amaçlarına ulaşmalarının sağlanması. Niceliği değil niteliği ön plana çıkaran çalışmalara puan verilmesi. Gerektiğinde akademisyenler yazdıkları çok nitelikli bir makale ile akademik yükselme sağlayabilmelidirler.

43. Atanan hakemlerin bir havuzdan kriterlere uygun şekilde çekilmesi gerekir. Editör tanıdığı kişiler yerine sistemde kriterler sonucu belirlenmiş hakemler içinden seçebilmelidir. Bu hakemler görevi yapmalı, gerekirse denetlenmelidir. Teşekkür ederim.
44. Yağmacı dergi diye tarif ve tabir ettiğiniz dergiler tespit edildiğinde (mesela) ULAKBİM sayfasında yayınlanıp manevi bir yaptırım ile önlem alınabilir. Hangi merci sorumlu ise bu tarz dergilere karşı maddi yaptırımların da önü açılmalıdır.
45. Dergimiz 2021 yılından başlayarak İngilizce tam metin yayımlanmaya başlamıştır. Profesyonel olarak proofreading, editing hizmetleri için bir ücret alınmaktadır. Bu durum dergi web sayfasında açıklanmıştır. Bunun için yazarlar kabul veya ret koşuluna bakılmaksızın aday makalelerini sisteme yüklerken bir ücret yatırmaktadır. Şu anda ücretini yatırdığı halde hakem değerlendirmesi sonucunda ret edilmiş makaleler bulunmaktadır. Bu ücretin alınma nedeni tamamen yazarların yayımlanan makalelerinin İngilizce açısından daha nitelikli hale getirilmek için kullanılmaktadır. Editör olarak bu durumu özellikle belirtmek istedim. Derginin reklam, abonelik vb. başka hiçbir geliri bulunmamaktadır. Yurt dışı dergilere proje kaynaklarından veya yazarlar tarafından ortalama 1000-2000 dolar (kimi zaman daha fazla) aralığında Open Access ücretleri ödenmektedir. Bu dergiler Q1 düzeyinde de olabilmektedir. Özellikle akademik derilerin yaşayabilmesi ve uluslararası dergilerle rekabet edebilmesi için TÜBİTAK, YÖK vb. üst kuruluşlara tarafından desteklenebilir. Örneğin Türkiye'den Q1'de taranan dergileri... TL destek verilmesi gibi. Bunun gibi politikalara da ihtiyaç var. Eğitim Nitel Araştırmalar Dergisi 8 yıldır Türkçe - İngilizce dillerinde ücretsiz olarak yayımlanmıştır. Yağmacı dergiler ile süreçlerin kimi aşamalarında ücret talep eden dergileri birbirine karıştırmaktadır. Şeffaflık ve devletin ekonomik desteği (yazarlara fon sağlamayarak da olabilir) ile Türkiye'de kamunun dışında dergi kalmayacak gibi. Bilindiği gibi son 3*6 yıldır Türkiye kaynaklı indeksli dergiler yağmacı küresel yayınevleri tarafından satın alınmakta dolaylı bir biçimde Tür akademisyenlerin open access vb. ücretlerle yayın yapmaya zorlanmaktadır. Böyle bir çalışma yaptığınız için sizi tebrik ederim. Bu konu çok boyutlu görünmektedir. Tek boyutlu tartışılmamalıdır. Örneğin 2020 yılında Educational Research and Reviews ile International Educational Studies dergilerinde Türk akademisyenler 50.000 dolar ücret ödemişler. Bu dergiler ERIC te taranıyor. Kolaylılar. Yeni dergi kuracaklara en önemli önerim öncelikle derginin finansını garantiye

alsınlar ve akademik olarak süreçlerden ödün vermesinler. Bunu sağlamadan dergi kurmasınlar. Saygılarımla.

46. Bir derginin yağmacı olup olmadığını belirlemek, bir öğretim üyesinin bireysel çabalarını aşıyor. Emin olmak çok kolay olmuyor. Bir doçentlik jürisinde başıma geldi, adayın yağmacı dergilerde yayını olduğundan ciddi kuşkulandım, ancak kesin bilgi bulamadım. Ben emindim ancak ispatlamam mümkün olmadı. Bunu bir şekilde raporumda belirttim ve olumsuz değerlendirme yazdım. Ancak ilgili kurum tarafından ciddiye alındığını sanmıyorum, zira aday unvanını aldı! Bu deneyim de bana şunu gösterdi: ülkenin akademik etik ve niteliğinden sorumlu kurumları, yağmacı dergi listeleri yayınlamalı ve şüphe duyulması halinde ilgili derginin hangi niteliklerine bakılması gerektiğine dair bilgi vermeli bence.

47. Yağmacı dergiler genelde yayın sürecinde (abonelik ücreti dışında) yazarlardan ücret isteyen dergilerdir. Benim çalışma alanımda yayın sürecinde ücret alan birkaç iyi dergi niteliklidir, diğer ücret alan dergilerin şaibeli (yağmacı) dergi olduklarını gözlüyorum. Bir üniversitenin ya da bir örgütün (Örneğin TED) dergilerinin şaibeli dergi olması çok düşük olasılıktır. Genelde kişi adına yayınlanan dergilerin şaibeli olması olasılığı yüksektir. Şaibeli Dergilerde yayın yapıp doçentliğe başvuran adayların jürilerinin saptamaları sonucunda Üniversitelerarası Kurul konunun uzmanlarından bilirkişiler görevlendirerek inceleme yapmakta, kararını buna göre vermektedir. Bazı adaylar bu kararlara itiraz etmek amacıyla İdare Mahkemelerine başvurunca, mahkemeler de konunun uzmanlarından bilirkişilere başvurmaktadır. Bu biçimde ÜAK ve Mahkemeler şaibeli dergilerde yayın konusuyla ilgili kararlarını vermektedirler. Şaibeli dergilerin daha çok ücretli olmaları, akademik yükseltmelerde bu dergilerde yayınlanmış makalelerin puanlamaya katılmaması ile azaltılabilir. Ayrıca Yükseköğretim Kurulunun şaibeli dergiler ile ilgili kararı yetersizdir. Bunu, yazmış olduğum raporda da belirttim. Çünkü YÖK'ün kararında ücret almayı belli durumlar için şaibe kaynağı olarak görmemektedir. Bu ise, ücret alacak dergilerin YÖK Kararına bakarak ücreti şaibe oluşturmayacak biçimde almalarına neden olmaktadır. Bu nedenle bu tür dergilerin isimlerinin YÖK'çe açıklanması, doçentlik ve diğer akademik yükseltmelerde bu dergilerde yayınlanan yayınların kabul edilmemesini sağlar. Bir de başka dergiler için de caydırıcı olur. Ayrıca, TR Dizin'in de bu konuda önemli bir görevi bulunmaktadır. TR Dizine gönderilen dilekçeler dikkatle incelenmekte, bu tür dergiler TR Dizine

kabul edilmemekte ya da dizinleniyor ise ciddi uyarı yapılmakta ya da TR Dizinden çıkarılmaktadır. Kişi olarak, akademik yayınlar için yazarlardan ücret istenmemesi gerektiğini savunuyorum. AYRICA NOT: Yukarıdaki maddelerden birisinde "Derginin yayın maliyeti politikasının olması dergiye olan güvenimi arttırır." maddesi vardı. Bu madde açık gelmediği için 3 ile değerlendirdim. Burada yayın politikasının olup olmadığı, ücret alıyorsa açıkça dergi sayfasında belirtmesi gerektiği gibi belirtmek uygun olurdu. Bizim fakültemizin dergisi yazarlardan da okuyuculardan da ücret almıyor; ama ücretsiz olduğumuzu açıklıyoruz. Yani maliyet ile ilgili bilgi veriyoruz. Bu, ücretli dergiler için de geçerlidir. Bu nedenle maddenin ölçmek istediğinizi ölçüp ölçemeyeceği konusunda endişemi belirtmek istedim. Bir sonraki maddede yüksek ücretle ilgilidir. Bu madde açık ve anlaşılırdır.

Bu sonuçlara göre anket katılımcılarının büyük çoğunluğunun şaibeli dergi ve yayıncılar konusunda bilgili ve deneyimli olduğu söylenebilir. Bu durum katılımcıların gerek görev aldıkları dergilerin saygın dergi olarak değer alması konusunda gerekse kendi yayınları için tercih ettikleri ve edebilecekleri dergiler konusunda şaibeli dergi ve yayıncı engeline takılmayacakları beklenebilir.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Akademik yükselme ve bilimsel çıktılarının en önemli göstergesini yayınlar oluşturmaktadır. Yayın sayısının önemi kadar, yayınların ve dergilerin de aldığı etki değerleri giderek önemli bir hal almaktadır. Araştırmacılar olağan süreçte akademik yükselme, teşvik ve görevlendirmeler için belirlenen kriterler doğrultusunda belirli bir zaman diliminde kendilerinden beklenen yayın sayılarını sağlamak durumunda kalmaktadır. Bu sürecin yolunda gitmediği durumlarda ise şaibeli yayıncıların varlığı ortaya çıkmaya başlamıştır. Akademik yayıncılık şaibeli yayıncılara karşı temkinli ve kurallı davranmaya çalışsa da, şaibeli yayıncılarda yılların deneyimi ile gelişmeye ve ortama ayak uydurmaya çalışmaktadır. Bilerek şaibeli dergilerle ilişki kurmayı seçmiş olan akademisyenlere ve yazarlara dair bazı kanıtlar olsa da karşılaşılan en yaygın senaryo, farkında olmadan aldatici yayın uygulamaları kullanan bir derginin tuzağına düşmüş olduklarını savunmalarıdır.

Araştırmacılar hem kendi akademik yükselmeleri açısından hem de diğer araştırmacılara ve halka örnek teşkil edecek yayınlar sağlamaktadır. Bu durum yayınların güvenilir veriler içermesi ve yeni araştırmalar için yol gösterici olması bakımından son derece değerlidir. Bir yayının erişilebilirliği (web üzerinden yok olmadan), şeffaflığı, verilerin güvenilirliği, desteklemiş olduğu atıflar akademik yayınlar açısından önem taşımaktadır. Bilimsel çıktılarda güvenilir ve doğru bilgi yayılmış olup bu sayede yayınlar ve dergiler de hak ettiği etki değerlerini sağlamış olurlar. Özellikle bu konuda AE yayıncılığının desteklenebilmesi verilerin doğruluğu ve güvenilirliğinin tespiti için araştırmacılara katkı sağlayabilir.

Şaibeli dergilerde etki faktörü ve yayınların aldığı atıfları saygın dergiler arasında gizleme çabaları da çokça gözlemlenmektedir. Bu durumun temelinde sürekli olarak aynı

dergilerde yer alan yayınlara sıklıkla atıf vererek şişirme bir etki faktörü ve atıf sayısı sağlanmaktadır. Araştırmacıların bu tuzağa düşmemesi için dergi seçiminde araştırmalarını çok titizlikle sağlaması ve editöryal değerlendirme sürecinde bu gibi durumlarda şüpheli yaklaşması dergi seçimi konusunda araştırmacılara katkı sağlayabilir.

Üniversiteler akademisyenlerin atama ve yükselme kriterleri ile bu süreci herkes için belirli kurullar çerçevesinde sürdürülebilmesini amaçlarlar. Bu süreçte değerlendirmeye alınacak yayınlar konusunda yaptıkları çalışmalar ve belirledikleri listeler bulunmaktadır. Çalışmanın kapsamında incelemiş olduğumuz dergilerin birçoğunda bu kriterleri karşılamak ve sürdürülebilmek adına çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Dergilerin birçoğu editör listeleri, yer aldıkları indeksler ve iletişim bilgileri bakımından şeffaflık konusunda çalışmalar yapmaktadırlar.

Bu çalışma 2015-2020 yılları arasında yayın hayatına başlamış dergi editörlerinin şaibeli yayınlar hakkındaki görüşlerini ve yayın hayatına yeni başlamış dergi olarak şaibeli yayıncı niteliğinden nasıl kaçınabilecekleri hakkındaki görüşleri ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda editörlerin şaibeli yayınlar konusundaki tutumları incelenmiştir. Ayrıca yayın hayatına yeni başlamış dergilerin şaibeli yayınlardan farklarının nasıl belirleneceği konusunda görüşler alınmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında şaibeli yayınlar konusunda editörlerin ilgili tutumları şu şekilde özetlenmektedir;

- Dergi editörlerinin çok büyük bir kısmı şaibeli yayınlar hakkında fikir sahibidir.
- Şaibeli yayıncılar konusunu bilimsel literatür, meslektaşlar, e-postalar, katıldıkları eğitimler, medya ve YÖK üzerinden bilgi paylaşımı yapılmıştır.
- Şaibeli yayın deneyimi oldukça düşüktür. Yayıncılar üzerinden iletilen e-posta davetlerinin büyük bir kısmı şaibeli yayıncı olarak değerlendirilmektedir.

- İzin dahilinde olmadan dergilere editör olarak atanma durumu çok düşüktür.
- Editörler şaibeli dergilerin tanımını yapabilmektedir.
- Dergilerin büyük bir kısmı şeffaflık konusunda yoğun çalışmalar sergilemektedir.

Şaibeli yayıncılar açısından farkındalık tutumunun belirlenmesinden sonra ulusal olarak gereksinim duyulan hizmetler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Ulusal anlamda şaibeli dergi listelerinin oluşturulmasına gereksinim duyulmaktadır.
- Dergilerin yayın politikaları incelenmeli, editöryal süreç ve değerlendirme aşamasında şaibeli olduğu tespit edilen dergilerin cezalandırılması ve kamuya ilan edilmesi gereksinimi duyulmaktadır.
- Akademik liyakat esaslarının belirlenmesi ve sadece yayın sayısı değil yayınların niteliğinin de değerlendirildiği bir sistemin eksikliği vurgulanmaktadır.
- Güçlü bir hakem değerlendirme süreci olması ve bu durumu suiistimal eden dergilerin ilan edilmesi.
- Araştırmacıların ve yayıncıların hileli ve sahte uygulamalara girişimleri için teşvikleri ortadan kaldırmanın bir yolunun bulunması akademik süreç açısından son derece önemli ve gereklidir.
- Etik dışı yayıncılığın bilime, akademiye ve akademisyenlere zarar verdiği düşüncesinden hareketle üniversitelerin bu tür yayınların herhangi bir akademik değerlendirme kapsamına dahil etmemeleri gerekliliği söylenebilir.

Ortaya çıkan bulgular doğrultusunda dergi editörlerinin şaibeli dergiler hakkında bilgi sahibi olduğu ancak bu konuda ulusal kuralların belirlenmemiş olmaması sebebi ile bu süreçte bireysel olarak çaba gösterdikleri ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda; “*Şaibeli dergiler konusunda farkındalık bulunmaktadır*”, “*Şaibeli yayıncı tanımlaması konusunda fikir birliği sağlanamamıştır*”, “*Şaibeli bir dergiyi değerlendirme konusunda kriterler bulunmaktadır. Ancak ulusal anlamda bir değerlendirme kriteri bulunmamaktadır*”, “*Şaibeli bir dergi ile yayın hayatına yeni başlamış saygın bir dergiyi ayırt edebilmek konusunda henüz netleşmiş kriterler bulunmamaktadır*” ve “*Şaibeli yayıncılar sınırların belirlenmesine ve tüm üniversiteler için eşit kriterlere, düzenlemelere (politika, yönerge, yönetmelik vb.) ihtiyaç duymaktadırlar*” şeklinde olan hipotezler doğrulanmıştır.

Üniversitelerde gerçekleştirilen atama ve yükselme kriterleri birbirlerinden farklılık gösterebilmektedir. Araştırmacıların yayınları değerlendirilirken uluslararası ve ulusal indekslerde yer alan ve alamayan olarak nitelermeler sağlanmaktadır. Ancak birçok üniversite dergisinin TR-Dizin de yer alamadığı durumda hem araştırmacıların yayınları hem de yayın hayatına yeni başlamış olan ya da henüz TR-Dizin’de yer almak için kriterleri sağlayamamış dergilerin değersizleştirilmesi desteklenmiş oluyor. Bu durum ulusal yayınlar konusunda önemsenmesi gereken bir durumdur.

Bu çalışmada anket kapsamına alınan kitlenin ve Türkiye’de şaibeli dergiler konusunda alınan kararların ele alınması çok dar olsa da bu kapsamın ülke genelinde ve tüm çalışma alanlarında ele alınması gerekmektedir. Ülkemizde birçok üniversite ve özellikle YÖK uzun yıllardır şaibeli yayıncılar konusunda çalışmalar gerçekleştirdiği bilinmektedir. Bu konuda üniversitelerin kütüphane ile ortak yürütebilecekleri önemli roller ve görevler bulunmaktadır. Bir bölümde ya da alanda yapılan çalışmaların derinlemesine analizi, son yıllarda bir bölümde yapılan yayınların hangi dergilerde yapıldığına dair çalışmalar ve değerlendirme kriterlerinde

yer alan dergi indekslerinin belirlenmesi konuları kütüphanecilerin üstelenebilecekleri görevler arasında olabilir. Bu süreçlerin kütüphaneciler ile birlikte yürütülmesi kütüphanecilerin gelişmesinde ve gündeme uyum sağlaması açısından önem arz edecektir.



KAYNAKÇA

Akça, S., Akbulut, M. (2018). Türkiye'deki yağmacı dergiler: Beall listesi üzerine bir araştırma. *Bilgi Dünyası*, 19(2), 255-274. doi:10.15612/BD.2018.695

Al, U., ve Soydal, İ. (2012). Dergi Kendine Atfının Etkisi: Energy Education Science and Technology Örneği. 26(4), 699-714. Erişim adresi:
<http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/340/332>

Analytics, C. (2020). Web of Science Journal Evaluation Process and Selection Criteria. Erişim adresi: <https://clarivate.com/webofsciencgroup/journal-evaluation-process-and-selection-criteria/>

Atılğan, D.,Atakan, C. ve Bulut, B. (2008). Türkçe Kütüphanecilik Dergilerinin Atıf Analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 22, 392-413. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48931/624200>

Azar, O. H. (2007). Behavioral economics and socio-economics journals: A citation-based ranking. *The Journal of Socio-Economics*, 36(3), 451-462.
doi:10.1016/j.socec.2006.11.001

Bagues, M.,Sylos-Labini, M. ve Zinovyeva, N. (2018). A walk on the wild side: 'Predatory' journals and information asymmetries in scientific evaluations. *Research Policy*, 48(2), 462-477. doi:10.1016/j.respol.2018.04.013

Balcı, A. (2021). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Basken, P. (2009). Open-Access Publisher Appears to Have Accepted Fake Paper From Bogus Center. *The Chronicle of Higher Education*. Erişim adresi:
<https://www.chronicle.com/article/open-access-publisher-appears-to-have-accepted-fake-paper-from-bogus-center/>

Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(), 480-495. Erişim adresi:

https://personel.omu.edu.tr/docs/ders_dokumanlari/9317_46669_2180.pdf

Beall, J. (2010). "Predatory" open-access scholarly publishers. *Charleston Advis*, 2010(10), 10-17. Erişim adresi:

<https://charleston.publisher.ingentaconnect.com/contentone/charleston/chadv/2010/00000011/00000004/art00005>

Beall, J. (2012a). Criteria for Determining Predatory Open-Access Publishers. *Education*.

Erişim adresi: 10 Aralık 2019 tarihinde

<https://scholarlyoa.files.wordpress.com/2012/11/criteria-2012-2.pdf> adresinden

erişildi.

Beall, J. (2012b). Predatory publishers are corrupting open access. *Nature*, 489(7415), 179. doi:10.1038/489179a

Beall, J. (2013). Predatory publishing is just one of the consequences of gold open access. *Learned Publishing*, 26(2), 79-83. doi:10.1087/20130203

Beall, J. (2015). Predatory journals and the breakdown of research cultures. *Information Development*, 31(5), 473-476. doi:10.1177/0266666915601421

Beall, J. (2016a). Best practices for scholarly authors in the age of predatory journals. *Ann R Coll Surg Engl*, 98(2), 77-79. doi:10.1308/rcsann.2016.0056

Beall, J. (2016b). Dangerous Predatory Publishers Threaten Medical Research. *Journal of Korean Medical Science*, 31(10), 1511-1513. doi:10.3346/jkms.2016.31.10.1511

Beall, J. (2016c). Essential Information about Predatory Publishers and Journals. *International higher education*, 2-3. doi:10.6017/ihe.2016.86.9358

Beall, J. (2017). What I learned from predatory publishers. *Biochemia Medica*, 27(2), 273-278. doi:10.11613/bm.2017.029

Beaubien, S. ve Eckard, M. (2014). Addressing Faculty Publishing Concerns with Open Access Journal Quality Indicators. *Journal of Librarianship and Scholarly Communication*, 2(2). doi:10.7710/2162-3309.1133

Berger, M. ve Cirasella, J. (2015). Beyond Beall's List: Better Understanding Predatory Publishers. *CUNY Academic Works*, 132-135. Erişim adresi: https://academicworks.cuny.edu/gc_pubs/70

Bisaccio, M. (2019). Cabells Journal Blacklist hits 12,000 Mark. Erişim adresi: <https://www.sspnet.org/community/news/cabells-journal-blacklist-hits-12000-mark/>

Björk, B.-C. ve Solomon, D. (2013). The publishing delay in scholarly peer-reviewed journals. *Journal of Informetrics*, 7(4), 914-923. doi:10.1016/j.joi.2013.09.001

Björk, B.-C. ve Solomon, D. (2015). Article processing charges in OA journals: relationship between price and quality. *Scientometrics*, 103(2), 373-385. doi:10.1007/s11192-015-1556-z

Bohannon, J. (2013). Who's Afraid of Peer Review? , 2020(6154), 60-65. doi:DOI: 10.1126/science.342.6154.60

Bretag, T. (2012). Publish or Perish: Ramifications for Online Academic Publishing. In *Misbehavior Online in Higher Education* (pp. 11-24).

Butler, D. (2013). The dark side of publishing. *Nature*, 495:, 433-435. doi:10.1038/495433a

Büyüköztürk, Ş.,Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2020). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Cabells. (t.y). Predatory Reports. Erişim adresi: <http://www2.cabells.com/about-predatory>

Calin-Jageman, R. ve Beall, J. (2013). Should Journalists Cite Material from Predatory Journals? *Education*. Erişim adresi: 20 Aralık 2019 tarihinde <https://scholarlyoa.com/should-journalists-cite-material-from-predatory-journals/> adresinden erişildi.

Christopher, M. M. ve Young, K. M. (2015). Awareness of "Predatory" Open-Access Journals among Prospective Veterinary and Medical Authors Attending Scientific Writing Workshops. *Front Vet Sci*, 2, 22. doi:10.3389/fvets.2015.00022

Clark, J. ve Smith, R. (2015). Firm action needed on predatory journals. *BMJ*, 350, h210. doi:10.1136/bmj.h210

Cobey, K. D. ve diğerleri (2018). What is a predatory journal? A scoping review. *F1000Res*, 7, 1001. doi:10.12688/f1000research.15256.2

Collaborative, I. P. P. (2014). Predatory publishing: What editors need to know. *Nurse Author and Editor*, 2019(03 Kasım 2019), 1-5. Erişim adresi: <http://naepub.com/predatory-publishing/2014-24-3-2/>

Dadkhah, M., Maliszewski, T. ve Teixeira da Silva, J. A. (2016). Hijacked journals, hijacked websites, journal phishing, misleading metrics, and predatory publishing: actual and potential threats to academic integrity and publishing ethics. *Forensic Science Medicine and Pathology*, 12(3), 353-362. doi:10.1007/s12024-016-9785-x

Deprez, E. E. a. C., C. (2017). Medical journals have a fake news problem. Erişim adresi: <https://www.bloomberg.com/news/features/2017-08-29/medical-journals-have-a-fake-news-problem>

DHYI, S. M. M. A. (2018). *Atıf Dizinlerinden Çıkarılan Dergiler ve Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi,

Dizin, T. (2021). TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri. Erişim adresi:

<https://trdizin.gov.tr/tr-dizin-dergi-degerlendirme-kriterleri/>

DOAJ. (2016). Update on Reapplications and new Applications. Erişim adresi:

<https://blog.doaj.org/2016/12/23/update-on-reapplications-and-new-applications/>

adresinden 15.08.2020 tarihinde erişilmiştir.

DOAJ. (2020). About DOAJ (Directory of Open Access Journals). Erişim adresi:

<https://doaj.org/about> 16 Mart 2020 tarihinde erişilmiştir.

Elsevier. (2020). An Introduction to the Scopus Content Selection and Advisory Board (CSAB).

Erişim adresi:

https://www.elsevier.com/_data/assets/pdf_file/0004/95116/general_introduction_csab.pdf

Eysenbach, G. (2008). Black sheep among Open Access Journals and Publishers. Erişim

adresini: <http://gunther-eyenbach.blogspot.com/2008/03/black-sheep-among-open-access-journals.html>

Fiala, C., Lim, B. ve Diamandis, E. P. (2019). The growing problem of predatory publishing: a case report. *Clinical Chemistry and Laboratory Medicine (CCLM)*, 58, e51 - e53.

doi:10.1515/cclm-2019-0798

Gamgam, H. ve Altunkaynak, B. (2017). *SPSS Uygulamalı Parametrik Olmayan Yöntemler*.

Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Graf, C. ve diğerleri (2007). Best Practice Guidelines on Publication Ethics: a publisher's perspective. *International Journal of Clinical Practice*(152), 1-26. doi:10.1111/j.1742-

1241.2006.01230.x

- Graziotin, D., Wang, X. ve Abrahamsson, P. (2014). A framework for systematic analysis of open access journals and its application in software engineering and information systems. *Scientometrics*, 101(3), 1627-1656. doi:10.1007/s11192-014-1278-7
- Grudniewicz, A. ve diğeri (2019). Predatory journals: no definition, no defence. *Nature*, 576, 210-212.
- Güven Tezcan, S. (2017). *Temel Epidemiyoloji*. Ankara: Hipokrat Kitabevi.
- Hansoti, B., Langdorf, M. I. ve Murphy, L. S. (2016). Discriminating Between Legitimate and Predatory Open Access Journals: Report from the International Federation for Emergency Medicine Research Committee. *West J Emerg Med*, 17(5), 497-507. doi:10.5811/westjem.2016.7.30328
- Hebrang Grgić, I. ve Guskić, M. (2019). Croatian scientists' awareness of predatory journals. *International Journal for Educational Integrity*, 15(1). doi:10.1007/s40979-019-0041-5
- Hemlin, S. ve Rasmussen, S. B. (2006). The Shift in Academic Quality Control. *Science, Technology, & Human Values*, 31(2), 173–198. doi:<https://doi.org/10.1177/0162243905283639>
- Houghton, J. W. ve Oppenheim, C. (2010). The economic implications of alternative publishing models. *Prometheus*, 28(1), 41-54. doi:10.1080/08109021003676359
- Humanities., B. D. o. O. A. t. K. i. t. S. a. ve Max Planck Gesellschaft. Oct. 22. (2003). Erişim adresi: <http://openaccess.mpg.de/286432/Berlin-Declaration>
- K., S. (2010). Two new journals copy the old. *Nature*, 463(7278), 148. Erişim adresi: <https://www.nature.com/news/2010/100113/full/463148a.html>
- Kalaycı, Ş. (2006). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayınevi.

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma teknikleri*. Ankara: Tekışık Ofset.

Laakso, M. ve diğerleri (2011). The development of open access journal publishing from 1993 to 2009. *PLoS One*, 6(e20961.), 1-10. doi:doi:10.1371/journal.pone. 0020961

Laine, C. ve Winker, M. A. (2017). Identifying predatory or pseudo-journals. *Biochem Med (Zagreb)*, 27(2), 285-291. doi:10.11613/BM.2017.031

Manca, A. ve diğerleri (2018). How predatory journals leak into PubMed. *CMAJ*, 190(35), E1042-E1045. doi:10.1503/cmaj.180154

Matumba, L. ve diğerleri (2019). Blacklisting or Whitelisting? Deterring Faculty in Developing Countries from Publishing in Substandard Journals. *Journal of Scholarly Publishing*, 50(2), 83-95. doi:10.3138/jsp.50.2.01

McLeod, A., Savage, A. ve Simkin, M. G. (2016). The Ethics of Predatory Journals. *Journal of Business Ethics*, 153(1), 121-131. doi:10.1007/s10551-016-3419-9

Nicoll, L. ve Chinn, P. (2015, 5 Aralık 2015). Caught in the trap: the allure of deceptive publishers. Ed 2015; 25: 4. Erişim adresi: <http://naepub.com/predatory-publishing/2015-25-4-4/>

O'Kelly, F., Fernandez, N. ve Koyle, M. A. (2019). Predatory publishing or a lack of peer review transparency?-a contemporary analysis of indexed open and non-open access articles in paediatric urology. *J Pediatr Urol*, 15(2), 159 e151-159 e157. doi:10.1016/j.jpuro.2018.08.019

OASPA. (2013). Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing. Erişim adresi: <https://oaspa.org/principles-of-transparency-and-best-practice-in-scholarly-publishing/> 15 Mart 2020 tarihinde erişildi.

Öztürk, K. (2012). Şişme dergiler ve yayın etiği ihlalleri. *Matematik Dünyası*, 11(69), 7. Erişim adresi: <https://plagiarism-turkish.blogspot.com/2012/06/y-doc-dr-kaan-ozturk-sisme-dergiler-ve.html>

Pisanski, K. ve diğerleri (2017). Predatory journals recruit fake editor. *Nature*, 543(7646), 481-483. doi:10.1038/543481a

Poynder, R. (2008). The Open Access Interviews: Dove Medical Press. Erişim adresi: <https://poynder.blogspot.com/2008/11/open-access-interviews-dove-medical.html>

PubMed. (2019, 2 Ekim 2019). What is the difference between PubMed Central (PMC) and PubMed? Bethesda (MD). Erişim adresi: <https://www.nlm.nih.gov/bsd/difference.html> 15 Mart 2020 tarihinde erişildi.

Romeo, S. (2020). About Sherpa Romeo. Erişim adresi: <https://v2.sherpa.ac.uk/romeo/about.html>

Seymen, O. ve diğerleri (2009). Türkiye’de Yayımlanan Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergilerinin Profili: Marmara ve Ege Bölgesi Örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 281-300. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baunsobed/issue/50240/648086>

Shamseer, L. ve Moher, D. (2017). Thirteen ways to spot a ‘predatory journal’ (and why we shouldn’t call them that). Erişim adresi: <https://www.timeshighereducation.com/blog/thirteen-ways-to-spot-a-predatory-journal-and-why-we-shouldnt-call-them-that>

SheetMEDLINE, F. (2017). Journal Selection. U.S. National Library of Medicine. Erişim adresi: <https://www.nlm.nih.gov/pubs/factsheets/jsel.html>

Shen, C. ve Björk, B.-C. (2015). Predatory open access: a longitudinal study of article volumes and market characteristics. *BMC Medicine*, 13(1). doi:10.1186/s12916-015-0469-2

Sözlük, T. G. T. ((t.y)). Kûratör. Erişim adresi: Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

Stewart, D. W. ve Svensson, G. (2008). Academic publishing in marketing: best and worst practices. *European Business Review*, 20(5), 421-434.
doi:10.1108/09555340810897943

şencan, İ. (2017). Ya "Sahte"yse. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(4), 445-448.
doi:10.24146/tkd.2017.20

Tarkang, E. E. ve Bain, L. E. (2019). The bane of publishing a research article in international journals by African researchers, the peer-review process and the contentious issue of predatory journals: a commentary. *Pan Afr Med J*, 32, 119.
doi:10.11604/pamj.2019.32.119.18351

Taşkın, Z. (2018). Çöp yayınlar başarıyı ölçmemeli! 108. Erişim adresi:
http://www.bby.hacettepe.edu.tr/akademik/zehrataskin/file/HBT_ZT_.pdf

Taşkın, Z. v. D., G. (2018). Bir tuhaf savaş: Açık bilim ve yağmacı dergile. *Sarkaç*. Erişim adresi:
<https://sarkac.org/2018/10/bir-tuhaf-savas-acik-bilim-ve-yagmaci-dergiler/>

Teixeira da Silva, J. A. ve Tsigaris, P. (2019). How hyped media and misleading editorials can influence impressions about Beall's lists of "predatory" publications. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 17(4), 438-444. doi:10.1108/jices-06-2018-0059

ThinkSCIENCE, I. (2015, Nisan 2020). 8 questions and answers about predatory journals: Protecting your research, reputation, and funding from theft and fraud. Erişim adresi:
<https://thinkscience.co.jp/en/articles/predatory-journals>

TÜBİTAK. (2021). TR-Dizin Hakkında. Erişim adresi: <https://trdizin.gov.tr/hakkinda/>

Van Nuland, S. E. ve Rogers, K. A. (2017). Academic nightmares: Predatory publishing. *Anat Sci Educ*, 10(4), 392-394. doi:10.1002/ase.1671

Vogel, L. (2017). Researchers may be part of the problem in predatory publishing. *189(42)*, 1324–1325. doi:https://doi.org/10.1503/cmaj.109-5507

Wager, E. (2017). Why we should worry less about predatory publishers and more about the quality of research and training at our academic institutions. *J Epidemiol*, 27(3), 87-88. doi:10.1016/j.je.2017.01.001

Wikipedia. Predatory publishing. Erişim adresi:

https://en.wikipedia.org/wiki/Predatory_publishing

Xia, J. (2015). Predatory journals and their article publishing charges. *Learned Publishing*, 28(1), 69-74. doi:10.1087/20150111

Yıldızeli, A. (2011). Akademik Dergiler, Editörlüğü İlgilendiren Sorunları ve Bilgi Dünyası. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 128-144. Erişim adresi:

<http://bilgidunyasi.xyz/index.php/bd/article/view/13/9>

Zencir, M. B. (2019). *Ankara Üniversitesi Akademisyenlerinin Araştırma Verilerinin Yönetimi ile İlgili Tutumları ve Bir Model Önerisi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi,

Zencir, M. B. ve Oğuz, T. (2020). Ankara Üniversitesi araştırmacılarının araştırma verilerinin yönetimine yönelik tutumları ve veri paylaşımı önündeki engeller. *21 ((1))*, 89-123. doi:10.15612/BD.2020.806

EKLER

EK-1

Predatory Yayıncı Farkındalık Tutum Ölçeği

Değerli Katılımcı,

Bu anket çalışması “Predatory Yayıncılık: Türkiye’de Predatory Dergi Yayıncılığı” başlıklı yüksek lisans tezi için kullanılacaktır. Bu araştırmada ele alınan temel sorun akademik yayın yapmak isteyen yazarların yayınlarını dergilere göndermek isterken predatory/yağmacı/şairbeli dergiler engeline takılma tehlikesidir. Bu engel yayının kalitesini düşürebileceği gibi yazarın akademik hayatını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu kapsamda yapılması gereken ilk adım dergi seçiminde dikkat edilecek unsurların belirlenmesidir.

Bu sebeple ilgili çalışma kapsamında değerli görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Cevaplama süresi yaklaşık 7-8 dakikadır. Cevaplarınız bilimsel amaçlı kullanılacak olup ad/soyad gibi kişisel bilgilerinize ihtiyaç duyulmamaktadır. Hiçbir ifadeyi boş bırakmayıp size en uygun seçeneği işaretlemeniz çalışma sonuçlarının sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi bakımından çok önemlidir. Desteğiniz ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Nurgül KILIÇ

Ankara Üniversitesi

Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

DANIŞMAN: Prof. Dr. Doğan ATILGAN

ANKET - Akademik

- **Demografik özellikler**

1. Cinsiyetiniz

Kadın Erkek

2. Yaşınız

24’ten küçük 25-34 35-44 45-54 55-64 65 +

3. Akademik Ünvanınız

Akademik Ünvanım Bulunmuyor Profesör Doçent Dr. Öğretim Üyesi

Dr. Öğretim Görevlisi Öğretim Görevlisi Dr. Araştırma Görevlisi

Araştırma Görevlisi

4. Bilimsel deneyiminiz için aşağıdakilerden hangisini ya da hangilerini seçerdiniz.
(Birden çok yanıt seçebilirsiniz)

- Editör Yayın kurulu üyesi Birden fazla dergide yayın kurulu üyeliği
 Makale yazarlığı Makale değerlendirme hakemliği

• Farkındalık

5. Yağmacı (Şaibeli/Predatory) yayıncıları biliyor musunuz?

- Evet Hayır **(Yanıtınız HAYIR ise 12. soruya geçiniz.)**

6. Yanıtınız evet ise bu terimi nereden duydunuz? (Birden çok yanıt seçebilirsiniz)

- Bilimsel literatür
 Arkadaşlar/meslektaşlar
 E-postalar
 Kongre
 Medya (Basın, Sosyal Medya)
 Diğer

7. Yağmacı dergide yazınız yayınlandı mı?

- Evet Hayır

8. Yağmacı dergi deneyimi olan tanıdığınız var mı?

- Evet, ancak derginin makale yayımlandıktan sonra yağmacı olduğunu öğrendiler
 Evet, derginin yağmacı olduğunu biliyorlardı
 Hayır, emin değilim

9. Bir makale ile katkıda bulunmanız için dergilerden davet e-postaları alıyor musunuz?

- Evet Hayır **(Yanıtınız HAYIR ise 11. soruya geçiniz.)**

10. Yanıtınız evet ise, bu davet e-postalarını ileten yayınevlerinden herhangi biri yağmacı yayıncı mı?

- Evet Hayır

11. Yağmacı bir dergide yayınlanan bir makale ile karşılaştınız mı?

- Evet Hayır

12. Bilginiz dahilinde olmadan bir dergiye editör atandınız mı?

- Evet Hayır **(Yanıtınız HAYIR ise 14. soruya geçiniz.)**

13. Yanıtınız evet ise bu süreçte tutumunuz nasıl oldu?

- Şikayet etmek Görevden istifa etmek Hukuki süreçleri başlatmak

14. Potansiyel olarak "yağmacı bir yayıncıyı" nasıl tanımlayacağınızı biliyor musunuz?

() Evet () Hayır

15. Bir yağmacı dergiyi karakterize ederken düşüncelerinizi, aşağıdaki ifadelere bağlı olarak yanıtlayınız.

1-HİÇ KATILMIYORUM 2-KATILMIYORUM 3-ORTA DÜZEYDE KATILYORUM

4-KATILYORUM 5-TAMAMEN KATILYORUM

	1	2	3	4	5
Derginin, ısrarcı veya ikna edici e-postalar yoluyla yayın talebinde bulunması yağmacı yayıncı fikri uyandırır.					
Derginin ana sayfasının profesyonel olmayan 'görünümü ve hissi' yağmacı olduğu düşüncesini uyandırır.					
Yayınlanan makalelerin kalitesinin düşük (yabancı dil sorunu) olması beni olumsuz etkiler.					
Dergi sayılarının düzenli yayınlanıyor olması dergiye olan güvenimi artırır.					
Derginin internet üzerinden erişilebilirliği / webde yayınlanan sayıların sürdürülebilirliği dergiye olan güvenimi artırır.					
Derginin uluslararası indekslerde yer alması (WOS, Scopus, ...) güven duygumu yükseltir.					
Derginin ilan ettiği konu dışında yazılara da yer vermesi beni olumsuz etkiler.					
Derginin etki faktörünün olmaması beni olumsuz etkiler.					
Derginin doğrulanamayan sahte etki faktörlerine sahip olduğunu iddia etmesi beni olumsuz etkiler.					
Derginin yayın maliyeti politikasının olması dergiye olan güvenimi artırır.					
Derginin yüksek yayın ücretleri alması beni olumsuz etkiler.					
Editörlerin ve dergi yayın kurulu bağlantıları doğrulanabiliyorsa saygın dergi olarak düşünürüm.					
Editörlerin alan içinde önde gelen kişiler olması dergiye olan güvenimi artırır.					
Akran değerlendirmesinin az ya da hiç olmaması beni olumsuz etkiler.					
Derginin hızlı yayın süreci vadedmesi beni olumsuz etkiler.					
Dergi açık erişimli ise, Creative Commons lisansı ile dijital korumaya yönelik politikası dergiye olan güvenimi artırır.					
Eğer dergi açık erişimli ise COPE, DOAJ gibi derneklere üye olması dergiye olan güvenimi artırır.					
Yayıncının iletişim bilgilerinin doğrulanabilir olması güven verir.					
Derginin faaliyetlerinin en iyi yayın uygulamalarına uygun olmaması beni olumsuz etkiler.					
Dergi işlemlerinin aldatıcı olması beni olumsuz etkiler.					

• **Kendi dergileri hakkında sorular ve öneriler**

16. Editörü olduğunuz dergi açık erişim sisteminde yer alıyor mu?

() Evet () Hayır (**Yanıtınız HAYIR ise 18. soruya geçiniz.**)

17. Yanıtınız evet ise neden açık erişim politikası ile yayınlandığına yönelik görüşlerinizi aşağıdaki ifadelere bağlı olarak yanıtlayınız.

**1-HİÇ KATILMIYORUM 2-KATILMIYORUM 3-ORTA DÜZEYDE KATILYORUM
4-KATILYORUM 5-TAMAMEN KATILYORUM**

	1	2	3	4	5
Makalelerin yüksek görünürlük sağlayarak daha çok erişimini sağlayabilmek					
Yayınların sosyal medya üzerinden daha hızlı tanıtım yapılabilme (Resarchgate, Google Scholar, Academia...)					
Hızlı yayın süreci					
Daha az akran değerlendirme süreci					
Kurum politikası					

18. Derginizde makale yayınlama ücreti alınıyor mu?

() Evet () Hayır (**Yanıtınız HAYIR ise 20. soruya geçiniz.**)

19. Yanıtınız evet ise makale yayınlama ücreti derginin web sayfasında açıkça belirtiliyor mu?

() Evet () Hayır

20. Derginizde makale gönderim ve yayınlama tarihleri açıkça belirtiliyor mu?

() Evet () Hayır

21. Derginizde şeffaf olabilmek adına yayın kurulu listesi açıkça yazılmış mı?

() Evet () Hayır

22. Derginizde dizin bilgisi web sayfası üzerinde açıkça belirtilmiş durumda mı?

() Evet () Hayır

23. Yağmacı dergileri düşük kaliteli ya da yayın hayatına yeni başlamış dergilerden ayırmak adına önerileriniz nelerdir?

.....

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 17/05/2021
Toplantı Sayısı : 8
Karar Sayısı : 156

156- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Nurgül Kılıç**'ın "Predatory Yayıncılık: Türkiye'de Predatory Dergi Yayıncılığı" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Nurgül Kılıç**'ın "Predatory Yayıncılık: Türkiye'de Predatory Dergi Yayıncılığı" başlıklı tezi ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
17/05/2021


Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

ÖZET

Bilimsel çalışmaların en önemli unsuru yayınlardır. Şaibeli yayıncılık konusu, dünya çapında yayın yapan birçok akademisyeni etkilemeye devam ettiği için şaibeli dergilerin varlığı bilimsel yayınlar adına ciddi bir tehdit olduğu artık bilinmektedir. Şimdi bu tür dergilerin var olduğu konusunda daha fazla farkındalık olmasına ve bunları tanımlamaya yardımcı olacak daha fazla kaynak olmasına rağmen yazarlar için şaibeli dergileri saygın dergilerden ayırt etmek yine de zor olabilmektedir. Bu açıdan bilim iletişiminin tüm paydaşları, etik olmayan uygulamaların birçok yönünün farkında olması, iyi kontrol edilmiş ve kanıta dayalı makaleler yayınlaması önemlidir.

Akademik yayıncılık, dergilerinin yaygınlaşması ve çevrimiçi yayıncılığa geçişle birlikte büyük ölçüde değişmiştir. Artık yazarların çalışmalarını her zamankinden daha fazla yayınlatabilecekleri dergiler bulunmaktadır.

Bu çalışma, araştırmacıların şaibeli dergilerden kaçınma konusundaki tutumlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, 2015-2020 yılları arasında Sosyal Bilimler alanında Kültür Bakanlığı'ndan ISSN almış dergi editörlerinin şaibeli dergi ve yayıncılar hakkındaki farkındalığın ve şaibeli dergiler ile yayın hayatına yeni başlamış olan dergiler ile ilgili tutumları anket tekniği ile saptanmaya çalışılmıştır. Araştırma evrenini oluşturan toplam katılımcı sayısı 377 olarak hesaplanmıştır. Çalışmamıza toplam 196 dergi editörü katılmış, bununla birlikte ulaşılması gereken katılımcı sayıları sağlanmıştır. Dolayısı ile örneklemin istatistiksel olarak evreni temsil gücü sağlanmıştır.

Çalışmaya katılan araştırmacıların şaibeli dergi süreçlerine ilişkin şu önemli sonuçlara ulaşılmıştır:

- Dergi editörlerinin çok büyük bir kısmı şaibeli yayınlar hakkında fikir sahibidir.
- Şaibeli yayın deneyimi oldukça düşüktür. Yayıncılar üzerinden iletilen e-posta davetlerinin büyük bir kısmı şaibeli yayıncı olarak değerlendirilmektedir.
- Editörler şaibeli dergilerin tanımını yapabilmektedir.
- İzin dahilinde olmadan dergilere editör olarak atanma durumu çok düşüktür.
- Dergilerin büyük bir kısmı şeffaflık konusunda yoğun çalışmalar sergilemektedir.

Ortaya konan bulgular doğrultusunda editörlerin şaibeli dergiler ve yayıncılar konusunda ulusal anlamda şaibeli dergi listelerinin oluşturulmasına gereksinim duyulduğu ve etik dışı yayıncılığın bilime, akademiye ve akademisyenlere zarar verdiği düşüncesinden hareketle üniversitelerin bu tür yayınların herhangi bir akademik değerlendirme kapsamına dahil etmemeleri gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda; "Şaibeli yayıncılar için sınırların belirlenmesine ve tüm üniversiteler adına eşit kriterlere, düzenlemelere (politika, yönerge, yönetmelik vb.) ihtiyaç duymaktadırlar" şeklinde olan temel hipotez doğrulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Şaibeli yayıncılık, yazarlık, saygın dergiler, farkındalık

SUMMARY

The most important element of scientific studies are publications. It is now known that the existence of predatory journals poses a serious threat to scientific publications, as the issue of predatory publishing continues to affect many academics worldwide. Although there is now greater awareness that such journals exist and there are more resources to help identify them, it can still be difficult for authors to distinguish predatory journals from reputable journals. In this respect, it is important for all stakeholders of science communication to be aware of many aspects of unethical practices and to publish well-controlled and evidence-based articles.

Academic publishing has changed drastically with the proliferation of journals and the transition to online publishing. Now more than ever, there are journals where authors can publish their work.

This study aims to reveal the attitudes of researchers about the predatory journals avoidances. For this purpose, the awareness of journal editors who received ISSN from the Ministry of Culture in the field of Social Sciences between 2015 and 2020, and their attitudes towards predatory journals and publishers that have just started publishing life, were tried to be determined by survey technique. The total number of participants constituting the research universe was calculated as 377. A total of 196 journal editors participated in our study, and the number of participants to be reached was provided. Therefore, the statistical power of the sample to represent the universe was provided.

Followings are the important conclusions reached relating to predatory journal process of the researchers participated to the study:

- Most of the journal editors have an opinion about predatory publications.
- The predatory publisher experience is quite low. Most of the e-mail invitations sent through publishers are considered as dubious publishers.
- Editors can define predatory journals.
- It is very rare to be appointed as an editor to journals without permission.
- Most of the journals work intensively on transparency.

According to the findings, it is revealed that universities should not include such publications in the scope of any academic evaluation, considering that the editors need to create nationally dubious journal lists on predatory journals and publishers, and that unethical publishing harms science, academia and academics. In this sense; fundamental hypotheses have been confirmed that "Predatory publishers need to be defined and equal criteria and regulations (policy, directive, regulation, etc.) on behalf of all universities".

Key Words: Predatory publishing, authorship, reputable journals, awareness